

Landschapsverkenning van samenwerkingen cultuur, innovatie en wetenschap

Eindrapport | 15 september 2023

In opdracht van

Departement Cultuur, Jeugd en Media
Arenbergstraat
1000 Brussel

IDEA
CONSULT thinking ahead

member of

IDEAGROUP

Deze studie werd uitgevoerd door:

Isabelle De Voldere
Carlo Vuijlsteke
Arnout De Vleeschouwer
Valery De Smedt
Matthias Somers
Prof. Dr Bart Van Looy

Jozef II-straat 40 B1
1000 Brussel

T: +32 2 282 17 10
info@ideaconsult.be

www.ideaconsult.be

Inhoudsopgave

1 /	Managementsamenvatting	4
2 /	Contextschets en vraagstelling	13
	2.1. Context	13
	2.2. Vraagstelling	14
	2.3. Leeswijzer rapport	15
3 /	Verkenning actoren en initiatieven gericht op samenwerking	17
	3.1. Begrippenkader	17
	3.2. Individuele actoren die samenwerken	18
	3.3. Institutionele initiatieven die samenwerkingen stimuleren	20
	3.4. Beleidsinitiatieven die samenwerkingen stimuleren	25
4 /	Barrières, stimulansen en ontbrekende schakels in het samenwerken	32
	4.1. Barrières die samenwerkingen verhinderen	32
	4.2. Stimulansen die samenwerkingen in de hand werken	34
	4.3. Ontbrekende schakels	35
5 /	Mapping EU-instrumentarium	37
	5.1. Horizon Europe	38
	5.2. Creative Europe	56
	5.3. Digital Europe	61
	5.4. Erasmus+	63
	5.5. Citizens, Rights Equality and Values (CERV)	66
	5.6. Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF)	68
	5.7. European Urban Initiative	69

5.8.	Kansen en barrières voor Vlaanderen binnen de Europese programma's	70
6 /	Benchlearning van inspirerende voorbeelden	75
6.1.	Kompetenzzentrum Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes	76
6.2.	Basque District of Culture and Creativity	80
6.3.	Creative Industry Košice (CIKE)	83
6.4.	Ars Electronica Futurelab	86
6.5.	Venetian cluster	89
6.6.	Cultural Welfare Centre	93
6.7.	Leerlessen uit de inspiratievoorbeelden	97
7 /	SWOT-Analyse	98
7.1.	Sterktes	98
7.2.	Zwaktes	98
7.3.	Kansen	99
7.4.	Bedreigingen	99
8 /	Strategische roadmap naar meer samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap & innovatie	100
8.1.	Aanpak roadmap	100
8.2.	Drie ambities op korte, middellange en lange termijn en vijf strategische doelstellingen	103
8.3.	Kritische succesfactoren voor de roadmap	104
8.4.	Strategisch doel 1: er wordt een transversaal beleid ontwikkeld rond cross-sectoraal samenwerken tussen cultuur, wetenschap en innovatie	105
8.5.	Strategisch doel 2: het potentieel van cross-sectoraal samenwerken wordt breed onder de aandacht gebracht	107
8.6.	Strategische doel 3: er wordt meer ruimte voor experiment gecreëerd om cross-sectoraal samen te werken	109
8.7.	Strategisch doel 4: er wordt meer ingezet op Vlaamse en Europese vernetwerking van actoren cultuur, wetenschap en innovatie	113
8.8.	Strategisch doel 5: de kennis en vaardigheden rond cross-sectoraal samenwerken worden verhoogd	115
8.9.	Slotbeschouwingen bij de evaluatie-aanpak	117
BIJLAGEN		120
B.1	Overzicht interviews en focusgroepen	121

B.1.1	Deelnemers interviews landschapsverkenning	121
B.1.2	Deelnemers focusgroepen	121
B.1.3	Interviews benchlearning cases	122
B.1.4	Deelnemers co-creatiesessies	122
B.2	Bronnenlijst	123

1 / Managementsamenvatting

Steeds meer vinden wetenschappers, technologen, bedrijven en kunstenaars, cultuurwerkers en creatieve professionals elkaar in innovatieve projecten. Samenwerkingen op het snijvlak tussen wetenschap, cultuur en innovatie kunnen nieuwe perspectieven bieden om belangrijke (maatschappelijke) kwesties te benaderen. Dit innovatiepotentieel van kunst en cultuur in de samenleving kreeg tijdens de COVID-19 crisis bijkomende aandacht, ondanks de zware impact van de crisis op de culturele en creatieve sectoren. .

Op Europees niveau wordt dit cross-sectoraal samenwerken de laatste jaren extra gestimuleerd. Beleidsinitiatieven zoals S+T+ARTS en het New European Bauhaus zetten expliciet in op samenwerking tussen wetenschap, technologie en de culturele en creatieve sectoren om creatievere, inclusievere en duurzamere technologieën te ontwikkelen en te bevorderen. Ook in Vlaanderen engageren diverse actoren uit het cultuurveld, industrie en onderzoek in Vlaanderen zich in initiatieven op het snijvlak van kunst, wetenschap en innovatie. En ook de Vlaamse overheid heeft een aantal beleidsmaatregelen geïntroduceerd om samenwerking tussen culturele actoren en andere domeinen te stimuleren.

Deze snel evoluerende context motiveert het Departement Cultuur, Jeugd en Media (DCJM) om de ecosysteemvoorwaarden in kaart te brengen die culturele en creatieve professionals en organisaties in staat stellen om in een dergelijke context ten volle te kunnen participeren in multi-stakeholder samenwerkingen met het oog op onderzoek en innovaties met brede maatschappelijke impact en ook aan te sluiten bij de ontwikkelingen en initiatieven op Europees niveau.

Een veelzijdig landschap aan initiatieven met verschillend drivers en drempels

Het eerste luik van de studie biedt een overzicht van bestaande sector-overschrijdende samenwerkingsverbanden in Vlaanderen. Uit de analyse blijkt dat samenwerkingen tussen individuele actoren in cultuur, wetenschap en innovatie ontstaan in drie richtingen:

- ▶ Een eerste vorm van samenwerking ontstaat vanuit cultuuractoren die samenwerking zoeken omdat ze vanuit hun artistiek/cultureel werk/proces nood hebben aan of zich willen laten inspireren door bepaalde wetenschappelijke kennis of door innovatie(s) (bv. op technologisch vlak). De samenwerking wordt hierbij

vooral gestuurd vanuit de vraag van de culturele actor en dient in de eerste plaats de ontwikkeling van hun eigen praktijk, maar kan ook spill-over effecten hebben naar andere domeinen;

- ▶ Een tweede vertrekpunt betreft een vraag vanuit een wetenschaps- en/of een innovatie-actor. Samenwerking met cultuur is hier al vaker, maar niet altijd, eerder in de vorm van een leverancier-klantrelatie die door de wetenschaps- of innovatieactor wordt gestuurd. Zo'n vraag vanuit wetenschap heeft bijvoorbeeld te maken met de nood aan een bredere disseminatie/communicatie van wetenschappelijk onderzoek. Bij innovatie-actoren heeft dergelijke vraag voor samenwerking bijvoorbeeld te maken met het bedenken van nieuwe ideeën/concepten of het verbeteren/ontwikkelen van nieuwe producten of diensten waar concurrentieel voordeel mee kan gehaald worden.
- ▶ Een derde vertrekpunt voor samenwerking ten slotte betreft een gedeeld vraagstuk waar zowel actoren uit cultuur als actoren uit wetenschap/innovatie samen mee aan de slag willen gaan. Zij worden hiertoe gemotiveerd vanuit een gedeelde nieuwsgierigheid of omdat ze bij grote maatschappelijke uitdagingen vaststellen dat de kennis in elk van hun domeinen niet volstaat om een oplossing te vinden en ze samen een grotere impact kunnen/willen creëren. Hierbij is er sprake van een meer interactieve kruisbestuiving die vanuit beide partijen gestuurd wordt.

Naast samenwerkingen die *bottom-up* ontstaan vanuit individuele actoren, wordt in de studie ook ingezoomd op verschillende institutionele – en beleidsinitiatieven op verschillende niveaus en in verschillende beleidsdomeinen die cross-sectorale samenwerking met cultuur stimuleren.

Op basis van desk research, diepte-interviews en drie focusgroep-gesprekken met ervaringsdeskundigen worden in de studie de belangrijkste barrières, stimulansen en ontbrekende schakels om samen te werken in kaart gebracht:

Barrières	Stimulansen	Ontbrekende schakels
<p>Gebrek aan middelen Er is aanzienlijke belangstelling voor samenwerking, maar zowel actoren uit cultuur als wetenschap en innovatie voelen zich belemmerd door financiële beperkingen om deze samenwerkingsverbanden te financieren.</p>	<p>Aankaarten van complexe maatschappelijke uitdagingen Stakeholders benadrukken de noodzaak van multidisciplinaire benaderingen om complexe maatschappelijke uitdagingen aan te pakken, waarbij cultuur een cruciale rol kan spelen in het bevorderen van zowel innovatieve oplossingen als gedragsverandering.</p>	<p>Een transversale beleidsvisie Stakeholders ervaren een gebrek aan een sterk missiegedreven transversaal beleid op Vlaams niveau dat cross-sectorale samenwerkingen en ecosysteemdenken rond uitdagingen aanmoedigt</p>
<p>Andere timing Stakeholders uit verschillende werkvelden wijzen erop dat cultuur, wetenschap en innovatie-actoren op een uiteenlopende tijdshorizon opereren, waardoor het vaak moeilijk is om de timing en verwachtingen bij samenwerkingen op elkaar af te stemmen.</p>	<p>Adoptie innovatieve digitale technologieën Nieuwe digitale technologieën kunnen via cultuur, onder behoud van de nodige kritische reflex, versneld ingang vinden bij het brede publiek. Omgekeerd staan actoren in cultuur ook voor een proces van digitale transformatie dat hen aanzet om samenwerkingen te zoeken.</p>	<p>Duurzame financiering voor samenwerkingen Stakeholders benadrukken dat de recente subsidie-initiatieven vanuit de Vlaamse overheid voornamelijk gericht zijn op korte-termijn samenwerkingen, met beperkte aandacht voor de voor- en nabeschuiving, wat leidt tot een gebrek aan exploratie van meerwaarde en reflectie</p>

<p>Gebrek aan kennis en voeling Een gebrek aan wederzijdse kennis, methodologische verschillen en taalbarrières tussen de culturele en wetenschappelijke en innovatie-actoren, benadrukt de noodzaak van bruggenbouwers.</p>	<p>Stimuleren van burgerparticipatie rond wetenschap en innovatie Stakeholders geven aan dat cultuur een rol kan spelen in het breed bespreekbaar maken van ethische vraagstukken in wetenschap en innovatie.</p>	<p>Knooppunten, tussenruimtes en "matchmakers" Er is momenteel een gebrek aan duidelijke knooppunten, proactieve "tussenruimtes" en duurzaam gefinancierde matchmakers om samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie te vergemakkelijken.</p>
<p>Hokjesdenken op beleids- en institutioneel niveau Stakeholders in cultuur, wetenschap en innovatie die samenwerken, ervaren vaak dat hun praktijk niet binnen de bestaande beleids- en institutionele kaders passen, wat vraagt om meer transversaal beleid.</p>	<p>Introduceren van creatieve interactie Samenwerkingen bevordert een veranderde denkwijze in cultuur, wetenschap en innovatie, waarbij actoren hun werk vanuit een vernieuwend perspectief benaderen. Deze interactie draagt ook bij aan het bereiken van nieuwe publieken/stakeholders.</p>	<p>Documenteren en opvolgen van samenwerkingen Samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie hebben meestal langetermijn-impact die niet gemakkelijk meetbaar is met traditionele indicatoren, en stakeholders benadrukken de behoefte aan een praktijk waarin deze langetermijneffecten worden gedocumenteerd en geëvalueerd.</p>
<p>Gebrek aan tussenruimtes en ruimte voor experiment Er zijn nog te weinig (visibele) tussenruimtes zijn waar de werelden van cultuur, wetenschap en innovatie elkaar kunnen ontmoeten, al dan niet gekoppeld aan ruimte voor experiment.</p>		
<p>Uitdagingen bij de ontwikkeling van businessmodellen Stakeholders ondervinden moeilijkheden bij het vinden van een gezamenlijk businessmodel en het onderhandelen over intellectuele eigendomsrechten bij samenwerkingen tussen culturele actoren en kennisinstellingen of innovatie-actoren.</p>		
<p>Gebrek aan waardering Samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie worden niet altijd binnen de afzonderlijke werkvelden naar waarde geschat.</p>		

EU-initiatieven zorgen voor kansen, maar ook barrières om ze te valoriseren

Om de aansluiting bij Europese initiatieven te onderzoeken, werd in de studie een mapping gemaakt van relevante programma's op EU-niveau die zich richten op interdisciplinariteit en een duidelijke rol toekennen aan de culturele en creatieve sectoren. Naast het Creative Europe-programma dat specifiek gericht is naar de culturele en creatieve sectoren, geven nog verschillende andere Europese financieringsprogramma's mogelijkheid tot cross-sectorale samenwerkingen, zoals:

- ▶ het Europese onderzoeks- en innovatieprogramma Horizon Europe;
- ▶ het Digital Europe-programma rond digitale technologie;
- ▶ het Erasmus+ programma, gericht op onderwijs, opleiding, jeugdzaken en sport;
- ▶ het Citizens, Rights Equality and Values programma, dat gericht is op de bescherming en bevordering van rechten en waarden zoals vastgelegd in de EU-Verdragen;
- ▶ het Asylum, Migration and Integration Fund, dat rond asiel en migratie solidariteit en gedeelde verantwoordelijkheid tussen de lidstaten wil bevorderen; en
- ▶ het European Urban Initiative, een initiatief van de Europese Unie om duurzame stedelijke ontwikkeling te stimuleren.

Deze programma's bieden verschillende kansen, maar ook een aantal belangrijke barrières om deze kansen te valoriseren:

Kansen in Europese programma's

- ▶ Er is algemeen een verhoogde beleidsaandacht merkbaar op Europees niveau voor (een verkenning van) de waarde van samenwerking met culturele en creatieve actoren voor het aanpakken van belangrijke maatschappelijke uitdagingen en het realiseren van Europese beleidsdoelstellingen (zoals de groene en digitale transitie). Dit vertaalt zich ook in nieuwe initiatieven en instrumenten om dergelijke samenwerkingen te stimuleren,;
- ▶ Vanuit het S+T+ARTS initiatief (onder het Horizon Europe programma) is sinds 2015 een sterk S+T+ARTS ecosysteem ontstaan (de S+T+ARTS Family), dat kansen biedt binnen Europese dossiers en sterke internationale zichtbaarheid voor kunstenaars die sector-overschrijdend werken;
- ▶ Met het New European Bauhaus initiatief werd in 2020 op het hoogste niveau binnen de Europese Commissie (op direct initiatief van de voorzitter van de Europese Commissie Ursula Von der Leyen) ingezet op het aanmoedigen van sterkere samenwerkingen tussen wetenschap en technologie, kunst en cultuur. Dit strategisch plan heeft zich ondertussen vertaald in diverse initiatieven en geormerkte financieringsmogelijkheden binnen verschillende bestaande Europese programma's, met nieuwe kansen voor cross-sectorale samenwerking;
- ▶ Sinds eind 2022 wordt door het Europees Instituut voor innovatie en technologie (EIT) een negende Knowledge Innovation Community (KIC) gefinancierd, die zich specifiek richt op culturele en creatieve sectoren (EIT Culture & Creativity) en hun crossovers met andere sectoren. Deze KIC heeft als opdracht om culturele en creatieve actoren, organisaties uit het bedrijfsleven, het hoger onderwijs, de onderzoekswereld en daarbuiten samen te brengen in een pan-Europees innovatie-ecosysteem. Dit nieuwe ecosysteem in wording biedt eveneens diverse kansen voor Vlaanderen.

Barrières in Europese programma's

- ▶ Hoewel het S+T+ARTS programma ondertussen op Europees niveau een sterk uithangbord is geworden voor crossovers met culturele en creatieve sectoren, is de scope gelimiteerd tot samenwerking tussen enerzijds de kunsten (inclusief audiovisuele en digitale media) en anderzijds digitale technologieën. Dit sluit andere (cultuur)sectoren grotendeels uit.
- ▶ Er bestaan in Vlaanderen (en evenmin op Europees niveau) zeer weinig netwerk mogelijkheden waar actoren uit cultuur, wetenschap en innovatie elkaar ontmoeten en kunnen uitwisselen. Dit gebrek aan ontmoetingsplekken blijft het werken in gescheiden werelden in de hand werken in Europese projecten (silostructuur). In contexten waar men wel beter slaagt in het overbruggen van deze silo's, blijkt het dan weer een grote uitdaging om dit open te breken naar de bredere sectoren
- ▶ Ook op het niveau van de Nationale Contactpunten (NCP's) in Vlaanderen zien we een afspiegeling van deze silo's. Waar NCP Flanders (verantwoordelijk voor toeleiding naar o.a. Horizon Europe en Digital Europe) vooral kennis en een netwerk van contacten heeft in de Vlaamse wetenschaps- en innovatiewereld en weinig voeling met de cultuursector, geldt het omgekeerde dan weer voor Creative Europe Desk, die een zeer sterke connectie heeft met de Vlaamse cultuursector maar veel minder/niet in aanraking komt met wetenschap en innovatie.
- ▶ Waar de Vlaamse cultuursector zich algemeen sterk richt op Creative Europe voor deelname aan EU-projecten en de nadruk op innovatie in dit programma eveneens samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie stimuleert, blijven in Vlaanderen nog kansen onbenut om binnen dit programma cross-sectoraal samen te werken:
- ▶ Hoewel zich op dit ogenblik nieuwe ecosystemen aan het ontwikkelen zijn rondom het New European Bauhaus initiatief enerzijds en de nieuwe EIT KIC anderzijds, wordt op Vlaams niveau deelname hieraan op een weinig gestructureerde manier gestimuleerd en ondersteund. Net zoals bij S+T+ARTS wordt het initiatief hiervoor sterk overgelaten aan individuele actoren, zonder verdere ondersteuning om van daaruit bredere hefboomeffecten te creëren. Hierdoor kan Vlaanderen kansen missen om zich binnen deze ecosystemen sterker te positioneren.
- ▶ Omdat zowel NEB als de KIC nog in ontwikkeling zijn, blijft er nog heel wat onduidelijkheid over hoe deze initiatieven verder zullen evolueren en welke kansen ze exact zullen aanbieden voor samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie in Vlaanderen. Er is momenteel geen organisatie in Vlaanderen die proactief de vinger aan de pols houdt en vervolgens helder informeert wat deze 'nieuwe initiatieven' juist inhouden, wat hun ambities zijn, waar zich geormerkte middelen bevinden, welke calls al georganiseerd worden etc. Dit werkt een afwachtende houding in de hand.

Inspiratie uit buitenlandse leerlessen rond het ondersteunen van cross-sectoraal samenwerken

Vlaanderen is niet uniek in haar verkenning van nieuwe (beleids)ontwikkelingen op het kruispunt van cultuur, innovatie en wetenschap. In het derde deel van deze studie werden zes buitenlandse initiatieven bestudeerd die specifiek gericht zijn op het stimuleren van cross-sectorale samenwerkingen aan de hand van een programma, projecten en/of ondersteunende maatregelen. Het gaat om het Kompetenzzentrum Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes (Duitsland), Basque District of Culture and Creativity (Spanje), Creative Industry Košice (Slovakije), Ars Electronica Futurelab (Oostenrijk), Venetian Cluster (Italië) en Cultural Welfare Centre (Italië). Uit deze analyse kwamen volgende succesfactoren naar voor die inspirerend zijn voor de Vlaamse context:

- ▶ De cross-sectorale samenwerking tussen cultuur, wetenschap & innovatie wordt gedragen door een cross-sectorale samenwerking op beleidsvlak tussen cultuur en economie/innovatie;
- ▶ Cross-sectorale samenwerkingen zijn van in het begin ingebed in het algemene innovatiebeleid en/of de regionale ontwikkelingsstrategie;
- ▶ Alle voorbeelden maken deel uit van een langetermijnvisie, waardoor tijd en ruimte wordt geboden om te experimenteren en samenwerkingen te laten groeien;
- ▶ In alle voorbeelden is proactief inzetten op het creëren en voeden van netwerken tussen beleidsniveaus, tussen sectoren en domeinen (cultuur, wetenschap, innovatie) een substantieel en belangrijk onderdeel van de werking;
- ▶ De meeste voorbeelden zijn zelf, als beleidsactor of organisatie, betrokken in Europese projecten en netwerken rond cross-sectoraal werken (waar ze financiering, kennis/expertise en beleidsinspiratie uit halen);
- ▶ Om de link tussen lokale en Europese initiatieven/programma's te versterken voorzien de meeste voorbeelden proactief periodieke communicatie-acties rond EU-mogelijkheden;
- ▶ Verschillende voorbeelden werken nauw samen met een adviesteam bestaande uit actoren uit de culturele en creatieve sectoren, wetenschap & bedrijfs wereld zelf voor het uitzetten van hun strategie en werking.

Overkoepelende sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen bij het stimuleren van meer cross-sectorale samenwerkingen in Vlaanderen en op Europees niveau

Vanuit de verkenning van het landschap en de mapping van het EU-instrumentarium werden vervolgens volgende overkoepelende sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen geïdentificeerd:

Sterktes	Kansen
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Vlaanderen heeft een internationaal erkende kwalitatief sterke cultuursector. ▶ Vlaanderen zit bij de koplopers in Europa m.b.t. innovatie. ▶ Er zijn verschillende sterke kennisinstellingen in wetenschap & innovatie die al experimenteren met samenwerkingen. ▶ Actoren in sociaal-cultureel werk hebben een rijke ervaring in maatschappelijke innovatie. ▶ Vlaamse actoren in wetenschap en innovatie scoren goed in deelname aan EU-projecten. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ De aanwezigheid van Vlaamse actoren in de EIT Knowledge & Innovation Community rond Culture & Creativity biedt kansen om meer aansluiting te vinden bij Europese initiatieven. ▶ De ervaring van Flanders DC in kruisbestuiving tussen de creatieve sector en ondernemingen in andere sectoren en de opdracht in het nieuwe convenant (2023-2027) om de rol van design in innovatie te versterken, kan helpen om de brug te slaan tussen het beleidsdomein cultuur en economie, wetenschap & innovatie. ▶ De toenemende aandacht voor maatschappelijke valorisatie bij het toekennen van innovatiesteun binnen het beleidsdomein economie, wetenschap & innovatie kan tot een breder begrip van innovatie leiden.

	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Het opzetten van Flanders Technology & Innovation als overkoepelend beleidsinitiatief vanuit de Vlaamse Regering is een voorbeeld van cross-sectorale en beleidsoverschrijdende samenwerking dat verder verduurzaamd kan worden. ▶ Europa blijft cross-sectorale samenwerking in verschillende EU-programma's stimuleren.
Zwaktes	Bedreigingen
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ondersteunende structuren en netwerken die inzetten op cross-sectorale samenwerkingen zijn beperkt, fragiel en weinig onderling geconnecteerd. ▶ Culturele actoren worden niet gepercipieerd als innovatie-actoren door andere sectoren, overheid en wetenschap. ▶ Er is nog weinig geïntegreerd beleid over beleidsdomeinen heen rond cross-sectoraal samenwerken. ▶ Er is een gebrek aan financiële instrumenten die cross-sectorale samenwerkingen ondersteunen. ▶ Er zijn weinig of geen relevante indicatoren voorhanden die de meerwaarde van samenwerkingen kunnen duiden. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Er is een toenemende complexiteit in het landschap aan EU-subsidieprogramma's die cross-sectoraal samenwerken mogelijk maken. ▶ Er is een toenemende complexiteit in het landschap aan EU-subsidieprogramma's. ▶ Er is algemeen een gebrek aan kennis, voeling en waardering tussen cultuur, wetenschap en innovatie – zowel binnen de sectoren als binnen het beleid. ▶ Het is moeilijk om de impact van samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie goed te meten; deze impact heeft vaak een weinig tastbaar karakter en is slechts op lange termijn observeerbaar. ▶ De preciaire werkomstandigheden van vele cultuurwerkers maakt dat ze in cross-sectorale samenwerkingen vaak in een zwakke onderhandelingspositie staan.

Nood aan een langetermijnstrategie: naar een gefaseerde roadmap om cross-sectorale samenwerkingen te stimuleren

Uit de verschillende stappen in het onderzoek blijkt dat het verder ingang laten vinden van samenwerkingen tussen actoren binnen cultuur, wetenschap en innovatie in Vlaanderen en meer aansluiting te vinden bij initiatieven op Europees niveau niet enkel een kwestie is van geïdentificeerde hiaten invullen, maar op diverse terreinen een echt omdenken vraagt van bestaande instrumenten, systemen en werkpraktijken. Dit vergt dan ook een volgehouden langetermijnstrategie en volgehouden inspanningen op diverse niveaus.

In de studie wordt een in tijd gefaseerde roadmap voorgesteld met een set aan strategische (SD) en operationele doelstellingen (OD) die op korte, middellange en lange termijn de reeds bestaande sterktes verder aanjagen en verbinden, actief inspelen op opportuniteiten in lijn met de bestaande aspiraties in het landschap, en tegelijk tegemoet kunnen komen aan de geïdentificeerde zwaktes van en uitdagingen in het landschap van samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie. Deze roadmap wordt hieronder beknopt weergegeven:

Ambities in de roadmap op korte (1 jaar), middellange (2-3 jaar) en lange termijn (3-5 jaar):

SD 1. Er wordt een transversaal beleid ontwikkeld rond cross-sectoraal samenwerken tussen cultuur, wetenschap en innovatie

Korte termijn	<ul style="list-style-type: none"> ▶ OD 1.1: er is op beleidsniveau structureel overleg en afstemming om de bestaande beleidsinitiatieven en subsidielijnen die cross-sectoraal samenwerken (kunnen) stimuleren beter op elkaar af te stemmen en te versterken. ▶ OD 1.2: bestaande subsidies/beleidsinstrumenten worden gemonitord op hun gebruik, de mate waarin ze effectief duurzaam bijdragen aan cross-sectorale samenwerkingen en welke meerwaarde ze bieden aan deelnemers.
▼	<ul style="list-style-type: none"> ▶ OD 1.3: er wordt een leertraject opgezet voor beleidsmakers in Vlaanderen rond hoe een transversaal beleid voor het aanjagen van cross-sectorale samenwerking kan vorm krijgen. De benchlearning cases in deze studie bieden hiervoor al een eerste aanzet.
Lange termijn	<ul style="list-style-type: none"> ▶ OD 1.4: er wordt een transversaal beleidsplan opgemaakt met een langetermijnvisie op cross-sectorale samenwerkingen, samen met een daarop aangepast instrumentarium, impulsprogramma en budget dat inzet op meer structurele samenwerking, het opschalen van de bestaande initiatieven en het inspelen op Europese kansen.

SD 2. Het potentieel van cross-sectoraal samenwerken wordt breed onder de aandacht gebracht

Korte termijn	<ul style="list-style-type: none"> ▶ OD 2.1: vanuit het beleidsdomein cultuur wordt proactief de kracht van de cultuursector en haar meerwaarde in cross-sectoraal samenwerken benoemd en gepromoot naar andere beleidsdomeinen toe.
▼	<ul style="list-style-type: none"> ▶ OD 2.2: meer (beleids)actoren uit cultuur, wetenschap en innovatie kunnen kennismaken met/proeven van cross-sectoraal samenwerken
Lange termijn	

SD 3. Er wordt meer ruimte voor experiment gecreëerd om cross-sectoraal samen te werken

Korte termijn	<ul style="list-style-type: none">▶ OD 3.1: de toegang tot het bestaand instrumentarium aan beleidsinstrumenten en subsidies in Vlaanderen die mogelijkheden bieden om cross-sectoraal samen te werken, wordt verbeterd.▶ OD 3.2: de toeleiding naar Europese financieringsmogelijkheden en initiatieven om cross-sectoraal samen te werken, wordt verhoogd.
▼	<ul style="list-style-type: none">▶ OD 3.3: de deelname van cultuuractoren in bestaande en nieuwe proeftuinen (binnen bv. de strategische onderzoekscentra, Flanders Technology & Innovation,...) in andere beleidsdomeinen/sectoren wordt gestimuleerd, in combinatie met leertrajecten om de samenwerking te monitoren en te evalueren.
Lange termijn	<ul style="list-style-type: none">▶ OD 3.4: binnen de FWO-programma's wordt onderzocht hoe bijkomende stimulansen kunnen geboden worden om cross-disciplinair onderzoek tussen cultuur en wetenschap te stimuleren.

SD 4. Er wordt meer ingezet op vernetkering van actoren cultuur, wetenschap & innovatie

Korte termijn	<ul style="list-style-type: none">▶ OD 4.1: vanuit de overheid wordt de ontwikkeling aangemoedigd van andersoortige netwerken (buiten de gekende domeinen) die cross-sectorale ontmoeting mogelijk maken▶ OD 4.2: vernetkering en samenwerking op Europees niveau wordt gestimuleerd.
▼	<ul style="list-style-type: none">▶ OD 4.3: deelname in Europese cross-sectorale initiatieven en subsidieprogramma's wordt gestimuleerd door consortia-vorming te ondersteunen en projectsubsidies ter beschikking te stellen voor internationale projecten die cofinanciering vereisen (indien actoren niet in staat zijn dit binnen hun werkingsmiddelen te voorzien).
Lange termijn	

SD 5. De kennis en vaardigheden rond cross-sectoraal samenwerken worden verhoogd

Korte termijn	<ul style="list-style-type: none">▶ OD 5.1: er wordt gericht geïnformeerd over het bestaande kennis- en opleidingsaanbod rond cross-sectoraal samenwerken▶ OD 5.2: er wordt coaching en begeleiding voorzien in cross-sectorale samenwerkingen door de krachten te bundelen met relevante stakeholders (bv. Cultuurloket, Flanders DC, Designregio Kortrijk, Timelab, Arteconomy, iDrops, Sociale Innovatiefabriek, Gluon,...) om samen een gedeelde pool van experts en begeleiders te bouwen.
▼	<ul style="list-style-type: none">▶ OD 5.3: via pilootprojecten wordt de meerwaarde van een STEAM-aanpak in het middelbaar en hoger onderwijs verder verkend.
Lange termijn	<ul style="list-style-type: none">▶ OD 5.4: de STEAM-aanpak wordt geïntegreerd in het middelbaar en hoger onderwijs. Er wordt een permanent opleidingsaanbod ontwikkeld op basis van onderzoek naar vaardigheidstekorten in cross-sectorale samenwerkingen

2 / Contextschets en vraagstelling

2.1. Context

Vandaag de dag vinden steeds meer wetenschappers, technologen, bedrijven en kunstenaars, cultuurwerkers en creatieve professionals elkaar in innovatieve projecten. Artistieke en creatieve praktijken kunnen nieuwe perspectieven bieden en nieuwe, meer geïntegreerde manieren ontwikkelen om belangrijke kwesties te benaderen. En hoewel de COVID-19 crisis met name de culturele en creatieve sectoren (CCS) zwaar getroffen heeft, is ze ook een katalysator gebleken voor de groeiende aandacht voor het innovatiepotentieel van de kunsten en cultuur in de samenleving. Met name de bijdrage van actoren uit de kunst- en cultuursector aan innovatie binnen andere sectoren is meer zichtbaar geworden: de crisis heeft de kruisbestuiving naar andere sectoren, zoals de gezondheidszorg en het onderwijs, versneld, wat heeft geleid tot meer **cross-sectorale innovatie**.¹

De Europese Unie, en meer specifiek de Europese Commissie, heeft de laatste tijd steeds meer initiatieven genomen om een interdisciplinaire denkwijze te bevorderen en om domeinoverschrijdende, sociale en technologische innovatie te stimuleren. Het **S+T+ARTS-initiatief** heeft de oprichting van een solide pan-Europees platform en gemeenschap bevordert, gedreven door de overtuiging dat wetenschap en technologie in combinatie met een artistiek gezichtspunt waardevolle perspectieven openen voor onderzoek en bedrijfsleven, door middel van een holistische en op de mens gerichte aanpak.² Door een netwerk van regionale contactpunten op te zetten en door middel van verschillende acties (zoals residenties en prijzen) wil S+T+ARTS creatievere, inclusievere en duurzamere technologieën ontwikkelen. Ook het **New European Bauhaus (NEB)**, dat in 2020 van start ging onder auspiciën van Europees Commissaris Von der Leyen, kijkt eveneens naar het snijvlak van kunst, design en technologie met als doel duurzame innovatie te bevorderen.³ Het doel van dit initiatief is een beweging op gang te brengen die onderzoekt hoe we beter kunnen samenleven door mensen uit verschillende contexten en disciplines (architecten, stedenbouwkundigen, onderzoekers, kunstenaars, bewoners, verenigingen, academische instellingen, bedrijven, enz.) met elkaar in contact te brengen en de opkomst van nieuwe oplossingen voor een esthetischer, meer duurzame en inclusievere leefomgeving te ondersteunen.

¹ IDEA Consult, Goethe-Institut, Amann S. and Heinsius J., Research for CULT Committee – Cultural and creative sectors in post-Covid-19 Europe: crisis effects and policy recommendations, 2021.

² <https://starts.eu/about/>.

³ https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_en.

Meer recent heeft het Europees Instituut voor Innovatie en Technologie (EIT) een nieuwe **Knowledge and Innovation Community (KIC) for Europe's vibrant Culture and Creative Sectors and Industries (CCSI)** gelanceerd.⁴ De nieuwe KIC zal culturele en creatieve organisaties samenbrengen met het bedrijfsleven, het hoger onderwijs, de onderzoekswereld en daarbuiten in een pan-Europees innovatie-ecosysteem. Deze nieuwe innovatiegemeenschap zal toekomstige ondernemers in de CCS opleiden, hen ondersteunen in hun groei en innovatieve oplossingen aandragen voor de uitdagingen waarmee de sectoren worden geconfronteerd. De eerste oproepen voor projecten zijn inmiddels gelanceerd.

Ook in Vlaanderen heeft de Vlaamse overheid ondertussen een aantal beleidsmaatregelen gelanceerd om de samenwerking tussen culturele actoren en andere domeinen te stimuleren, zoals het subsidie-instrument voor innovatieve partnerprojecten tussen culturele actoren en andere domeinen, het ontwikkelen van een netwerk van buitenlandse residentieplekken voor digitale cultuur en eenmalige forfaitaire subsidies om businessmodellen in de cultuursector te innoveren.

Naast beleidsinitiatieven hebben ook al diverse actoren uit het cultuurveld, industrie en onderzoek in Vlaanderen zich geëngageerd in initiatieven op het snijvlak van kunst, wetenschap en innovatie. Deze initiatieven ontwikkelen zich op heden echter op een gefragmenteerde wijze. Om interdisciplinaire en multi-actor samenwerkingsverbanden met culturele actoren echter volledig te kunnen omarmen en breed ingang te laten vinden in het Vlaamse innovatiesysteem, lijkt een meer geïntegreerde beleidsondersteuning nodig. Daarbij worden niet enkel alle actoren in Vlaanderen beter met elkaar geconnecteerd, maar evenzeer de Vlaamse actoren met ontwikkelingen op Europees niveau.

De Europese lidstaten worden ook uitdrukkelijk uitgenodigd door de Europese Commissie om zich aan te sluiten bij de Europese initiatieven als Nieuw Europees Bauhaus-initiatief (NEB) en Horizon Europe missies. De hoop is dat de beschikbaarheid van financiering uit verschillende EU-programma's de nationale en regionale overheden ertoe zal aanzetten hun eigen middelen toe te voegen. Bijvoorbeeld door de kernwaarden van het Nieuw Europees Bauhaus (NEB) op te nemen in nationale territoriale en sociaaleconomische strategieën, herstel- en veerkrachtplannen en het cohesiebeleid. Zo zijn er gedeelde doelstellingen tussen [Horizon Europe-missies](#), de [New European Bauhaus \(NEB\)-ambities](#), gebieden als klimaatneutrale en slimme steden, aanpassing van de gebouwde omgeving aan de effecten van klimaatverandering (met respect voor bestaande esthetische en historische waarden), waaronder wateroverlast en zeespiegeling, duurzaam bodemgebruik door betere ruimtelijke ordening, stedelijke vergroening en op de natuur gebaseerde oplossingen, en kankerpreventie en kwaliteit van leven door een gezonde levensstijl en een gezonde leefomgeving.

2.2. Vraagstelling

De hierboven geschetste snel evoluerende context motiveert het Departement Cultuur, Jeugd en Media (DCJM) om de ecosysteemvoorwaarden in kaart te brengen die culturele en creatieve professionals en organisaties in staat stellen om zich in een dergelijke context te positioneren en ten volle te participeren in multi-stakeholder samenwerkingen met het oog op onderzoek en innovaties met brede maatschappelijke impact. Deze studie wil in het bijzonder een antwoord bieden op de volgende onderzoeksvragen:

- ▶ Wat zijn de huidige initiatieven binnen het Vlaamse landschap die zich al richten op de intersectie tussen kunst/cultuur, wetenschap en innovatie? Wie zijn de actoren die reeds betrokken zijn bij of het initiatief nemen tot deze samenwerkingsverbanden? Zijn er goede voorbeelden binnen het Vlaamse ecosysteem?

⁴ <https://bit.ly/34hld37>. Een EIT Knowledge and Innovation Community is een bloeiend partnerschap dat partners uit het bedrijfsleven, onderzoekscentra en instellingen voor hoger onderwijs samenbrengt om innovatie te bevorderen.

- ▶ Naast S+T+ARTS en New European Bauhaus, wat zijn de huidige relevante programma's op EU-niveau die zich richten op interdisciplinariteit en een duidelijke rol toekennen aan de culturele en creatieve sectoren? En wat zijn de meest relevante initiatieven waar Vlaamse actoren mee in interactie kunnen treden om het regionale ecosysteem te versterken?
- ▶ Welke mogelijkheden zijn er voor het Vlaamse innovatie-ecosysteem om aan te sluiten bij, en voordeel te halen uit, Europese initiatieven? Hoe kan de link tussen het regionale ecosysteem en het Europese ecosysteem worden versterkt? Welke scenario's kunnen hieromtrent ontwikkeld worden?
- ▶ Wat zijn de inspirerende praktijken van Europese regio's en landen die de synergie tussen cultuur, technologie en wetenschap effectief ondersteunen? In hoeverre kunnen deze praktijken vertaald worden naar een Vlaamse context?
- ▶ Welke rol kan de Vlaamse Regering spelen in het creëren of versterken van de randvoorwaarden op regionaal niveau voor de culturele en creatieve sectoren om zich te positioneren in een context van interdisciplinaire en multi-stakeholder innovatie? Hoe kunnen beleidsmakers in de praktijk de link tussen Vlaamse en Europese initiatieven verder versterken, zodat de eerste er voordeel uit halen?

2.3. Leeswijzer rapport

Dit rapport bevat zeven hoofdstukken:

- ▶ In het **eerste hoofdstuk** lichten we de context en vraagstelling van deze studie toe.
- ▶ In het **tweede en derde hoofdstuk** verkennen we welke initiatieven en actoren zich momenteel in Vlaanderen richten op samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie. We brengen in deze verkenning reliëf door barrières, stimulansen en ontbrekende schakels te beschrijven.
- ▶ In het **vierde hoofdstuk** maken we een mapping van het EU-instrumentarium waarin interdisciplinair samenwerken tussen cultuur, wetenschap/innovatie mogelijk is.
- ▶ In het **vijfde hoofdstuk** verkennen we zes inspiratievoorbeelden uit het buitenland van initiatieven die cross-sectorale samenwerkingen faciliteren en brengen we kritische succesfactoren in kaart.
- ▶ In het **zesde hoofdstuk** maken we aan de hand van een SWOT-analyse een balans op van de huidige sterktes en zwaktes van het landschap van samenwerkingen in Vlaanderen en van opportuniteiten en bedreigingen die toekomstige samenwerkingen kunnen beïnvloeden.
- ▶ In het **zevende hoofdstuk** stellen we een gefaseerde roadmap voor met strategische en operationele doelstellingen om samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie naar de toekomst toe te stimuleren.

Dit rapport werd opgesteld aan de hand van:

- ▶ desk research van relevante bronnen en literatuur;
- ▶ 10 diepte-interviews met stakeholders uit cultuur, wetenschap en innovatie waarin gepeild werd naar hun visie op samenwerkingen. Een overzicht van de deelnemers aan de interviews is terug te vinden in bijlage B1.1;
- ▶ drie focusgroepen: één met actoren uit cultuur, één met actoren uit wetenschap/innovatie en één met actoren die de brug slaan tussen cultuur, wetenschap en innovatie. We gingen met hen in een interactief groeps gesprek rond wie zij als belangrijke actoren zien, wat hun motivaties zijn, welke barrières en

stimulansen ze ervaren, hoe de aansluiting met initiatieven op EU-niveau kan worden versterkt en welke rol de Vlaamse overheid hierin kan nemen. Een overzicht van de deelnemers is terug te vinden in bijlage (B.1.2);

- ▶ twee co-creatiesessies waarin we samen met beleidsmakers en intermediaire organisaties de inzichten uit de analyses doorvertaalden naar aanbevelingen om samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie in Vlaanderen in de toekomst verder te versterken.

3 / Verkenning actoren en initiatieven gericht op samenwerking

In wat volgt bespreken we de initiatieven binnen het Vlaamse landschap die zich al richten op de intersectie tussen kunst/cultuur, wetenschap en innovatie.

3.1. Begrippenkader

Een eerste logische vraag die zich stelt wanneer we het landschap van samenwerkingen willen verkennen, is hoe we de reikwijdte van dit landschap afbakenen: wat rekenen we precies tot “cultuur”, “wetenschap” en “innovatie”? Uit de gesprekken met stakeholders komt alvast naar voor dat iedereen met zijn eigen bril naar deze begrippen kijkt en er andere invullingen aan geeft. Een aantal voorbeelden:

- ▶ Sommige stakeholders vertrekken in hun uitspraken over cultuur van een heel nauwe afbakening (de kunsten), terwijl anderen een heel brede afbakening hanteren (het geheel van culturele en creatieve sectoren).
- ▶ Voor sommige stakeholders begint innovatie bij het opbouwen van nieuwe kennis, voor anderen pas wanneer er een concreet nieuw product of nieuwe dienst is ontwikkeld.
- ▶ Sommige stakeholders beperken in dit landschap wetenschap tot de exacte wetenschappen, terwijl anderen evenzeer de humane wetenschappen of wetenschappelijk onderzoek in de kunsten een belangrijke rol toekennen.

In een onderzoeksopdracht waar we uitgerekend cross-sectorale samenwerkingen over verschillende domeinen heen bestuderen, lijkt het ons contradictorisch om al te veel in vastomlijnde vakjes te denken. Voor deze studie zijn we meer specifiek vertrokken van de hieronder vermelde interpretatie van de begrippen:

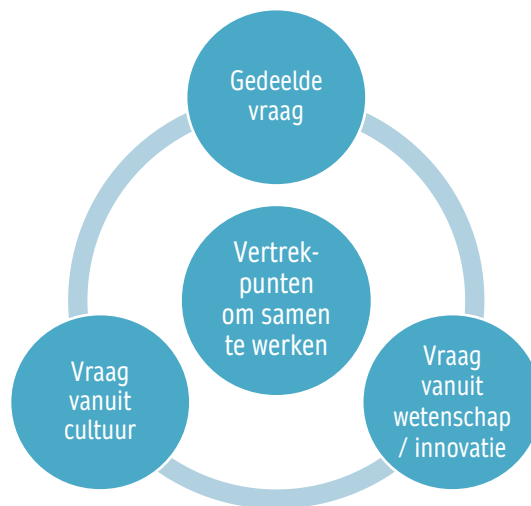
- ▶ **Cultuur:** de kunsten (podiumkunsten, muziek, beeldende kunsten, audiovisuele kunsten en fotografie; architectuur, vormgeving en transdisciplinaire/cross-sectorale kunsten.), sociaal-cultureel volwassenwerk en cultureel erfgoed (roerend en immaterieel erfgoed). Creatieve sectoren zoals mode, design en gaming;
- ▶ **Wetenschap:** alle wetenschappelijke disciplines;
- ▶ **Innovatie:** zowel het resultaat (de innovatie), maar ook de activiteit van het innoveren (het proces) en dit zowel vanuit een bedrijfsmatige als maatschappelijke insteek.

3.2. Individuele actoren die samenwerken

Binnen het brede veld van cultuur, wetenschap en innovatie zijn er *bottom-up* heel wat individuele actoren die in hun praktijk bewust samenwerkingen opzoeken. We maken in dit luik geen exhaustieve inventarisatie, maar schetsen de diversiteit aan de hand van een aantal voorbeelden.

In de vele cases en voorbeelden die werden aangehaald in de interviews, focusgroepen en relevante bronnen hebben we reliëf aangebracht door deze te clusteren rond het vertrekpunt waaruit de samenwerking start. We kunnen daarbij drie soorten vertrekpunten detecteren:

3.2.1 Vertrekpunt 1: samenwerkingen vertrekkend van een vraag vanuit cultuur

Een eerste vertrekpunt dat we onderscheiden is vraaggestuurd vanuit cultuur. Culturele actoren gaan in dit geval op zoek naar samenwerking omdat ze vanuit hun artistiek/cultureel werk/proces nood hebben aan of zich willen laten inspireren door bepaalde wetenschappelijke kennis of door innovatie(s) (bv. op technologisch vlak). De samenwerking wordt hierbij vooral gestuurd vanuit de vraag van de culturele actor en dient in de eerste plaats de ontwikkeling van hun eigen praktijk, maar kan ook spill-over effecten hebben naar andere domeinen. Een aantal voorbeelden:

- ▶ In het werk van podiumkunstenaar **Ugo Dehaes** speelt wetenschap en technologie gaandeweg een steeds belangrijkere rol. Zo creëerde hij bijvoorbeeld [choreografieën](#) geïnspireerd door de fundamentele krachten of ontwikkelde hij een [fysieke vertaling](#) van wat er zich in het hoofd van een dementie-patiënt afspeelt. Later verschoof zijn focus naar installaties en [werken met robots](#). Hij ging hiervoor onder andere een samenwerking aan met Axiles Bionics, een bedrijf dat innoveert met gerobotiseerde voet-prothesen. Ugo Dehaes is sinds 2020 ook artist in residence in het Artificial Intelligence Research Center van de VUB.
- ▶ Het **Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen** werkt samen met de Erasmus Hogeschool Brussel rond een innovatieve museumbeleving. Digitale makers gaan er aan de slag met de collectie en creëren tools op basis van artificiële intelligentie en Internet of Things om de museumbezoeker te kunnen verwonderen, verrijken en verbinden⁵.

⁵ <https://kmska.be/nl/innovatief-experimenteren-met-erasmus>

- ▶ De sociaal-culturele organisatie **Mobiel 21** werkt in verschillende Vlaamse en Europese projecten met kennisinstellingen samen rond duurzame mobiliteit, zoals bv. met de Universiteit Gent en de Universiteit Antwerpen rond vervoersarmoede⁶.
- ▶ **Anne Marie Maes** is een kunstenaar en onderzoeker die streeft naar een groter bewustzijn van de kwetsbaarheid van onze natuurlijke omgeving. Ze heeft veel samengewerkt met gemeenschappen op het gebied van stedelijke landbouw, het creëren van verbonden stedelijke groene corridors en het installeren en monitoren van innovatieve bijenkorven. Ze werkte samen met AI-onderzoekers en robotica-ingenieurs om intelligentie in te bouwen in haar [bijengerelateerde installaties](#). Meer recent verkent ze augmented reality en semantische webtechnologieën om samen mensen bewust te maken van de [fragiele ecologieën](#) in de Noordzee.
- ▶ Het **Expertisecentrum voor Technisch, Wetenschappelijk en Industrieel Erfgoed** (ETWIE) werkt samen met de Universiteit Antwerpen, twee studie bureaus en andere partners rond het asbestveilig maken van de cultureel-erfgoedsector⁷.
- ▶ Met het **Dries Van Noten-studiecentrum** werkt het ModeMuseum in verschillende onderzoeksprojecten samen met kennispartners. Binnen bv. het Glossy Surfaces-project onderzocht het samen met Centexbel, (een onderzoekscentrum voor textiel) en andere partners de problematische houdbaarheid van thermoplastische polyurethaan in kledingstukken⁸.

3.2.2 Vertrekpunt 2: samenwerkingen vertrekkend van een vraag vanuit wetenschap/innovatie

Een tweede vertrekpunt betreft een vraag vanuit wetenschap en/of innovatie. Samenwerking met cultuur is hier meer, maar niet altijd, in de vorm van een leverancier-klantrelatie die eerder door de wetenschaps- of innovatieactor wordt gestuurd. De vraag vanuit wetenschap heeft vaak te maken met de nood aan een bredere disseminatie/communicatie van wetenschappelijk onderzoek of met het in dialoog treden met belanghebbenden bij dat onderzoek (bv. kankerpatiënten in kankeronderzoek). Bij innovatie-actoren heeft de vraag in sommige gevallen ook te maken met communicatie, maar ook met het bedenken van nieuwe ideeën/concepten of het verbeteren/ontwikkelen van nieuwe producten of diensten waar concurrentieel voordeel mee kan gehaald worden. Een aantal voorbeelden:

- ▶ Cleantech bedrijf Circular Matters ontwikkelde een alternatief voor harde plastics en houtachtige platen, volledig vrij van fossiele en gemijnde grondstoffen. Om de ontwikkeling van nieuwe producten met dit materiaal te stimuleren riep Circular Matters de hulp in van Livable Platform, onder leiding van ontwerper **Sep Verboom**. Samen zetten ze een [‘matching’ traject](#) op waarbij drie pionierende productiebedrijven (NIKO, Van Hoecke en ETAP) de samenwerking aangaan met drie talentvolle ontwerpstudio's (Esther Van Schuylenbergh, Brent Neve & Giel Dedeurwaerder en Studio Atelier PART). Het doel: zo veel mogelijk niet-hernieuwbare materialen vervangen door het regeneerbare alternatief van Circular Matters⁹.
- ▶ Op vraag van wetenschappers (KULeuven, Health House, UCLL) ontwikkelde game studio Preview Labs een innovatieve AR/VR [game-applicatie](#) om de revalidatie van patiënten met een knieletsel te ondersteunen¹⁰.
- ▶ Op vraag van wetenschappers ontwikkelt podiumkunstenaar **Ben Verhoeven** (ErlInmyr) wetenschapscommunicatie in de vorm van theater. Wetenschappers die met vragen zitten rond

⁶ <https://www.mobiel21.be/m21-onderzoekt/onderzoek-vervoersarmoede-januari2021>

⁷ <https://etwie.be/nl/kennisbank/projecten/asbest-in-collecties-2020-2022>

⁸ <https://www.momu.be/nl/dries-van-noten-studiecentrum#glossy-surfaces>

⁹ <https://henrywandevelde.be/nl/awards/22/ontketen>

¹⁰ <https://www.smarthubvlaamsbrabant.be/projecten/kneevr-innovatie-in-revalidatie>

vernieuwende vormen van disseminatie/communicatie van hun onderzoek kunnen bij hem terecht voor coaching en het ontwikkelen van concepten in de vorm van theater¹¹.

- ▶ Heel wat ontwerpers/ontwerpstudio's in Vlaanderen actief in service design en industrieel design werken in opdracht van bedrijven aan innovaties rond nieuwe processen, diensten en/of producten.

3.2.3 Vertrekpunt 3: samenwerkingen vertrekkend vanuit een gedeelde vraag

Een derde vertrekpunt voor samenwerking betreft **een gedeeld vraagstuk** waar zowel actoren uit cultuur als actoren uit wetenschap/innovatie samen mee aan de slag willen gaan. Actoren worden hiertoe gemotiveerd vanuit een gedeelde nieuwsgierigheid of omdat ze bij grote maatschappelijke uitdagingen vaststellen dat de kennis in elk van hun domeinen niet volstaat om een oplossing te vinden en omdat ze samen een grotere impact kunnen/willen creëren. Hierbij is er sprake van een meer **interactieve kruisbestuiving** die vanuit beide partijen gestuurd wordt. Een aantal voorbeelden:

- ▶ Met de [H2050 Water Arena](#) hebben de Vlaamse Milieumaatschappij, De Vlaamse Waterweg, Departement Omgeving, De Watergroep, Aquafin, water-link, Pidpa, Farys en VITO - Vlakwa samen de ruimte gecreëerd om een groep denkers uit wetenschap, innovatie en cultuur een systemische kijk op water te laten ontwikkelen in een open arena. Ze willen zo de watersector uitdagen om een toekomstbestendige kijk op het watersysteem te bouwen. H2050 Water Arena was ook betrokken in het regionaal expertennetwerk van het Europese project STARTS4Water (gecoördineerd door LUCA School of Arts).
- ▶ Binnen [Commonslab](#) werkt een ecosysteem aan partners uit wetenschap (o.a. Antwerp Management School, Artesis Plantijn Hogeschool Antwerpen), innovatie (o.a. Imec, House of Innovation), het bedrijfsleven en burgercollectieven aan vernieuwende commonsgerichte experimenten die helpen om van Vlaanderen een warme, faire, duurzame, democratische gemeenschap te maken.
- ▶ [Better Factory](#) is een project waarin 28 Europese partners (waaronder GLUON) de krachten bundelen om uit te zoeken hoe kleine en middelgrote Europese maakbedrijven competitiever kunnen worden door middel van digitale technologieën en productinnovaties. In het project worden het bedrijfsleven, technologie en kunst samengebracht via 16 pilootprojecten, waaronder één met de Vlaamse kunstenaar Frederik De Wilde.

3.3. Institutionele initiatieven die samenwerkingen stimuleren

3.3.1 In cultuur

Bij de steunpunten stellen we geen structurele programma's rond kruisbestuiving vast. **OP/TIL**, het steunpunt voor bovenlokale cultuur documenteert verbindende verhalen tussen cultuur¹² en andere sectoren en organiseert ook regelmatig events waarin cultuur in contact wordt gebracht met andere sectoren.

Vermits van erkende sociaal-culturele organisaties een laboratoriumrol wordt verwacht, werkt **Socius** actief rond het stimuleren, ondersteunen en documenteren van maatschappelijke innovatie vanuit sociaal-cultureel werk¹³.

Cultuurloket is één van de partners in de nieuwe Knowledge & Innovation Community (KIC) van het European Institute for Technology rond de culturele en creatieve sectoren¹⁴. Daarin vormt kruisbestuiving tussen cultuur en andere sectoren ook een belangrijk accent. Deze KIC is echter nog in opstartfase.

¹¹ <https://www.erlnmyr.be/>

¹² <https://www.cultuuroptil.be/verbindende-verhalen/>

¹³ <https://socius.be/maatschappelijk-innoveren/> en <https://socius.be/publicatie/vertellen/>

¹⁴ <https://eit.europa.eu/eit-community/eit-culture-creativity>

Daarnaast zijn er wel andere organisaties in het culturele veld die specifiek samenwerkingen stimuleren of er een platform voor bieden. Een aantal voorbeelden:

- ▶ **GLUON** is een organisatie die projecten realiseert op het snijvlak van beeldende kunst, technologie en wetenschap. De Art&Research werking van GLUON faciliteert en ondersteunt residenties van kunstenaars in de R&D departementen van bedrijven en onderzoeksinstellingen enerzijds, en residenties van wetenschappers in de studio van kunstenaars anderzijds. Die interacties leveren artistieke en filosofische resultaten op, maar ook innovatieve ideeën, diensten en producten in niet-artistieke sectoren.
- ▶ **Architecture Workroom Brussels** is een cultureel innovatiehuis met als missie het aandrijven van de transitie naar een solidair, duurzaam en circulair stadslandschap via ontwerp en architectuur. Het ondersteunt de ontwikkeling van nieuwe projecten, coalities en praktijken die een antwoord bieden op belangrijke maatschappelijke opgaven van morgen, rond thema's als voedsel, water, energie, mobiliteit, wonen en gemeenschap.
- ▶ De werking van kunstenorganisatie **Timelab** bestaat uit praktijkprojecten die steeds vertrekken vanuit een breed partnerschap en verschillende perspectieven: kunstenaars, wetenschappers, beleidsmakers, organisaties, burgers en ondernemers. Het stadslaboratorium ontwikkelt met hen nieuwe modellen voor werken en productie in de stad. Daarnaast gaat het economische, ecologische en sociale uitdagingen aan, bijvoorbeeld door te focussen op korte ketens en flexibel ruimtegebruik.
- ▶ **Arteconomy** verbindt kunst, creatieve industrieën, wetenschap, technologie, economie en onderwijs met elkaar door hen buiten hun denkkaders te laten treden en hun organisatie en/of regio te versterken. Met als doel nieuwe ideeën, nieuwe producten, nieuwe diensten en een andere kijk op de organisatiecultuur en/of -structuur te creëren. In opdracht werkt Arteconomy als bemiddelaar, adviseur en procescoach in diverse innovatieve samenwerkingen tussen bedrijven en kunstenaars.

3.3.2 In wetenschap & innovatie

3.3.2.1 Universiteiten

De laatste jaren wordt er in universiteiten meer en meer samengewerkt tussen zowel wetenschappelijke domeinen onderling als tussen het wetenschappelijke en het artistieke domein. De koppeling van architectuur- en kunstopleidingen aan een universitaire partner, een neveneffect van de Bologna-verklaring uit 1999, maakte een nieuw onderzoeksdomein mogelijk: het onderzoek in de kunsten. Universiteiten bieden ondertussen ruimtes voor kunstenaars in residentie, artistieke onderzoekers kunnen als “doctors in de kunsten” ook kunstenaar zijn, meer en meer wetenschappers hebben interesse in artistieke inzichten in hun domein en omgekeerd maken kunstenaars gebruik van wetenschappelijke inzichten.

- ▶ Binnen de **Katholieke Universiteit Leuven** is het **BAC ART LAB** de centrale plaats om wetenschap en kunst te laten samenwerken. BAC ART LAB biedt ruimte voor creatie, presentatie en ontmoeting. Het is een multidisciplinaire omgeving die open staat voor studenten en personeelsleden van Associatie KU Leuven. Ze kunnen er werken aan beeldende en audiovisuele kunsten, podiumkunsten, geluidskunst en ontwerp. De focus ligt op artistieke trajecten op het snijvlak van kunst en onderzoek. Nieuwe onderwijsvormen, die praktijk en opleiding verbinden, vinden er een plek.
- ▶ De **Universiteit Gent** (UGent) bouwt sinds de jaren zestig aan ontmoetingen tussen kunst en wetenschap. Zo groeide de onderzoeksgroep **IPEM** (opgestart in 1963) bv. uit tot een internationaal gerenommeerd interdisciplinair onderzoekscentrum waar musici en dansers als co-researchers deel uitmaken van de academische activiteiten.

Na verschillende andere projecten waar kunst en wetenschap werden samengebracht, werd in 2020 het **Gents Universiteitsmuseum (GUM)** geopend als forum voor ontmoeting en wederzijdse bevruchting van kunst en wetenschap. Het GUM organiseert events, workshops en ontmoetingen tussen kunstenaars en wetenschappers. Daarnaast is het [Paviljoen VANDENHOVE](#), een ruimte waar studenten architectuur en kunstwetenschappen leren samenwerken aan tentoonstellingen eveneens een belangrijke plek voor synergieën tussen kunstenaars, musea en ontwerper-wetenschappers. En ook in de **Krook**, waar de UGent samen met IMEC en de stadsbibliotheek onder één dak zit, komt de interactie tussen wetenschap en kunsten regelmatig aan bod.

- ▶ Met het **Kunstenplatform Brussel** heeft de **Vrije Universiteit Brussel (VUB)** een gemeenschappelijke onderzoeksomgeving opgezet samen met Schools of Arts van de Erasmushogeschool Brussel, het Royal Institute for Theatre, Cinema & Sound (RITCS) en het Koninklijk Conservatorium Brussel. Het Kunstenplatform Brussel formuleert voorstellen over artistiek onderzoek, het ondersteunt en stimuleert samenwerkingen binnen de Universitaire Associatie Brussel en met externe partners uit het artistieke en academische veld. Daarnaast faciliteert en begeleidt het Kunstenplatform ook het doctoraat in de kunsten. In 2021 werden er 27 doctoraten gerealiseerd binnen muziek, film, theater en performance. Daarnaast werd binnen de VUB ook de academische onderzoeksgroep in de kunsten ARTO opgericht, waarin alle promotoren van artistiek onderzoek verenigd zijn. [VUB Crosstalks](#) is een transdisciplinair en intersectoraal platform voor een open en dynamische kennisuitwisseling tussen academische en bedrijfsmatige onderzoekers, filosofen, kunstenaars, ontwerpers, beleidsmakers en burgers.
- ▶ Aan de **Universiteit Antwerpen (UAntwerpen)** wordt rond doctoraatsonderzoek in de kunsten samengewerkt met de drie Antwerpse Schools of Arts die tot de Associatie Universiteit & Hogescholen Antwerpen behoren: de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen, het Koninklijk Conservatorium Antwerpen en Sint Lucas Antwerpen. Voor de doctoraatsopleiding in de muziek wordt nauw samengewerkt met [docARTES](#), een doctoraatsprogramma van het Orpheus Instituut in Gent. Doctorandi in de podiumkunsten kunnen terecht bij [a.pass](#). In het studiegebied 'Audiovisuele en beeldende kunsten' wordt ook met andere Schools of Arts samengewerkt in de context van [SeminArt](#). Het doctoreren in de kunsten wordt begeleid door het Antwerp Research Institute for the Arts (ARIA). Als expertisecentrum bouwt het ook allianties uit met spelers in het culturele en artistieke veld.
- ▶ In het [Data Science Instituut \(DSI\)](#) van de **Universiteit Hasselt** wordt onderzoek in de kunsten betrokken bij data science, met als doel om wetenschappelijk data-gebonden onderzoek te verenigen en de maatschappij klaar te stomen voor een data-gedreven toekomst.
- ▶ De [Jonge Academie](#) is een onafhankelijke interuniversitaire en interdisciplinaire ontmoetingsplaats voor jonge toponderzoekers en -kunstenaars met een visie op wetenschap, kunst, beleid en maatschappij. De Jonge Academie maakt deel uit van de **Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen & Kunsten (KVAB)**. De KVAB is een autonoom, onafhankelijk en multidisciplinair genootschap van wetenschappers en kunstenaars dat de beoefening en bevordering van wetenschap, kunst en cultuur tot doel heeft. Beide initiatieven organiseren evenementen en maken publicaties rond de intersectie kunst en wetenschap.

3.3.2.2 Hogescholen

- ▶ Binnen de onderzoekseenheid [Labo Pro](#) werkt **Luca School of Arts** aan multidisciplinair onderzoek rond drie thematische krachtlijnen: 1) 'Making the Future/The Future of making' rond digitale technologie en creativiteit; 2) 'Shaping Society' rond de mogelijke bijdrage van creatives tot een duurzamere en inclusiever maatschappij en 3) 'New learning Ecosystems'. Labo Pro werkt daarbij nauw samen met academische gemeenschappen, de industrie en de publieke sector.

- [Design For Impact](#), een cross-over levenslang leren-opleiding ontwikkeld vanuit onderzoek, is gericht naar architecten, wetenschappers, productontwikkelaars, economen, kunstenaars etc. die onder begeleiding van experts een jaar cross-sectoraal rond impact werken.
 - [STARTS4Water](#), het Europese S+T+ARTS project waarin op een kritische manier milieukwesties rond water worden aangekaart. Artistieke praktijken en kunstgedreven innovatie worden er aangewend om lokale en regionale wateruitdagingen te behandelen.
 - [Designer\(s\) for concept innovation](#): creatieve profielen worden steeds meer gevraagd als consultant of procesbegeleider in een zoektocht naar innoverende oplossingen voor nieuwe vraagstukken. Dit onderzoek richt zich op de samenwerking als transdisciplinair team, samengesteld uit profielen van verschillende sectoren, bij de ontwikkeling van innovatieve concepten.
- ▶ De **AP Hogeschool Antwerpen** zet met het **onderzoeks- en expertisecentrum [Media, Design en IT](#)** in op transformaties en vernieuwingen in de creatieve industrie onder invloed van de digitalisering, visuele (data-) communicatie en storytelling, duurzaam (ecologisch, ethisch, inclusief) en gebruikersgericht ontwerpen, ontwikkelen en communiceren.
 - ▶ Bij het expertisecentrum [Creative & Innovative Business](#) van de **Thomas More Hogeschool** wordt ingezet op onderzoek en dienstverlening over digitale (media)innovatie, strategische communicatie, en digitaal en duurzaam ondernemen. Hierbij staan technologie, gebruikers- en marktonderzoek, business, toerisme, HR en communicatie centraal. Eén van de speerpunten binnen het onderzoek is innovatief en duurzaam toerisme, waarbij het gebruik van digitale toepassingen voor de cultuur-, erfgoed- en vrijetijdsector in Vlaanderen wordt uitgetest.
 - ▶ Het onderzoekscentrum [ExploRatio](#) van **Odisee** stimuleert het kritisch en creatief reflecteren over wetenschap en de maatschappij, met thema's zoals duurzaamheid, ethiek, wetenschap, natuur, technologie, STEM. Vanuit het onderzoekscentrum worden samenwerkingen opgezet tussen scholen, musea, docenten, onderzoekers en filosofen, om kinderen en jongeren te prikkelen om na te denken over uitdagingen in de maatschappij.
 - ▶ Bij het onderzoekscentrum [eCO-CITY](#) van **HOGENT** staan verstedelijkingsvraagstukken rond duurzaamheid, rechtvaardigheid en leefbaarheid centraal, waarbij sociale, culturele en ruimtelijke inzichten worden samengebracht, en zo veel mogelijk wordt gewerkt in cocreatie met burgers, professionals, beleidsmakers en/of studenten.

KASK & Conservatorium en Mesh vzw bieden ook de 11 weken durende [Open Design Course](#) aan voor vluchtelingen, asielzoekers en "sans papiers". Het programma richt zich op Open Design als een technologische en als een culturele, artistieke en kritische praktijk. De cross-over methode is gebaseerd op co-creatie en peer-learning, en legt de nadruk op new media literacy.

- ▶ Het onderzoekscentrum [Futures through Design](#) bestaat uit een samenwerking tussen **HOGENT** en **Howest**, en wil uitdagingen in de samenleving aanpakken via een multi- en transdisciplinaire benadering, die inzichten samenbrengt uit landschaps- en tuin-architectuur, interieur-ontwerp, geografie en biologie, product-ontwikkeling, filosofie en digital design, om scenario's voor een duurzame toekomst te ontwerpen.
- ▶ **Erasmus hogeschool** voert met het [Kenniscentrum Open Time / Applied Futures Research](#) toegepast toekomstonderzoek uit. Ze bestuderen cross-over benaderingen, methoden en techniek uit het interdisciplinaire veld van toekomstonderzoeken waarbij ze ook een samenwerking aangaan met Labo Pro onderzoekers van LUCA School of Arts.

RITCS & Ehb Design en technologie organiseren ook geregeld een cross-over Summerschool zoals de [Transmedia Summerschool](#) in samenwerking met Angelo Vermeulen & [SEADS network](#), Eric Joris & [CREW-lab](#).

- ▶ Het expertisecentrum [MAD-Research](#) van **Hogeschool PXL** doet innovatief onderzoek in het veld van media, kunst, design en maatschappij, via een cross-disciplinaire benadering. Eén van de pijlers, READSEARCH, focust op typografische leesbaarheid en krijgt vorm vanuit een wetenschappelijk-artistiek perspectief. De expertisecel [PXL MUSIC Research](#) zoekt oplossingen voor artistieke, zakelijke en technische vraagstukken in de muzieksector, en focust hierbij op drie domeinen: datascience, immersive music en muziekeducatie.
- ▶ Het expertisecentrum [Art of Teaching](#) van **UCLL Hogeschool** doet onderzoek naar, en ontwikkelt, didactische expertise vanuit een interdisciplinaire benadering die vanuit wetenschap, wiskunde, techniek, kunst, taal, cultuur en maatschappij, beweging en levensbeschouwing, de verbinding legt tussen leerdomeinen en ontwikkelingsvelden.

[Blikopener](#) is een samenwerking tussen **VLAIO** en de **Vlaamse Hogescholen Raad**, en stelt de kennis en expertise beschikbaar van meer dan 2000 onderzoekers werkzaam bij Vlaamse hogescholen, om praktijkgerichte oplossingen te zoeken voor ondernemers en bedrijven. Het uitgangspunt is innovatie via een multidisciplinaire benadering, geworteld in 18 onderzoeksdomeinen, waaronder de creatieve economie.

3.3.2.3 Andere institutionele kennis-/innovatie-actoren

Hoewel ze geen structurele programma's/initiatieven hebben met een focus op samenwerking met culturele actoren, zijn de vier **strategische onderzoekscentra** in Vlaanderen wel al meerdere keren betrokken geweest in projecten op het snijvlak met cultuur. Een aantal recente voorbeelden:

- ▶ Wetenschappers van het **Vlaams Instituut voor Biotechnologie (VIB)** werken in de context van het Europese Studiotopea-project van Gluon en Bozar samen met kunstenaars het visualiseren en dissemineren van kankeronderzoek¹⁵.
- ▶ Het application prototyping-team van **imec** werkte samen met het jazzcollectief STUFF om luisteraars niet alleen te laten zien en horen wat ze doen, maar het ook te voelen aan de hand van IMEC-technologie¹⁶.
- ▶ De **Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO)** nodigde kunstenaar Frederik De Wilde uit als expert uit in het co-creatietraject Remote Sensing. In dit traject gaat men op zoek naar nieuwe opportuniteiten in de wereld van de nutsvoorzieningen zoals infrastructuur, veiligheid en landbouw. Daarbij wordt de VITO-expertise ingezet o.a. in datacaptatie via satellieten, vliegtuigen en drones door middel van verschillende sensoren. Het co-creatietraject bestaat uit een workshop om de VITO-technologie in te zetten voor nieuwe markt-/businessopportuniteiten. VITO was ook intensief betrokken bij het Europese S+T+ARTS project STARTS4Water en het cross-over citizen science project [Stiemerlab](#).
- ▶ **Flanders Make** werkt in verschillende projecten samen met ontwerpers/ontwerpstudio's. Samen met ontwerpers van Achilles Design bestudeerden onderzoekers bijvoorbeeld de interactie tussen operatoren en collaboratieve robots in een productie-omgeving¹⁷.

Flanders Make, imec en VIB hebben een structurele samenwerking met GLUON vzw ter organisatie van een jaarlijkse cross-over residentie. In 2022 tekende Flanders Make voor een eerste cross-over samenwerkingen via een dossier Innovatieve Partnerprojecten waarbij ze een samenwerking met GLUON en kunstenaar Jerry Galle aangaan rond robotica.

¹⁵ <https://www.tijd.be/ondernemen/farma-biotech/biologische-tatoeages-geven-gezicht-aan-kankeronderzoek/10331567.html>

¹⁶ <https://www.imec.be/nl/cases/stuff-totaalervaring-dankzij-technologie>

¹⁷ <https://www.flandersmake.be/nl/onderzoek/succesverhalen/achilles-design>

3.4. Beleidsinitiatieven die samenwerkingen stimuleren

In Vlaanderen hebben het laatste decennium verschillende overheden beleidsinitiatieven gelanceerd om de samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie te stimuleren.

3.4.1 Beleidsdomein economie, wetenschap & innovatie

Eén van de eerste initiatieven om cross-sectorale samenwerking met cultuur te stimuleren kwam vanuit **het beleidsdomein economie & innovatie**. Eind 2012 werd binnen dit domein een “**Call voor Innovatie met de Creatieve Industrieën**” gelanceerd¹⁸. De oproep had als doel om innovatie te stimuleren door kruisbestuivingen tussen creatieven/kunstenaars, wetenschappers en/of ondernemers aan te moedigen.

Om in aanmerking te komen moesten projecten:

- ▶ nieuwe kennis opbouwen die kon leiden tot een nieuw of significant verbeterd product, dienst, proces, marketingmethode of organisatiemodel.
- ▶ Een aantoonbare economische en/of maatschappelijke finaliteit hebben.
- ▶ Een duidelijk onderscheid hebben ten opzichte van de dagelijkse activiteiten van de betrokken actoren, met duidelijke innovatieve uitdagingen.

Indienende consortia moesten bestaan uit minstens 2 actoren waarvan zeker één uit de culturele en creatieve sectoren, aangevuld met een kennisinstelling en/of een bedrijf. De subsidiepercentages varieerden tussen 35 en 70% (naargelang bijkomende voorwaarden) en het maximale subsidiebedrag was € 50.000. Er werden twee edities van de oproep georganiseerd. In de eerste oproep werden 45 projecten geselecteerd, in de tweede achttien. De oproep kende daarna geen vervolg meer.

De call werd begeleid door **Flanders District of Creativity** (Flanders DC). Deze organisatie, in 2004 opgericht in hetzelfde beleidsdomein, had bij zijn start als doel om de Vlaamse regionale concurrentiekracht te versterken door het stimuleren van creativiteit, innovatie, ondernemerschap¹⁹. In de verschillende beheersovereenkomsten van Flanders DC werd doorheen de jaren steeds meer nadruk gelegd op het stimuleren van kruisbestuivingen tussen de culturele en creatieve sectoren en andere sectoren. In de beheersovereenkomst voor 2009-2014 is de missie van Flanders DC verbreed naar: “Ondernemend Vlaanderen creatiever maken én creatief Vlaanderen ondernemender maken”. In het beleidsplan wordt vanaf dan ook meer aandacht geschonken aan het stimuleren van cross-overs tussen de culturele en creatieve sectoren en andere domeinen²⁰. Voorbeelden van projecten zijn:

- ▶ **AgroCreate**: een project waarbinnen Flanders DC en het Innovatiesteunpunt Landbouw en Tuin ontwerpers koppelde aan landbouwers om samen nieuwe concepten te bedenken in landbouw en tuin²¹.
- ▶ **FashionTech Works**: een project waar modebedrijven en -ontwerpers gematched worden met tech-bedrijven om samen rond o.a. duurzaamheid aan de slag te gaan. Het project werd geïnitieerd binnen United Fashion, een Creative Europe-project, en is ondertussen een hechte community geworden²².

¹⁸ <https://www.ewi-vlaanderen.be/nieuws/groen-licht-voor-kruisbestuiving-tussen-creatieve-geesten-wetenschappers-en-ondernemers>.

¹⁹ <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1018085¶m=informatie&ref=search&AVIDS=1369687,1449233>

²⁰ https://www.ewi-vlaanderen.be/sites/default/files/evaluatie_flanders_dc_samenvatting.pdf

²¹ https://www.nieuwsblad.be/cnt/blboz_01511328

²² <https://www.flandersdc.be/en/fashiontech>

- ▶ **Food Heroes**: een Interreg-project samen met Flanders Food waarbij agro- en voedingsbedrijven in co-creatie samenwerkten met designers, consumenten, ketenpartners, marketeers, technologieaanbieders, onderzoekers en andere stakeholders om nieuwe types producten te ontwikkelen en nieuwe types van samenwerkingsverbanden om voedselverliezen te verminderen aan te gaan²³.

Anno 2022 focust Flanders DC zich volledig op mode en design, met enerzijds het accent op het stimuleren van ondernemerschap en innovatie in deze twee sectoren, maar anderzijds ook innovatieve kruisbestuivingen met andere sectoren.

Het **Vlaams Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO)** onderzoekt en stimuleert de **rol van design in innovatie**. Zo was het één van de partners in het Interreg-project "**Design4Innovation**" (2017-2021) en organiseert het agentschap samen met Flanders DC activiteiten om samenwerkingen te stimuleren tussen ontwerpers/ontwerpstudio's en ondernemingen²⁴.

In 2013 werd binnen het beleidsdomein economie, wetenschap en innovatie samen met verschillende partners uit het middenveld en de bedrijfswereld de **Sociale Innovatiefabriek** opgericht. De Sociale Innovatiefabriek versterkt sociale innovatoren die vernieuwende oplossingen in de markt zetten voor complexe maatschappelijke uitdagingen en brengt hen in contact met actoren in andere domeinen.

Een interessante evolutie binnen dit beleidsdomein is dat er sinds de beleidsnota 2019-2024 meer nadruk wordt gelegd op niet enkel het economisch, maar ook het **maatschappelijke valorisatiepotentieel** als criterium bij het toekennen van onderzoeks-, ontwikkelings- en innovatiesubsidies. In de beleidsnota wordt uitdrukkelijk **samenwerking tussen wetenschappers, ondernemers, het middenveld en burgers** (in een zogenaamde "Quadruple Helix"-model) aangemoedigd²⁵.

3.4.2 Beleidsdomein cultuur

Binnen het **beleidsdomein cultuur** werd in 2017 een eerste oproep rond "**Innovatieve Partnerprojecten**" gelanceerd. De Vlaamse overheid wil hiermee cultuurorganisaties stimuleren om samen met partners hun grenzen te verleggen. Een partnerproject bestaat uit minstens twee partners waarvan minimaal één culturele partner en minimaal één niet-culturele partner uit een andere sector. Afstudeerprojecten, gefinancierde doctoraten en academische onderzoeken komen niet in aanmerking, net als restauratiewerken en projecten die al lopen op het moment van de aanvraag. De projectsubsidie loopt maximaal drie jaar en bedraagt maximaal € 80.000 per project. De eigen inbreng van de niet-culturele partner(s) bedraagt minimum 25% van de totale kosten.

De Innovatieve partnerprojecten openen voor de cultuursector deuren om cross-over te gaan samenwerken en bieden de tijd en middelen om nieuwe onderwerpen, samenwerkingen en vraagstellingen te onderzoeken. Culturele organisaties treden dankzij die partnerschappen uit hun comfortzone en verleggen zo hun grenzen. Door expertise, infrastructuur of netwerken met elkaar te delen, creëert de subsidielijijn spillovereffecten die zowel de cultuursector als andere sectoren ondersteunen bij de ontwikkeling of productie van nieuwe realisaties/diensten. Omdat de eigen inbreng van de niet-culturele partner(s) minimaal 25% van de totale kosten bedraagt, voorzien de innovatieve partnerprojecten de culturele sector ook van aanvullende financiering. Een kanttekening hierbij is de invulling van die 25%: zelden is dit een concreet werkingsbudget maar eerder

²³ <https://www.flandersfood.com/nl/projecten/food-heroes>

²⁴ <https://www.efro-projecten.be/nl/zoek-een-europees-project/design-4-innovation~338/>

²⁵ Economie, wetenschapsbeleid en innovatie: beleidsnota 2019-2024, blz 4.

infrastructuur of expertise. De partnerprojecten kunnen maximaal drie jaar lopen en de subsidie bedraagt maximaal 80.000 euro per project.

De oproep wordt sinds 2017 jaarlijks hernomen en honoreerde in de periode 2017-2022 73 projecten. Bij elke ronde neemt het aantal niet-culturele sectoren toe en worden zo ook diverser. Het aantal toegekende projecten is daartegenover de laatste jaren gedaald: het voorziene totaalbudget ligt lager en er werden meer projecten ingediend voor een hoger bedrag.

Een opvallende trend is ook dat bij de nieuwe dossiers voor 2022 er een opmerkelijke toename is van kwalitatieve innovatieprojecten in samenwerking met onderzoekslabs en onderzoeksinstituten. Deze projecten hebben een sterk internationaal potentieel.

Overzicht Innovatieve Partnerprojecten	
▶ In 2017 werden 19 projecten goedgekeurd.	▶ In 2020 werden 6 projecten goedgekeurd.
▶ In 2018 werden 25 projecten goedgekeurd.	▶ In 2021 werden 5 projecten goedgekeurd.
▶ In 2019 werden 12 projecten goedgekeurd.	▶ In 2022 werden 6 projecten goedgekeurd

Naast de Innovatieve Partnerprojecten werd in 2020 ook een **netwerk van buitenlandse residentieplekken voor digitale cultuur** opgezet²⁶. De Vlaamse overheid maakte hierbij een overeenkomst met drie residentieplekken die werken op het snijvlak tussen kunst, cultuur, media, wetenschap en technologie: het Ars Electronica Futurelab (Linz, Oostenrijk), het Medialab Matadero (Madrid, Spanje) en het Experimental Media & Performing Arts Centre (New York, VSA). Kunstenaars, (digitale) makers, game-ontwikkelaars of onderzoekers in de Vlaamse cultuur- of mediasector konden tot juni 2022 (laatste oproep) een residentietoelage aanvragen voor deze plekken²⁷.

In de **Visienota Kunsten** (2020) van minister Jan Jambon is “excelleren in innovatie & meesterschap” één van de negen krachtlijnen. Er wordt in de nota een klemtoon gelegd op de inbreng van innovatieve technologie en de ontwikkeling van gerichte digitaliseringstechnieken in erfgoed, maar ook op de verbinding tussen historisch vakmanschap en kwaliteitsvol artistiek talent en expertise van vandaag. Het is daarbij ambitie om de dwarsdoorsnede erfgoed, kunst en technologie te veruitwendigen in het Museum van Vlaanderen. Het virtueel museum wil een breed publiek bereiken door in te zetten op een digitale erfgoedbeleving die digital storytelling en gamification combineert om de drempel naar erfgoed te verlagen. Daarnaast wordt de nadruk gelegd op artistiek innoverende initiatieven die een toegevoegde waarde creëren in het Vlaamse en internationale kunstenlandschap, dit o.a. onder de vorm van samenwerkingen binnen én buiten de sector²⁸.

Het **Kunstendecreet** en het bijhorende uitvoeringsbesluit vormen samen het belangrijkste beleidskader voor de professionele kunsten in de Vlaamse Gemeenschap. De subsidie-instrumenten binnen dit decreet zijn bottom-up vormgegeven, waarbij kunstenaars en kunstorganisaties vrij kunnen kiezen hoe ze hun artistieke initiatieven vormgeven en organiseren. In theorie kan er dus binnen dit decreet samengewerkt worden met partners buiten de kunstensector. Binnen de disciplines die in aanmerking komen voor subsidies binnen het Kunstendecreet is er ook een categorie transdisciplinaire en cross-sectorale kunsten voorzien.

In de **Visienota Cultureel erfgoed** (2021) wordt eveneens het Museum van Vlaanderen als een innovatieve facilitator van de bestaande erfgoedpresentaties in Vlaanderen gepositioneerd, waarbij samenwerking en

²⁶ <https://www.kunsten.be/nu-in-de-kunsten/drie-nieuwe-residentieplekken-voor-digitale-cultuur/>

²⁷ <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/digitale-cultuur/residenties-digitale-cultuur>

²⁸ <https://beslissingenvlaamse-regering.vlaanderen.be/document-view/5E7CB9115AB66F0008000165>

kruisbestuiving ervoor moeten zorgen dat de erfgoedsector nieuwe horizonten verkent en nieuwe partnerschappen aangaat. Een belangrijk aandachtspunt in de visienota is het versterken van de digitale transformatie binnen de cultureel-erfgoedsector door digitale innovatie. De visienota benadrukt de nood aan experimenteerruimte en het delen van vernieuwende expertise in samenwerking met ander sectoren of private ontwikkelaars hieromtrent²⁹.

Tijdens de corona-pandemie werd in 2021 het “**Innovatiemechanisme**” gelanceerd, bedoeld als stimulans om de cultuursector te laten nadenken over het toekomstgericht transformeren van businessmodellen en het benutten van innovatiekansen. Het Innovatiemechanisme bood hiervoor een eenmalige forfaitaire subsidie aan. In de startnota rond de subsidie werd de cultuursector ook aangemoedigd om aan de hand van deze subsidie nieuwe samenwerkingen te exploreren³⁰.

Specifiek binnen **sociaal-cultureel volwassenwerk** voorziet het decreet sociaal-cultureel volwassenwerk sinds 2018 dat sociaal-culturele organisaties drie rollen opnemen: een verbindende, kritische en een **laboratoriumrol**. Die laatste wordt in het decreet omschreven als “in maatschappelijk innoverende praktijken experimenteren met nieuwe maatschappelijke spelregels als antwoord op complexe samenlevingsvraagstukken”³¹. Er wordt met andere woorden decretaal verwacht dat gesubsidieerde organisaties werken rond maatschappelijke innovatie, wat een stimulans is voor heel wat sociaal-culturele organisaties om effectief samenwerkingen op te zoeken. Met de subsidie-oproep “ **sociaal-culturele projecten met bovenlokale uitstraling** ” wil de Vlaamse overheid daarnaast de **laboratoriumrol in het sociaal-cultureel volwassenenwerk** nog meer stimuleren en mogelijkheden voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk creëren om in te spelen op actuele maatschappelijke uitdagingen die door de Vlaamse Regering worden geformuleerd. In de periode 2019-2021 werden in totaal zestien projecten gesubsidieerd³², waarvan zeven in 2019, vijf in 2020 en vier in 2021.

Binnen het **decreet bovenlokale cultuurwerking** (2019) wil de **subsidielijn voor bovenlokale cultuurprojecten**³³ samenwerking tussen culturele sectoren en disciplines stimuleren op een bovenlokaal niveau. Ook samenwerking met andere beleidsdomeinen (onderwijs, toerisme, welzijn, ruimtelijke ordening economie, sport...) wordt aangemoedigd. Projecten dienen echter steeds een culturele finaliteit te hebben.

3.4.3 Beleidsdomein Brusselse aangelegenheden

Binnen het **beleidsdomein Brusselse aangelegenheden** werd in 2021 de oproep “Broedplekken in Brussel” gelanceerd. Uit het Vlaams relanceplan werd financiële ondersteuning voorzien voor organisaties uit verschillende sectoren in Brussel (waaronder cultuur) die samen willen werken en daarvoor ook fysieke ruimte met elkaar willen delen. De doelstelling is driedelig: stimuleren van (inter)sectorale samenwerking, faciliteren van meervoudig ruimtegebruik en bijdragen aan een toekomstgerichte aanpak voor uitdagingen in de hoofdstad. Twaalf dossiers kregen een investeringssubsidie om zich te ontwikkelen als broedplek³⁴.

De Vlaamse Gemeenschapscommissie biedt daarnaast professionele kunstenaars of kunstenuorganisaties, officieel gevestigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, trajectsubsidies aan ter ondersteuning van de ontwikkeling en groei binnen hun oeuvre. De subsidie biedt de gelegenheid om binnen een ruimer tijdsbestek nieuwe ideeën te ontwikkelen en kruisbestuivingen te onderzoeken³⁵.

²⁹ https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2021-04/strategische_visienota_cultureel_erfgoed.pdf

³⁰ https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2021-09/Startnota_VCCS_8.pdf

³¹ <https://codex.vlaanderen.be/Zoeken/Document.aspx?DID=1028624¶m=inhoud>

³² <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/nieuws/ruim-370000-euro-voor-sociaal-culturele-projecten-met-laboratoriumrol>

³³ <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/bovenlokale-cultuur/subsidies/projectsubsidie-voor-bovenlokale-cultuurprojecten>

³⁴ <https://www.vlaanderen.be/brussel/broedplekken>

³⁵ <https://www.vgc.be/subsidies-en-dienstverlening/cultuur/kunsten/kunsten-trajectsubsidies-voor-individueel-2023>

3.4.4 Overkoepelende beleidsinitiatieven

In 2022 lanceerde de Vlaamse Regering Flanders Technology & Innovation (FTI)³⁶. FTI wil overheid, bedrijven en kennisinstellingen samenbrengen om de komende jaren vijf maatschappelijke uitdagingen aan te pakken:

- ▶ Energie en klimaat
- ▶ Gezondheid en voeding
- ▶ Levenslang leren
- ▶ Data
- ▶ Media en entertainment

Box 1 geeft een overzicht van de ambities die de Vlaamse regering heeft m.b.t. entertainment-technologie.

Box 1: ambities Flanders Technology & Innovation rond entertainment-technologie

Flanders Technology & Innovation: focus op cross-overs in entertainment-technologie

Eén van de ambities van FTI is om van Vlaanderen de Europese hotspot voor onderzoek, innovatie en creatie in de entertainment-, gaming-, media- en festivaltechnologie. Eén van de pijlers binnen FTI is Entertainment Tech, met gaming-technologie in een trekkende rol. In dit kader beslist de Vlaamse Regering om de Event-Entertainmentsector te verankeren en dit te koppelen aan een reconversie van de Rupelregio. In een gefaseerde aanpak wordt een totaalconcept uitgewerkt met in totaal 6 werven en 30 projecten die elkaar versterken. Naast acties om een ondersteunend kader te voorzien, een ontwikkelingsplan op te stellen en draagvlak voor het project op te bouwen, wordt er ook gewerkt aan:

- ▶ het formaliseren van een ecosysteem rond de entertainmentsector aan de hand van een aanvraagdossier voor een n speerpuntcluster rond entertainment-technologie;
- ▶ de Klamp-site in Boom moet een Europese hotspot worden voor (Event)-Entertainment Technologie met een campus, een 50-tal bedrijven uit binnen- en buitenland en laagdrempelige residentiële en recreatieve functies. Samen met de site Kerkstoel/catenberg vormen ze twee gemengde maak- en innovatie-sites;
- ▶ Departement Cultuur, Jeugd en Media zal beleid uitzetten in een plan voor de CCS omtrent businessmodelinnovatie. dat ook moet leiden tot meer veerkrachtige CCS en tot meer cross-sectorale verbindingen met de entertainmentsector;
- ▶ Het inrichten van een immersieve belevingsplek rond entertainment-technologie om het brede publiek te laten kennismaken met deze technologie

Bron: Nota aan de Vlaamse regering (VR 2023 1606 DOC.0753/1)

3.4.5 Initiatieven op stedelijk beleidsniveau

Op stedelijk niveau zetten een aantal centrumsteden eveneens in op het stimuleren van kruisbestuiving tussen culturele en creatieve sectoren en andere sectoren. We zetten de meest genoemde initiatieven op een rij:

³⁶ <https://fti.vlaanderen>

- ▶ [Designregio Kortrijk](#) is sinds zijn start in 2005 een samenwerkingsverband van de stad **Kortrijk**, Intercommunale Leiedal, Voka West-Vlaanderen, Howest en Biënnale Interieur. Samen organiseren ze projecten die creativiteit, innovatie en ondernemerschap stimuleren en stimuleren ze verbindingen tussen bedrijven, ontwerpers, onderwijs en publieke ruimte³⁷. Kortrijk behoort sinds 2017 tot het UNESCO Creative Cities Network, een wereldwijd netwerk van 246 steden die creativiteit gebruiken als hefboom voor duurzame ontwikkeling: het UNESCO Creative Cities Network. Met het 5x5 innovatietraject³⁸ koppelt Designregio Kortrijk ontwerpers aan bedrijven en staat het hen bij in de ontwikkeling van een nieuw innovatief product of dienst. Met de nieuwe **Game Hub** en het [Unwrap Festival](#) zet Kortrijk zich ook verder op de kaart als internationale gamingstad dat de brug wil slaan tussen verschillende sectoren. Met de nieuwe esports- en gamehub in het voormalig Textielhuis wil Kortrijk kernversterking door economische, culturele en recreatieve activiteiten verweven.
- ▶ [ANTWERP. POWERED BY CREATIVES](#). (APBC) is een samenwerkingsverband tussen de Stad **Antwerpen**, Provincie Antwerpen en De Winkelhaak. Daarnaast heeft APBC partnerships met de Universiteit Antwerpen en verschillende hogescholen in Antwerpen. APBC intieert binnen de provincie Antwerpen samenwerking tussen de creatieve industrie en andere sectoren, motiveert ondernemers om te innoveren en helpt creatieve ondernemers te groeien³⁹. [HeadquARTers](#) (Katoen Natie) is een kenniscentrum in Antwerpen dat aanknoopt bij oude traditie van symbiose tussen ondernemerschap, architectuur, kunst en geschiedenis.
- ▶ **Genk** zet in zijn beleid in op de doorgroei van een industriële maakeconomie naar een innovatieve en creatieve economie. Met de creatieve hub [C-Mine](#) wordt gewerkt rond educatie, creatieve economie, creatieve recreatie en artistieke creatie. Kruisbestuiving wordt er in de hand gewerkt door o.a. C-Mine Crib, een incubator voor jonge creatieve ondernemers en door de aanwezigheid van de Luca School of Arts Campus Genk.
- ▶ De stad **Leuven** bouwt met [Leuven Mindgate](#) aan een community van innovatie-actoren op het vlak van gezondheid, hightech en creativiteit met als doel samenwerking te versterken⁴⁰. Leuven heeft ook het [and& innovatiefestival](#) dat tot nu een tweejaarlijks festival was met een drie-daags programma met meer dan 150 visionaire sprekers, een kunsttentoonstelling in publieke ruimte, een muziekfestival, een technologiebeurs, een ondernemers-top en een breed scala aan satellietevenementen. Vanaf 2023 wil and& festival een jaarlijks programma uitwerken dat zeer gericht is op start-ups en ook op mogelijke cross-over samenwerkingen met culturele spelers.
- ▶ Met [BRUSK](#) zal de stad **Brugge** inzetten op innovatieve tentoonstellingen als deel van een creatieve, artistieke hub in de stad waar verschillende kunstvormen tot volle bloei kunnen komen, waaronder ook een plek voor cross-over.
- ▶ In **Gent** werd het **Gentse Wintercircus** omgetoverd tot een tech-hub. Verschillende ondernemers en instellingen bundelden de krachten om samen het Gentse Wintercircus uit te baten. Ze doen dat onder de noemer TENT, of 'Together for Entrepreneurship, Networking and Technology'. Ugent, KuLeuven en imec participeren samen met enkele ondernemers om van het Wintercircus een labo te maken voor start-ups, scale-ups, onderzoekers, creatives, kunstenaars, beginnende en studenten-ondernemers. De focus ligt op technologie, gezondheidstoepassingen, en raakvlakken tussen kunst, innovatie en creativiteit. Daarnaast is Gent ook een innovatie-festival rijker met de biennale Design Fest. [Design Fest Gent](#) is een samenwerking tussen Design Museum Gent, Artevelde Hogeschool, Flanders DC, Industriemuseum Gent, KASK & Conservatorium / HOGENT en Howest, KU Leuven faculteit Architectuur, LUCA School of Arts,

³⁷ <https://www.designregiokortrijk.be>

³⁸ <https://designregio-kortrijk.be/nl/drk-voor-jou/5x5-innovatietraject>

³⁹ <https://www.apbc.be>

⁴⁰ <https://www.leuvenmindgate.be/>

Ministry of Makers en Ugent. Design Fest Gent wil expliciet inzetten op cross-over projecten in samenwerking met designers.

4 / Barrières, stimulansen en ontbrekende schakels in het samenwerken

We vatten in dit deel de belangrijkste barrières, stimulansen en ontbrekende schakels samen die tijdens de focusgroepen, de interviews en in de literatuurstudie naar boven kwamen.

4.1. Barrières die samenwerkingen verhinderen

4.1.1 Gebrek aan middelen

Zowel aan de zijde van cultuur als aan wetenschap/innovatie wordt aangegeven dat het ontbreken van middelen één van de belangrijkste barrières is in samenwerkingen. Er is veel interesse om samenwerkingen aan te gaan, maar voor geen van beide zijden is het vanzelfsprekend omwille van een gebrek aan middelen om dit te bekostigen. Het Kunstendecreet staat wel open voor samenwerkingen met partners buiten de sector en via verschillende subsidielijnen (zoals werkingssubsidies, projectsubsidies, beurzen) kan er cross-sectoraal worden samengewerkt. Stakeholders geven echter aan dat het opzetten van cross-sectorale samenwerkingen vooral baat heeft bij lange termijn financiering (zoals de werkingssubsidies). Bij de implementatie van het Kunstendecreet in de beoordelingsprocedures voor werkingssubsidies werd aangegeven dat er in de voorbije beslissingsronde een grote druk was op het beschikbare budget. Voor de periode 2023-2027 was er initieel meegegeven dat er iets minder dan 60% van de gevraagde middelen beschikbaar was. Meer dan 40% van de aanvragen werd hierdoor positief buiten budget of negatief geplaatst⁴¹. Later voorzag de Vlaamse regering 25 miljoen extra middelen waardoor uiteindelijk 72,8% van de gevraagde middelen werd toegekend aan de kunstorganisaties die positief scoorden. Dit gebeurde wel na het beoordelingswerk van de commissies, die omwille van het initieel krappe budget scherpe keuzes moesten maken die ook hadden geleid tot adviesbedragen die in veel gevallen veel lager lagen dan wat er werd aangevraagd⁴². De Landschapscommissie, die zich boog over de dossiers die positief maar buiten budget werden geplaatst, gaf in zijn nota over de werkingssubsidies het volgende aan met betrekking tot de beoordeling van hybride praktijken waarbij grensoverschrijdend wordt gewerkt: *"Sinds enige tijd kent het Kunstendecreet de categorieën 'trans-' en 'crossdisciplinair' om hybride praktijken op te vangen die zich niet zomaar in de hokjes van de artistieke disciplines laten vangen. Dat neemt niet weg dat sommige 'grensoverschrijdende' of uitdagende initiatieven toch - met recht en reden - hun plek hebben gezocht binnen de discipline van waaruit ze vertrekken om onverwachte confrontaties aan te gaan. Wanneer het budget van de*

⁴¹ <https://www.kunsten.be/nu-in-de-kunsten/aan-de-slag-de-budgetten-van-onze-beoordelaars-en-hoe-die-werden-bepaald/>

⁴² <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2022-06/nota-landschapscommissie.pdf>

*commissies beperkt is, dreigt de zorg voor 'de kern' van het veld het soms over te nemen van het mogelijk maken van die frisse initiatieven. Dit bedreigt de dynamiek van de kunsten.*⁴³

Binnen het decreet sociaal-cultureel volwassenwerk, dat sinds 2018 de mogelijkheid biedt om een projectsubsidie aan te vragen voor o.a. organisaties die een laboratoriumrol willen opnemen in maatschappelijk innoverende praktijken, daalde het beschikbare budget van 824.000 euro in 2018 naar net geen 400.000 euro in 2022. Het aantal aanvragen daalde van 61 in 2018 naar 16 in 2022. In 2022 kregen 4 projectvoorstellen een subsidie toegekend. Ondertussen is er wel beslist om het beschikbare budget in 2023 te verhogen naar 1 miljoen euro⁴⁴.

Culturele actoren komen daarnaast (op basis van hun organisatievorm) ook niet altijd in aanmerking voor reguliere innovatie- en onderzoekssubsidies.

4.1.2 Andere timing

Door actoren uit elk van de werkvelden wordt er ook op gewezen dat cultuur en wetenschap/innovatie elk op hun eigen ritme werken: waar in wetenschap onderzoeksprojecten vaak meerdere jaren in beslag nemen, zijn projecten vanuit cultuur vaak kortstondiger in tijd, waardoor timing en de daaraan gekoppelde verwachtingen niet altijd makkelijk op elkaar af te stemmen zijn. Ook ondernemingen werken vaak op een ander ritme waar het niet altijd evident is een artistieke samenwerking in te passen.

4.1.3 Gebrek aan kennis en voeling tussen beide domeinen

Langs beide zijden geven stakeholders een gebrek aan wederzijdse kennis en voeling aan op verschillende vlakken: het blijven nog erg gescheiden werelden waarin het moeilijk of diffuus is om netwerken te vinden en contacten te leggen. Methodologisch verschillen de manieren van werken vaak: zo verschillen bv. de academische/wetenschappelijke methodes erg van artistieke methodes. Daarnaast is ook de gehanteerde taal, het jargon van culturele actoren t.a.v. wetenschaps- en innovatie-actoren anders, waardoor er vaak nood is aan een facilitator die de beide werelden overbrugt.

4.1.4 Nog teveel hokjesdenken op zowel beleids- als institutioneel niveau

Verschillende stakeholders die (willen) werken op het snijvlak cultuur, wetenschap/innovatie geven aan dat hun praktijk vaak als té transversaal worden bestempeld en daardoor nergens binnen de bestaande kaders (organisaties, programma's, subsidieinstrumenten) voor ondersteuning past: niet binnen cultuur, maar ook niet binnen wetenschap of innovatie. Er is weinig/geen transversaal beleid over de domeinen en organisaties heen dat meer openheid creëert in wat momenteel te veel als hokjesdenken wordt ervaren.

In de beleidsnota Economie, Wetenschapsbeleid en Innovatie (2019-2024) wordt aangegeven dat er binnen het reguliere onderzoeks- en innovatiebeleid meer ruimte nodig is voor onderzoek gelinkt aan grote maatschappelijke uitdagingen zoals klimaat, digitalisering of vergrijzing waarbij via een open proces gezocht wordt naar creatieve oplossingen die bottom-up worden geïnitieerd. De nota vraagt ook meer specifieke aandacht binnen het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) voor transdisciplinaire projecten in het algemeen, waarbij niet vertrokken wordt vanuit een bepaalde discipline, maar vanuit een concreet probleem of fenomeen dat men over disciplines heen wil onderzoeken.⁴⁵

⁴³ <https://www.vlaanderen.be/cjm/sites/default/files/2022-06/nota-landschapscommissie.pdf>, p. 16.

⁴⁴ <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/nieuws/1-miljoen-euro-voor-sociaal-culturele-projecten-die-inzetten-op-lezen>

⁴⁵ <https://publicaties.vlaanderen.be/view-file/32221>, p. 37.

4.1.5 Gebrek aan “tussenruimtes” en ruimte voor experiment

Gekoppeld aan voorgaande barrière wordt door stakeholders in cultuur, wetenschap en innovatie aangegeven dat er nog te weinig (visibele) tussenruimtes zijn waar beide werelden elkaar kunnen ontmoeten, al dan niet gekoppeld aan ruimte voor experiment. Dergelijke tussenruimtes hoeven niet altijd een plek te zijn, maar kunnen ook in de vorm van ontmoetingsmomenten of communities waar er gestructureerd wordt gewerkt aan het stimuleren en ondersteunen van verbindingen en samenwerkingen.

4.1.6 Uitdagingen bij ontwikkeling businessmodellen

Stakeholders geven aan dat het niet altijd makkelijk is om een gezamenlijk businessmodel te vinden bij samenwerkingen of bij de resultaten die voortvloeien uit een samenwerking. In afspraken rond de exploitatie van intellectuele eigendomsrechten ontbreekt het bij culturele actoren vaak aan kennis en tools om in een evenwichtige onderhandelingspositie te staan t.a.v. een kennisinstelling of innovatie-actor.

4.1.7 Gebrek aan waardering

Er is aan beide zijden niet altijd waardering vanuit het veld voor samenwerken. Specifiek binnen de kunsten leeft onder “peers” nog vaak het ideaalbeeld van de autonome kunstenaar als het nec plus ultra dat binnen een artistieke carrière kan bereikt worden. Van kunstenaars die op andere manieren aan de slag gaan met kunst leeft nog wel vaker het idee dat het eerder iets is voor “mislukte” kunstenaars⁴⁶. Wetenschappers worden dan weer niet expliciet gewaardeerd voor hun samenwerkingen, maar vooral voor de mate waarin hun artikels gepubliceerd worden in wetenschappelijke tijdschriften die binnen de betreffende discipline als meest prestigieus en toonaangevend beschouwd worden. Tot slot hanteren zowel cultuur als wetenschap en innovatie bovendien hun eigen evaluatiecriteria, die niet altijd meetbaar zijn. In haar publicatie "Kunst, Wetenschap & Technologie in symbiose" wijst de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten (KVAB) op de frictie tussen de waardering voor de finaliteit en output van artistiek onderzoek versus die van wetenschappelijk onderzoek, die te maken heeft met de reflectie of discussie over hoe de (biblio)metrische valorisatie van artistieke onderzoeksoutput kan georganiseerd worden⁴⁷.

4.2. Stimulansen die samenwerkingen in de hand werken

4.2.1 Aankaarten van complexe maatschappelijke uitdagingen

Maatschappelijke uitdagingen worden steeds complexer en zijn volgens stakeholders gebaat bij een multidisciplinaire aanpak omdat de kennis binnen één domein vaak ontoereikend is om dergelijke uitdagingen aan te pakken. Daarenboven vergen uitdagingen zoals de corona-pandemie, de klimaatopwarming, de energiecrisis niet alleen innovatieve oplossingen, maar ook gedragsverandering. Daarin kan cultuur volgens stakeholders een belangrijke rol spelen.

⁴⁶ <https://www.rektoverso.be/artikel/kunstenaar-te-zijn-of-niet-s-te-zijn-dat-is-de-vraag>.

⁴⁷ https://kvab.be/sites/default/rest/blobs/3244/tw_kunstwetenschap.pdf, p. 73.

4.2.2 Adoptie innovatieve digitale technologieën

Een andere stimulans die stakeholders opperen, is de steeds snellere ontwikkeling van nieuwe digitale technologieën. Die ontstaan in wetenschap/innovatie, maar kunnen via cultuur, onder behoud van de nodige kritische reflex, versneld ingang vinden bij het brede publiek. Omgekeerd staan actoren in cultuur ook voor een proces van digitale transformatie (dat door de corona-pandemie nog versneld is) dat hen aanzet om samenwerkingen te zoeken met wetenschaps- en innovatie-actoren rond het incorporeren/aanwenden van nieuwe technologie.

4.2.3 Stimuleren van burgerparticipatie rond wetenschap en innovatie

Stakeholders geven aan dat cultuur een rol kan spelen in het breed bespreekbaar maken van ethische vraagstukken in wetenschap en innovatie. Innovaties zoals artificiële intelligentie, genetische modificatie, of recent nog de snelle ontwikkeling van nieuwe vaccins roepen heel wat vragen, maar ook emoties op bij de brede bevolking. Cultuur kan op creatieve wijze burgers aanzetten tot denken of in dialoog treden hierover met wetenschap.

4.2.4 Introduceren van creatieve interactie

Samenwerkingen introduceren een andere manier van denken in zowel cultuur als wetenschap/innovatie. Het laat cultuur toe om nieuwe concepten te verkennen en omgekeerd stimuleert het wetenschappers en innovatoren om hun werk vanuit een heel andere invalshoek te benaderen. Die interactie speelt zich ook af in het bereiken van nieuwe publieken/stakeholders.

4.3. Ontbrekende schakels

De door stakeholders aangehaalde ontbrekende schakels zijn meestal een weerspiegeling van wat er in de barrières werd aangehaald:

4.3.1 Een transversale beleidsvisie op Vlaams niveau

Stakeholders ervaren een gebrek aan een sterk missiegedreven transversaal beleid op Vlaams niveau dat multidisciplinaire samenwerkingen en ecosysteem-denken rond uitdagingen aanmoedigt. Zoals in de barrières aangegeven zijn heel wat bestaande instrumenten bovendien sterk verkokerd en laten ze niet altijd multidisciplinaire samenwerkingen toe. Binnen deze instrumenten is er ook meer nood aan expertise in het evalueren van multidisciplinaire samenwerkingen.

4.3.2 Duurzame financiering voor samenwerkingen

Zoals we in de landschapsverkenning schetsten, zijn er vanuit het beleid het laatste decennium verschillende subsidie-initiatieven gelanceerd, maar stakeholders geven aan dat ze meestal gericht zijn op samenwerkingen op korte termijn. Er is vaak weinig aandacht/ruimte voor de fase voor en na een concrete samenwerking, waardoor er te weinig aandacht gaat naar het verkennen van de meerwaarde(n) van dergelijke samenwerkingen of het reflecteren over eventuele leerlessen, waardoor de samenwerkingen vaak als “one shots” snel in de vergetelheid

raken. We stellen ook vast dat stakeholders in cultuur doorgaans niet de middelen hebben om samenwerkingen zelf te co-financieren.

4.3.3 Knooppunten, tussenruimtes en “matchmakers”

Er ontbreekt momenteel een duidelijk overzicht van knooppunten: Wie zijn de (laagdrempelige) aanspreekpunten voor wie vanuit cultuur, wetenschap of innovatie een samenwerking wil aangaan? Verder dan een overzicht bieden van het beperkte aanbod (cf. barrières), ontbreekt het ook aan een meer proactieve aanpak voor het creëren van zogenaamde “tussenruimtes”: meer initiatieven en plekken waar actoren uit cultuur, wetenschap en innovatie worden samengebracht en waar ontmoeting en netwerking worden gestimuleerd. Voor actoren die in een samenwerking stappen ontbreekt het aan (eveneens duurzaam gefinancierde) matchmakers die concreet helpen de vertaalslag te maken tussen het (vaak onbewust) gebruikte vakjargon door de verschillende partijen, doelstellingen en manieren van werken tussen cultuur, wetenschap en innovatie.

4.3.4 Documenteren en opvolgen van samenwerkingen

Samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie leveren doorgaans geen snelle en meetbare resultaten op. Hun impact wordt meestal pas op langere termijn zichtbaar en uit zich op manieren die niet altijd door traditionele indicatoren worden gevat. Stakeholders geven aan dat het ontbreekt aan een praktijk waarin de impact van dit soort samenwerkingen op langere termijn wordt gedocumenteerd en geëvalueerd.

5 / Mapping EU-instrumentarium

Onder het EU-instrumentarium begrijpen we financieringsinstrumenten en andere initiatieven van de EU ter stimulering van de samenwerking tussen cultuur en wetenschap en innovatie. We vinden dit instrumentarium terug in zowel onderdelen van grotere programma's (Horizon Europe, Digital Europe, Creative Europe,...), in specifieke oproepen als in programma-overschrijdende initiatieven (New European Bauhaus, S+T+ARTS,...). De doelstelling van deze studie indachtig, beperken we ons in dit overzicht tot instrumenten die op dit ogenblik actief zijn (programmaperiode 2021-2027).

In de volgende paragrafen bespreken we voor elk van de behandelde Europese instrumenten kort de globale doelstellingen, beleidscontext en structuur, waarna we specifieker ingaan op de manier waarop het instrument fungeert of kan fungeren als een stimulator voor de samenwerking tussen cultuur en wetenschap en innovatie. Dat laatste aspect wordt illustratief toegelicht aan de hand van voorbeelden van subsidieoproepen (en desgevallend projecten) die vanuit het betreffende instrument worden gefinancierd. Waar een exhaustieve en diepgaande analyse van de participatiegraad en rol van Vlaamse deelnemers aan EU-projecten binnen dit instrumentarium buiten het bereik van dit rapport ligt, geven de voorbeelden aan hoe het betreffende instrument zich concreet leent tot mogelijke samenwerkingen.

Dit overzicht beperkt zich uiteraard enkel tot Europese financieringsinstrumenten die specifiek inzetten op (of zich alleszins goed lenen tot) het stimuleren van samenwerkingen tussen cultuur en wetenschap en innovatie. Voor een meer algemeen overzicht van EU-financieringsmogelijkheden voor stakeholders uit de culturele en creatieve sectoren, verwijzen we naar andere richtinggevende documenten en tools die kunnen helpen om hun weg te vinden in het instrumentarium:

Op EU-niveau:

- ▶ [CulturEU Funding Guide](#)
- ▶ [Net4SocietyHE](#)

Op Vlaams niveau:

- ▶ [VLEVA-subsidiegids](#)
- ▶ [EU Funding Overview](#) (VLAIO)
- ▶ [Webinars](#) van VLEVA, Cultuurloket, Creative Europe Desk Vlaanderen en Kunstenpunt
- ▶ [Excel-overzicht calls Horizon Europe](#) (NCP Flanders)

5.1. Horizon Europe

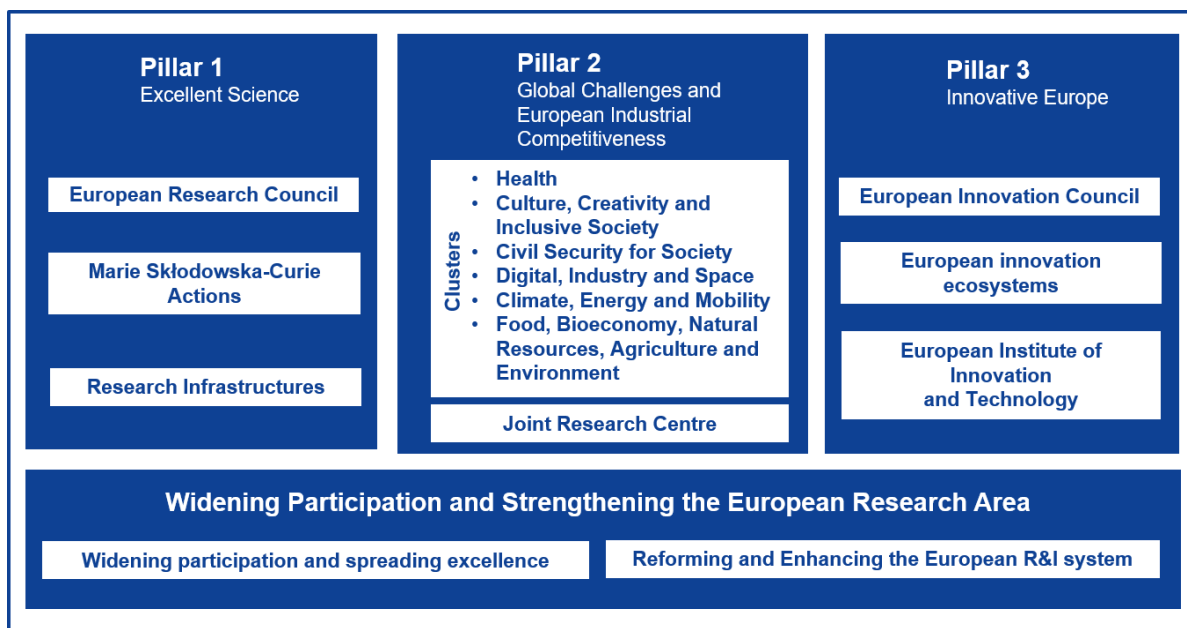
Horizon Europe is het kaderprogramma voor Onderzoek & Innovatie van de Europese Commissie. Tijdens de programmaperiode 2021-2027 beschikt Horizon Europe over een globaal budget van 95,5 miljard euro.

Horizon Europe is voor de Europese Commissie een beleidsinstrument om te investeren in op onderzoek gebaseerde oplossingen en innovaties waarmee Europa aan grote uitdagingen het hoofd kan bieden en een sterkere positie kan verwerven in de wereld.

De strategische agenda van Horizon Europe wordt bepaald door o.m. de globale beleidsprioriteiten van de Europese Commissie, de SDG's en de input van Directoraten-Generaal, expertgroepen en -fora en lobbyisten. Dit leidt via een proces van strategische planning en programmering en van comitologie (consultatie met vertegenwoordigers van de lidstaten) tot een Strategisch Plan (2021-2024)⁴⁸, de basis van de tweejarige werkprogramma's.

5.1.1 Structuur

Horizon Europe is een omvangrijk programma met uiteenlopende programmaonderdelen die gegroepeerd zijn in 'Pijlers'.

Deze pijlers dekken de hele onderzoeks- en innovatieketen af:

- ▶ **Pijler 1 - 'Excellent Science'**: hierin wordt "blue sky"-onderzoek gefinancierd met een hoog risicogehalte, gericht op het zoeken naar nieuwe wetenschappelijke doorbraken. Dit beantwoordt aan de brede beleidsdoelstelling om voor Europa op wetenschappelijk vlak een leidende positie in de wereld te verzekeren. Aan deze pijler nemen vooral universiteiten en andere onderzoeksinstituten deel;

⁴⁸ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/strategic-plan_en

- ▶ **pijler 2 - 'Global Challenges and European Industrial Competitiveness'**: hierin wordt strategisch onderzoek gefinancierd in lijn met de Europese beleidsdoelstellingen rond concurrentiekracht op industrieel vlak en rond specifieke maatschappelijke en economische uitdagingen. Aan dit deel van het programma nemen naast onderzoeksinstellingen ook diverse andere types organisaties deel. In vergelijking met pijler 1 ligt de nadruk hier sterker op het creëren van *maatschappelijke en economische impact* van het onderzoek;
- ▶ **pijler 3 - 'Innovative Europe'**: hierin wordt de doorontwikkeling en het naar de markt toe brengen (bredere 'uptake') van op onderzoek gebaseerde innovaties financieel ondersteund.

Twee horizontale programmaonderdelen hebben ten slotte als doel om - over de pijlers heen - het Europese O&I-ecosysteem te versterken:

- ▶ **"Widening participation and spreading excellence"**: de onderdeel beoogt het terugdringen van ongelijkheden op het vlak van onderzoeksintensiteit binnen de Europese Unie.
- ▶ **"Strengthening the European Research Area"**: in dit onderdeel wordt gefocust op barrières wegnemen die het efficiënte functioneren van het O&I-ecosysteem in de weg staan.

5.1.2 Samenwerking cultuur, innovatie & wetenschap

Horizon Europe leent zich tot het stimuleren van samenwerkingen tussen cultuur, innovatie en wetenschap, omdat het principieel openstaat voor allerlei actoren:

- ▶ Universiteiten, hogescholen en andere onderzoeksinstellingen
- ▶ Openbare instellingen
- ▶ Bedrijven
- ▶ Maatschappelijke organisaties en stichtingen

Samenwerkingen zijn dus in principe mogelijk in alle onderdelen van Horizon Europe, maar enkele stimuleren de samenwerking tussen cultuur, innovatie en wetenschap expliciet en lichten we er hier om die reden uit.

PIJLER 2 – GLOBAL CHALLENGES AND EUROPEAN INDUSTRIAL COMPETITIVENESS: CLUSTER 2 'CULTURE, CREATIVITY AND INCLUSIVE SOCIETY'

Pijler 2, de 'Global challenges' gegroepeerd in 6 clusters, wordt gezien het strategisch karakter van het beoogde onderzoek het sterkst inhoudelijk gestuurd vanuit de "strategic orientations" en "impact areas" zoals omschreven in het Strategisch Plan. Twee van de vier "strategic orientations" voorzien een bepaalde rol voor cultuur en/of erfgoed als onderzoeksdomein of als bijdrager aan onderzoeksacties binnen het O&I-ecosysteem.

- ▶ **Key Strategic Orientation A**: *Promoting an open strategic autonomy by leading the development of key digital, enabling and emerging technologies, sectors and value chains to accelerate and steer the digital and green transitions through human-centred technologies and innovations*⁴⁹.

Vanuit Cluster 2 'Culture, Creativity and Inclusive Society' verwacht de Europese Commissie een bijdrage aan deze strategische oriëntatie door in te zetten op

- duurzame innovatie en een Europees gevoel van verbondenheid;

⁴⁹ Horizon Europe Strategic Plan, p. 7

- nieuwe vormen van werk met aandacht voor inclusiviteit;
- het potentieel van cultureel erfgoed, de kunsten en de culturele en creatieve sectoren en industrieën.

Onderzoeks- en innovatieacties moeten cultureel erfgoed toegankelijker maken door middel van technologie en digitale oplossingen en van inclusief cultureel toerisme. Daarnaast moet de ontwikkeling van nieuwe businessmodellen en technologieën de culturele productie in Europa competitief versterken.

- ▶ **Key Strategic Orientation D:** *Creating a more resilient, inclusive and democratic European society, prepared and responsive to threats and disasters, addressing inequalities and providing high-quality health care, and empowering all citizens to act in the green and digital transitions⁵⁰.*

Op dit vlak verwacht de Commissie een bijdrage van Cluster 2 door in te zetten op

- het wegwerken van ongelijkheden op sociaal-economisch, gender en cultureel vlak;
- het versterken en vernieuwen van de democratie;
- een beter begrip van en een betere omgang met migratie.

Op het domein van cultuur kunnen onderzoeks- en innovatieacties onder meer inzetten op het vrijwaren van kwetsbaar cultureel erfgoed en op het verbeteren van gelijke toegang tot cultuur en erfgoed.

Net als alle andere Clusters is ook Cluster 2 gestructureerd aan de hand van 'destinations', die een vertaling zijn van de beoogde impact op het thematische beleidsdomein van de Cluster. Deze 'destinations' zijn dus richtinggevend voor de strategische doelen ('bestemmingen') die de Europese Commissie wil bereiken door het steunen van onderzoek en innovatie binnen Horizon Europe. Onder elke 'destination' worden een of meer calls per jaar uitgeschreven, op hun beurt onderverdeeld in verschillende topics. Op het niveau van het topic kunnen organisaties gezamenlijk (in een internationaal samengesteld consortium) een projectvoorstel indienen. Het is daarbij voor het indienende consortium belangrijk om de beleidscontext van de Cluster te kennen en in het projectvoorstel duidelijk te maken hoe het project zal bijdragen aan het bereiken van de beoogde impacts van de Cluster. De 3 'destinations' die Cluster 2 bepalen zijn:

- ▶ Democracy and governance
- ▶ Cultural heritage and Cultural and Creative Industries
- ▶ Social and economic transformations

Hoewel de culturele en creatieve sectoren een rol te spelen hebben in alle drie de destinations, wordt de noodzaak van *samenwerking* tussen cultuur, wetenschap en innovatie het meest prominent aan de orde gesteld in destination 2, 'Cultural heritage and Cultural and Creative Industries'. De beoogde impact waaraan projecten binnen deze destination moeten bijdragen luidt als volgt:

"The full potential of cultural heritage, arts and cultural and creative sectors as a driver of sustainable innovation and a European sense of belonging is realised through a continuous engagement with society, citizens and economic sectors as well as through better protection, restoration and promotion of cultural heritage⁵¹."

Hiermee onderlijnt de Commissie **het belang van cultuur en creativiteit (erfgoed, kunsten en culturele en creatieve sectoren) in het O&I-ecosysteem en het innovatiepotentieel van deze sectoren**, met name als een stimulans voor

⁵⁰ Horizon Europe Strategic Plan, p. 14

⁵¹ Horizon Europe Strategic Plan, p. 46

duurzame innovatie en als een krachtig middel om een Europees gevoel van verbondenheid vorm te geven en over te dragen.

Om een idee te geven over de concrete mogelijkheden voor samenwerkingen van cultuur, wetenschap en innovatie binnen dit programma, nemen we hier een greep uit de 'call topics' die tot dusver verschenen binnen Cluster 2 en die zich lenen tot samenwerking (niet-exhaustieve opsomming).

Destination 'Democracy and governance'	
2021	Feminisms for a new age of democracy
2022	Education for democracy
2022	Media for democracy – democratic media
2023	The emotional politics of democracies
2024	The interrelation between social, cultural and political identities, as well as the sense of belonging, and democracies
2024	Culture, the arts and cultural spaces for democratic participation and political expression, online and offline
Destination 'Cultural heritage and Cultural and Creative Industries'	
2021	New ways of participatory management and sustainable financing of museums and other cultural institutions
2021	Cultural and creative industries as a driver of innovation and competitiveness
2021	Preserving and enhancing cultural heritage with advanced digital technologies
2022	Towards a competitive, fair and sustainable European music ecosystem
2022	Increase the potential of the international competitiveness of the European filmmaking industry
2022	Games and culture shaping our society
2023	Cultural and creative industries for a sustainable climate transition
2023	Cultural heritage in transformation – facing change with confidence
2023	Promoting cultural literacy through arts education to foster social inclusion
2024	Leverage the digital transition for competitive European cultural and creative industries
2024	Europe's cultural heritage and arts – promoting our values at home and abroad
Destination 'Social and economic transformations'	
2022	Gender and social, economic and cultural empowerment
2022	Strengthening racial, ethnic and religious equality
2024	Beyond the horizon: A human-friendly deployment of artificial intelligence and related technologies

Hierbij kan nog vermeld worden dat uit het tweejarige werkprogramma 2023-2024 van Cluster 2 een substantieel budget gereserveerd wordt voor de **European Collaborative Cloud for Cultural Heritage**. De ECCCH wordt een uitgebreide digitale infrastructuur om voor de lange termijn Europese kunstobjecten, artefacten, landschappen en gebouwen op een collaboratieve, veilige en gestandaardiseerde manier te bewaren.

We lichten hier verder enkele toegekende projecten uit Cluster 2 (werkprogramma 2021-2022) uit. Deze projecten bevatten niet noodzakelijk partners uit Vlaanderen – ze worden hier besproken ter illustratie van het type samenwerkingsproject dat Cluster 2 mogelijk maakt en van de mogelijke rol voor actoren uit de culturele en creatieve sectoren binnen een financieringsprogramma dat gericht is op onderzoek en innovatie. De projecten zijn ook niet willekeurig gekozen: ze tonen hoe de Cluster verschillende sectoren, van erfgoed over podiumkunsten en creatieve industrie tot art-science, bestrijkt.

Tracks4Crafts

- ▶ Toegekend onder de call 'Traditional crafts for the future: a new approach' (HORIZON-CL2-2022-HERITAGE-01-04).
- ▶ Onderzoekt kennis binnen traditionele ambachten en hoe deze verbonden kan worden met een toekomstgerichte benadering van erfgoed, waarbij traditionele kennis gevaloriseerd wordt voor competitiviteit, innovatie en duurzame ontwikkeling.
- ▶ Het project wordt geleid door de UAntwerpen en bevat o.m. ook Paris I en Politecnico di Milano als kennisinstellingen. Verder zijn er heel wat erfgoedinstellingen en -organisaties betrokken, waaronder Bokrijk. Bokrijk zal specifiek meewerken aan een case rond 'wicker', de techniek van het mandenvlechten⁵².

PREMIERE

- ▶ Toegekend onder de call 'Preserving and enhancing cultural heritage with advanced digital technologies' (HORIZON-CL2-2021-HERITAGE-01-04).
- ▶ Dit project onderzoekt hoe digitale technologieën zoals AI, XR en 3D de sector van de podiumkunsten kan ondersteunen in de volledige levenscyclus van de producties, en wil zo bijdragen aan een beter begrip, toegankelijkheid en bewaring van actuele en oudere voorstellingen. De focus ligt op dans en theater.
- ▶ Er zijn geen Vlaamse organisaties aanwezig in het consortium. Nederland is wel vertegenwoordigd, met de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten en het International Choreographic Arts Centre. Ook uit andere landen (Griekenland, Portugal,...) zijn podiumkunstencentra en -festivals aanwezig als partner.

EPIC-WE

- ▶ Toegekend onder de call 'Games and culture shaping our society' (HORIZON-CL2-2022-HERITAGE-01-09)
- ▶ Dit project onderzoekt de methodiek om met culturele organisaties, actoren uit de creatieve industrieën en hoger onderwijs een ecosysteem op te bouwen dat jongeren aanzet om games te

⁵² <https://www.vrt.be/vrtnws/nl/2023/03/24/bokrijk-en-uantwerpen-starten-uniek-vakmanschapsproject-met-14-i/>

maken 'door en voor' cultuur, wat hen moet 'empoweren' om maatschappelijke uitdagingen aan te gaan met creativiteit en verbeelding.

- ▶ In dit project zijn vooral Deense, Nederlandse en Portugese organisaties vertegenwoordigd – daarbij zijn kennisinstellingen (U Aarhus, U Lusófona), lokale overheden en organisaties uit de culturele en creatieve sectoren.

Critical ChangeLab

- ▶ Toegekend onder de call 'Education for democracy' (HORIZON-CL2-2022-DEMOCRACY-01-04).
- ▶ Dit project ontwikkelt en implementeert een pedagogisch model voor democratisch burgerschap bij jongeren, gebaseerd op creatieve en narratieve praktijken zoals transmedia storytelling en speculatieve design. Het project wordt gecoördineerd door de universiteit van Oulu, in samenwerking met universitaire onderzoekscentra in de sociale wetenschappen en met culturele organisaties op het snijvlak van kunst, wetenschap en technologie – vaak met een lange staat van dienst – zoals Waag, Ars Electronica en Kersnikova.

PIJLER 2 – GLOBAL CHALLENGES AND EUROPEAN INDUSTRIAL COMPETITIVENESS: CLUSTER 4 'DIGITAL, INDUSTRY AND SPACE'

Ook in Cluster 4 wordt aandacht besteed aan de samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie. Deze Cluster moet bijdragen aan Key Strategic Orientation A (zie boven), o.m. door een mensgerichte visie op technologie met aandacht voor de ethische en sociale waarden waar de EU voor wil staan. Dit komt tot uiting in de volgende 'Expected impact' waaraan deze Cluster geacht wordt bij te dragen:

"A human-centred and ethical development of digital and industrial technologies, through a two-way engagement in the development of technologies, empowering end users and workers, and supporting social innovation"⁵³

Deze mensgerichte aanpak moet gepaard gaan met een dialoog tussen wetenschaps- en innovatieactoren en de brede maatschappij, bv. door de betrokkenheid van sociale en culturele organisaties en burgers. Deze beoogde impact vertaalt zich in het werkprogramma van Cluster 4 vooral in de 'destination' getiteld 'A human-centred and ethical development of digital and industrial technologies', of kortweg 'HUMAN'. Ook voor deze 'destination' lijsten we (niet-exhaustief) uit de tot hiertoe gepubliceerde werkprogramma's (2021-2022 en 2023-2024) een aantal 'call topics' op die onderzoek en innovatie stimuleren op het domein van de culturele en creatieve sectoren en industrieën, en dus oproepen tot een samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie.

Destination 'A human-centred and ethical development of digital and industrial technologies'	
2021	Art-driven use experiments and design
2021	AI to fight disinformation
2022	AI for human empowerment (AI, Data and Robotics Partnership)
2022	Innovation for Media, including eXtended Reality
2022	eXtended Reality Learning - Engage and Interact

⁵³ Horizon Europe Strategic Plan, p. 69

2023	Fostering knowledge valorisation through societal and cultural interactions
2023	Digital Humanism - Putting people at the centre of the digital transformation
2023	Art-driven digital innovation: Towards human compatible and ecologically conscious technology
2023	Localised and Urban Manufacturing, supporting creativity and the New European Bauhaus
2024	Collaborative intelligence – combining the best of machine and human (AI Data and Robotics Partnership)

Enkele projecten, o.m. met Vlaamse partners zoals KU Leuven en Gluon, worden als voorbeeld besproken in het hoofdstuk over S+T+ARTS. Daarom beperken we ons hier tot één bijkomend project, ter illustratie van de mogelijke samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie binnen deze Cluster.

MAX-R

- ▶ Toegekend onder de call 'Innovation for Media, including eXtended Reality' (HORIZON-CL4-2021-HUMAN-01-06).
- ▶ Dit project ontwikkelt een software pipeline voor XR-programmatie aan de hand van nieuwe tools voor het genereren, verwerken en afleveren van mediacontent in real time. Het draagt zo bij aan het vernieuwen en verbeteren van XR-content en -ervaringen.
- ▶ Het consortium omvat kennisinstellingen, waaronder de UHasselt, softwarebedrijven, creative industry-partners en culturele organisaties die werken met digitale media en VR/AR/XR, waaronder CREW in Vlaanderen.

PIJLER 2 – GLOBAL CHALLENGES AND EUROPEAN INDUSTRIAL COMPETITIVENESS: MISSIES

Missies zijn een volkomen nieuw instrument binnen Horizon Europe ten opzichte van Horizon 2020. De vijf Missies zetten in op vijf grote maatschappelijke problemen en zijn geformuleerd als ambitieuze uitdagingen die alleen door samenwerking aangepakt kunnen worden (daarom 'missies'). Tegelijkertijd stelt elke missie vrij precieze doelstellingen voorop die specifiek, meetbaar, realistisch en tijdsgebonden zijn. De vijf missies zijn:

- ▶ Aanpassing aan klimaatverandering;
- ▶ Kankerbestrijding;
- ▶ Gezonde oceanen, zeeën, kust- en binnenwateren tegen 2030;
- ▶ 100 klimaatneutrale en slimme steden tegen 2030;
- ▶ Bodemdeal voor Europa.

De missiegedreven aanpak is het resultaat van beleidsaanbevelingen door Prof. Mariana Mazzucato (University College London) in opdracht van voormalig Europees Commissaris voor Onderzoek & Innovatie Carlos Moedas. Mazzucato stelde in 2018 een missiegeoriënteerde aanpak voor om op het gebied van de eerder genoemde grote

uitdagingen een maximale impact te kunnen genereren met het negende kaderprogramma voor onderzoek en innovatie, Horizon Europe.⁵⁴

De concrete uitwerking en opstart van de vijf missies met het oog op de start van Horizon Europe gebeurde in Mission Boards. Na de start van Horizon Europe werden deze Mission Boards opnieuw samengesteld met nieuwe experts uit uiteenlopende domeinen (wetenschap, innovatie, bedrijfsleven, media,...) om de missie verder te implementeren en te adviseren. Elke missie wordt geleid door een Mission Manager. Rondom het management en de implementatie van de missies is er veel aandacht voor burgerbetrokkenheid.

De kern van de missies vinden we terug binnen de Horizon Europe-werkprogramma's. Hierin zit de belangrijke O&I-dimensie van de missies vevat. De missies hebben hun eigen werkprogramma⁵⁵. De oproepen binnen dit werkprogramma worden echter gefinancierd vanuit de budgetten van de 'Clusters' onder Pijler 2 – voor de missies worden er met andere woorden middelen gepoold uit de verschillende strategische onderzoeksdomeinen.

Zoals voor Clusters 2 en 4 (zie boven) nemen we hier voorbeelden van missies-oproepen op waarin een samenwerking tussen cultuur, innovatie en wetenschap mogelijk of wenselijk is.

Mission: Adaptation to climate change	
2021	Local engagement of citizens in the co-creation of societal transformational change for climate resilience
2022	User driven applications and tools for regional and local authorities, and other end users focusing on climate impacts, data and knowledge
Mission: Restore our ocean and waters by 2030	
2021	Piloting citizen science in marine and freshwater domains
2021	The relation of young generations with the sea and water: values, expectations, and engagement
2021	Preparation for deployment of lighthouse demonstrators and solution scale ups and cross-cutting citizen and stakeholder involvement
2022	Student and school activities for the promotion of education on 'blue' sustainability and the protection of marine and freshwater ecosystems
2023	Ocean & water and arts: the contribution of creative sectors to Mission Ocean and waters
Mission: 100 Climate-neutral and smart cities by 2030	
2021	Urban planning and design for just, sustainable, resilient and climate-neutral cities by 2030
2022	Designing inclusive, safe, affordable and sustainable urban mobility
Mission: A Soil Deal for Europe	

⁵⁴ https://research-and-innovation.ec.europa.eu/knowledge-publications-tools-and-data/publications/all-publications/mission-oriented-research-innovation-eu-problem-solving-approach-fuel-innovation-led-growth_en

⁵⁵ [Missies werkprogramma 2021-2022](#) en [Missies werkprogramma 2023-2024](#).

2022	Citizen science for soil health
2022	Foster soil education across society
2023	Back to earth: bringing communities and citizens closer to soil

Veel van de oproepen in deze lijst zetten in op burgerwetenschap of betrokkenheid van lokale gemeenschappen. In veel gevallen wordt om een multi-actoraanpak gevraagd in de omschrijving van het thema. Sociaal-culturele organisaties die zich hierop richten, burgerwetenschapsplatformen en organisaties met expertise in social design, participatorisch of interactiedesign en datadesign kunnen hier dus een bijdrage leveren.

In het missies-werkprogramma zijn bijkomend een aantal 'horizontale' acties opgenomen die voor meer synergie en coördinatie tussen de missies onderling en met andere elementen van het Horizon-programma moeten zorgen. De volgende van deze acties zijn relevant in het kader van deze mapping:

Destination: Deployment of NEB lighthouse demonstrators in the context of missions	
2021	Support the deployment of lighthouse demonstrators for the New European Bauhaus initiative in the context of Horizon Europe missions
Missions' cross-cutting actions in support of the achievement EU Missions goals	
2022	A European Social Innovation Catalyst Fund to Advance EU Mission Objectives by Replicating and Scaling-up Existing, Demonstrably Successful Social Innovations

De eerste van deze horizontale acties wordt besproken onder New European Bauhaus (zie onder). De tweede, ter ondersteuning van een 'European Social Innovation Catalyst Fund', moet sociale innovatie stimuleren als hefboom voor een brede maatschappelijke acceptatie en opname van de verwezenlijkingen onder de missies. Dit fonds zal initiatieven ondersteunen die reeds bewezen succesvolle innovaties zullen herhalen en opschalen op Europees niveau, steeds met betrokkenheid van de quadruple helix. Eén consortium zal gekozen worden om dit fonds op te zetten en te beheren. De EU voorziet een budget van 30 miljoen euro en verwacht dat dit bedrag 25% van het totaal zal uitmaken; de totale omvang van het Fonds zou dus rond de 120 miljoen euro moeten liggen, waarbij middelen van zowel publieke als private actoren de Europese bijdrage aanvullen. De middelen van het fonds zullen via open oproepen verdeeld worden over sociale innovatie-actoren, sociale ondernemingen, bedrijven met duidelijke sociale doelstellingen, etc. die projecten willen uitvoeren die specifieke sociale innovaties repliceren of opschalen en die de missies helpen hun doelen te bereiken en hun impact te vergroten. Hier zullen in de toekomst mogelijk kansen liggen voor de sociaal-culturele sector om samen met wetenschaps- en innovatieactoren in te zetten op sociale innovaties.

Uit de missies-werkprogramma's werden tot hiertoe nog geen grote aantallen projecten toegekend. Daarom beperken we ons hier tot de melding van een project waarin twee Vlaamse organisaties participeren, zij het niet uit de culturele sectoren.

PREP4BLUE

- ▶ Toegekend onder oproep 'Preparation for deployment of lighthouse demonstrators and solution scale ups and cross-cutting citizen and stakeholder involvement'

- ▶ Dit project moet de O&I van de 'lighthouses' van de Oceans-missie stroomlijnen en zorgen voor optimale betrokkenheid van burgers en belanghebbenden.
- ▶ Het Vlaams Instituut voor de Zee en De Blauwe Cluster zijn partners in dit project. De Blauwe Cluster kan in principe een rol spelen om Vlaamse (socio-)culturele organisaties te betrekken bij innovatie-activiteiten in het kader van de innovatieroadmaps.

Andere relevante projecten mét actieve betrokkenheid van culturele actoren komen voort uit de horizontale missies-oproep rond het New European Bauhaus – deze worden in dat hoofdstuk besproken.

PIJLER 3 – INNOVATIVE EUROPE – EIT

Het European Institute of Innovation and Technology is een EU-orgaan dat tot doel heeft om innovatie en ondernemerschap in Europa te stimuleren en te ondersteunen. Het EIT beoogt de Europese innovatiecapaciteit te versterken door actoren uit de 'kennisdriehoek' - bedrijfsleven, het onderwijs en onderzoek en innovatie - meer met elkaar te laten samenwerken en door ecosystemen te faciliteren die deze samenwerkingen binnen bepaalde maatschappelijke en economische sectoren dragen. Dit alles met als ultieme doel om de competitiviteit, duurzame groei en jobcreatie in Europa te vergroten.

Het zichtbare instrument van het EIT zijn de zogenaamde '**Knowledge and Innovation Communities**' (KIC). Dit zijn ecosystemen van partners die door samenwerking de innovatiecapaciteit en ondernemingszin in de drie hoeken van de kennisdriehoek moeten versterken. De KIC doet dit door onder meer innovatieprojecten, trainings-initiatieven en de creatie van startups te ondersteunen. Elke KIC wordt dus gevormd door een partnerschap van kennisinstellingen, onderzoeksorganisaties en industriële actoren. KICs worden financieel ondersteund door het EIT (Europese O&I-middelen), maar moeten gaandeweg in toenemende mate zichzelf kunnen onderhouden. De partners dragen zelf bij tot de organisatie van de KIC en staan ook in voor het aantrekken van extern (privaat) kapitaal.

Er zijn op dit ogenblik negen KICs in de schoot van het EIT:

- ▶ EIT Climate-KIC
- ▶ EIT Culture & Creativity
- ▶ EIT Digital
- ▶ EIT Food
- ▶ EIT Health
- ▶ EIT InnoEnergy
- ▶ EIT Manufacturing
- ▶ EIT RawMaterials
- ▶ EIT Urban Mobility

EIT Culture & Creativity lichten we hier verder uit.

EIT Culture & Creativity is de recentste Knowledge and Innovation Community. EIT Culture & Creativity is een innovatie-ecosysteem dat zich toelegt op de duurzame groei en de competitiviteit van de culturele en creatieve sectoren en industrieën in Europa.

Na de officiële publicatie van een open oproep op 26 oktober 2021 werd in juni 2022 de implementatie van deze KIC door het EIT toegewezen aan het consortium rondom *ICE - Innovation by Creative Economy*, een consortium van 50 partners verspreid over heel Europa, momenteel gecoördineerd door de Duitse onderzoeksorganisatie Fraunhofer. Vlaamse partners van EIT Culture & Creativity zijn Cultuurloket en - indirect - KU Leuven (als stichtend lid van de 'Europese universiteit' Una Europa⁵⁶). In 2023 werd door een meerderheid van de consortiumpartners een eerste zelfstandige juridische entiteit opgericht, EIT Culture & Creativity Association, als *eingetragener Verein* naar Duits recht. Later zullen nog andere rechtspersonen volgen, onder meer voor de verschillende Co-Location Centres, de regionale hubs van EIT C&C. Deze Co-Location Centres (CLC) zijn opgericht in Amsterdam, Helsinki, Barcelona, Bologna, Wenen en Kosice. Geïnteresseerde actoren uit Vlaanderen zullen in principe aansluiten via het CLC in Amsterdam (CLC North-West), wat het internationale netwerk met partners uit de Benelux, het VK en Ierland zou moeten bevorderen.

EIT Culture & Creativity stelt zichzelf de volgende ambitieuze **doelstellingen** ('specific objectives'), die de KIC hoopt te verwezenlijken aan de hand van telkens twee ingebedde actieprogramma's ('action programmes'):

- ▶ 'Education': Grenzen verleggen in het CCSI-onderwijs (Cultural and Creative Sectors and Industries)
 - de kennis en vaardigheden van studenten en professionals in de CCSI future-proof maken;
 - onderwijsprogramma's opzetten of aanpassen om aan studenten in CCSI ondernemerschaps-, technologie- en creativiteitsskills bij te brengen (= AP1 Talent scaler);
 - levenslag leren-vormingen voor professionals om te blijven innoveren (= AP2 Skills fitter).
- ▶ 'Innovation': Missie-gedreven innovaties stimuleren
 - stimuleren van samenwerkingen tussen creativelingen, onderzoekers en ondernemers met het oog op producten en diensten voor de 'triple transition' (duurzaam, digitaal, sociaal);
 - gezamenlijk gecreëerde oplossingen voor grote uitdagingen mogelijk maken (= AP3 Breakthrough lab);
 - organisaties helpen om de triple transition mogelijk te maken en uit te dragen (= AP4 Triple transformer).
- ▶ 'Creation': Transformeren van de CCSI-business en -waardeketen
 - economische impact, duurzame groei en competitiviteit van de CCSI versterken
 - nieuwe en betere incubatoren en acceleratoren voor private ondernemingen in de CCSI (= AP5 Venture Factory)
 - markttoegang en -positie van nieuwe initiatieven uit de CCSIs versterken (= AP6 Market Connector)
- ▶ 'Society': Inzetten op sociale innovatie binnen en met de CCSI
 - focus op de maatschappelijke waarde en impact van de CCSI
 - potentieel van de CCSIs op het vlak van sociale cohesie en inclusieve waarden stimuleren (= AP7 Value Impacter)
 - opschalen van sociale innovaties in steden, regio's en rurale gebieden (= AP8 Community Catalyser)
- ▶ 'Systems': Naar een Europees CCSI-innovatie-ecosysteem
 - ondersteunen van evidence-based beleidsadvies rond de waarde van het CCSI-ecosysteem
 - genereren en verzamelen kennis en data voor slimme monitoring en advies (= AP9 Knowledge Tank)
 - structurele aanpak van beleidsadvies in een globale context (= AP10 Policy Optimiser)

⁵⁶ https://eit.europa.eu/sites/default/files/winning_consortium_factsheet.pdf

De ambities van EIT Culture & Creativity worden uitgedrukt in een kwantificering van de **beoogde resultaten** op verschillende actiedomeinen, zoals:

- ▶ 1.500 afgestudeerd van CCSI programma met een EIT-label;
- ▶ 44.000 professionals bijscholen in 200 nieuwe CCSI levenslang-leren modules;
- ▶ 400 geteste innovaties, 115 op de markt gebrachte innovaties, 5500 IP-inzendingen;
- ▶ 80 miljoen euro geïnvesteerd in startups en 200 nieuwe startups opgericht;
- ▶ 200 initiatieven die de EU-identiteit, -waarden, -cultuur bevorderen;
- ▶ 1.800 CCSI-organisaties getransformeerd tot meer digitale, groene en sociale organisaties.

EIT Culture & Creativity zal ook inzetten op **Cross-KIC activities**. Cross-KIC activiteiten willen bijdragen tot het New European Bauhaus (NEB) initiatief. De EIT Cross-KIC⁵⁷ wil bijdragen aan het NEB-initiatief door de uitdagingen van stedelijke duurzaamheidsvraagstukken aan te pakken via open oproepen voor projecten gericht op de uitvoering van innovatieve activiteiten, educatieve programma's en het stimuleren van betrokkenheid van burgers. EIT Cross-Knowledge Innovation Community wil esthetiek, duurzaamheid, circulariteit en inclusiviteit combineren om de EU Green Deal te helpen realiseren.

De EIT-gemeenschap wil bijdragen aan de ontwikkeling van innovatieve en collaboratieve modellen van lokaal bestuur en de dialoog aangaan met burgers en lokale stakeholders om stedelijke (piloot)projecten te identificeren die tegelijkertijd de uitdagingen van de EU Green Deal en de post-Covid-19-uitdagingen aanpakken.

Tot slot valt te vermelden dat EIT Culture & Creativity **samenwerkingen** opzet met partijen buiten het EIT:

- ▶ NetZeroCities (dit wordt gecoördineerd door EIT-Climate-KIC)
- ▶ Creative Pact for Skills - EIT Culture & Creativity zal in 2023 aansluiten
- ▶ New European Bauhaus⁵⁸
- ▶ S+T+ARTS
- ▶ Europa Nostra
- ▶ Committee for the Regions

Concrete opportuniteiten tot samenwerking tussen wetenschap, innovatie en cultuur (CCSI) zullen binnen EIT Culture & Creativity vorm krijgen door deelname van partners uit de verschillende sectoren aan open oproepen vanwege de KIC. De eerste reeks oproepen werd in april 2023 gelanceerd⁵⁹. Deze calls hebben betrekking op 5 van de 10 Action Programmes: AP1 Talent scaler, AP2 Skills fitter, AP3 Breakthrough Lab, AP5 Venture Factory, en AP8 Community Catalyser. Aan potentiële deelnemers wordt gevraagd om (in consortiumverband) concrete projecten voor te stellen die bijdragen aan de specifieke doelstellingen van de KIC. Consortia moeten een (aantal) verplichte KPI('s) behalen en moeten een Financial Sustainability Mechanism opnemen, dat de KIC toelaat om te

⁵⁷ <https://www.eitfood.eu/projects/eit-x-kic-contributes-to-new-european-bauhaus-neb-initiative-from-the-european-commission>

⁵⁸ In 2021 besliste de EIT-Community al om de gehele EIT-community te mobiliseren richting het NEB-initiatief. Via 2 programma's werden [18 Citizen Engagements projecten geselecteerd van 14 landen](#). Elk project kreeg een ondersteuning tussen de 15K en 45K. Zie ook onder 4.1.2.2.

⁵⁹ <https://eit-culture-creativity.eu/calls-for-proposals/>

delen in de meerwaarde die een project genereert. In sommige gevallen (de innovatie- en business-gerichte oproepen) is cofinanciering (tot 30% van de projectkosten) vereist. De toegekende projecten zullen een subsidieovereenkomst krijgen volgens het standaard Horizon-model, en de begunstigden zullen verwacht worden lid te worden van EIT Culture & Creativity (betalend lidmaatschap).

TRANSVERSALE PROGRAMMA'S HORIZON EUROPE: S+T+ARTS

S+T+ARTS ("innovation at the nexus of Science, Technology and the ARTS") is een initiatief van het Directoraat-Generaal CONNECT (Communicatienetwerken, inhoud en technologie) als reactie op een groeiende vraag naar het stimuleren van *crossovers* tussen cultuur en creativiteit en economie en innovatie.⁶⁰

Gezien de aansturing vanuit DG CONNECT hoeft het niet te verbazen dat de nadruk binnen S+T+ARTS ligt op kruisbestuivingen tussen cultuur en digitale technologieën. Het uitgangspunt van S+T+ARTS is dat intensievere samenwerking tussen kunst en digitale technologie enerzijds innovatie kan stimuleren en daardoor ultiem ook de competitiviteit van de EU, maar anderzijds ook een impuls kan geven aan creativiteit in de samenleving en in specifieke regio's.

Het S+T+ARTS-programma heeft tot nu toe sterk ingezet op lokaal en regionaal verankerde kunst- en technologiecentra waar alle actoren samenkomen (kunstenaars en creatieve makers, technologie-ontwikkelaars, industrie, bedrijven) en als katalysatoren fungeren voor een sterkere *crossover* tussen cultuur en innovatie.

Structuur

Het S+T+ARTS-initiatief beroept zich op open oproepen voor projectvoorstellen, maar is geen op zichzelf staand financieringsprogramma. Het maakt voornamelijk gebruik van het kaderprogramma voor O&I (Horizon 2020, Horizon Europe), aangevuld met oproepen die het DG zelf beheert buiten het kaderprogramma.

De oproepen die binnen het kaderprogramma voor O&I plaatsvinden, situeren zich tot hiertoe steeds in een programmaonderdeel ('Societal Challenge' / 'Cluster') toegespitst op ICT, data en digitale technologie. Dit geeft aan dat de S+T+ARTS-oproepen zich toch op een ander domein richten dan bijvoorbeeld de oproepen onder Horizon Europe Cluster 2 'Culture, Creativity and Inclusive Society' (zie boven). Het zwaartepunt van S+T+ARTS ligt meer op technologische en industriële innovatie dan op sociale innovatie.

S+T+ARTS steunt op twee hoofdpijlers en een aantal sub-pijlers:

- ▶ S+T+ARTS Residencies binnen
 - S+T+ARTS Ecosystem
 - S+T+ARTS Regional Centres
 - S+T+ARTS Lighthouses ('Pilots')
 - Digital Innovation Hubs

⁶⁰ ["Conclusies van de Raad over culturele en creatieve kruisbestuiving ter stimulering van innovatie, economische duurzaamheid en sociale inclusie" \(2015/C 172/04\)](#)

- ▶ S+T+ARTS Prize

Samenwerking tussen cultuur, innovatie en wetenschap

De samenwerking tussen cultuur, innovatie en wetenschap is uiteraard de kern van het S+T+ARTS-initiatief. Aan de verschillende pijlers van het programma nemen deel:

- ▶ universiteiten, hogescholen en onderzoeksinstituten
- ▶ culturele organisaties
- ▶ intermediaire organisaties die opereren op het snijvlak tussen cultuur, wetenschap en innovatie
- ▶ (technologie)bedrijven

Onder meer via het mechanisme van 'Financial Support to Third Parties' (FSTP) worden organisaties en individuen (vaak individuele professionele kunstenaars) betrokken bij projecten. Zij nemen deel en ontvangen subsidie middelen als "derde partij". Zij maken geen deel uit van het projectconsortium zelf en ondertekenen geen subsidieovereenkomst rechtstreeks met de Europese Commissie, maar ontvangen een "sub-grant" vanwege het project. Op deze manier worden bijvoorbeeld S+T+ARTS-residenties opgezet: het consortium schrijft een open oproep uit en selecteert kunstenaars voor een residentieprogramma. Via FSTP kunnen residenten hiervoor een toelage ontvangen. Dit is een relatief laagdrempelige manier voor individuele kunstenaars, alsook voor culturele organisaties of bedrijven, om betrokken te geraken bij een Europees S+T+ARTS-project en een rol te spelen in het S+T+ARTS-ecosysteem.

Een overzicht van de portfolio van S+T+ARTS-projecten kan geraadpleegd worden op de S+T+ARTS-website⁶¹. Daar is ook een databank te vinden van alle S+T+ARTS Prizes en S+T+ARTS Residencies sinds de opstart van het initiatief. In de projecten zelf vinden we een selecte groep van organisaties uit Vlaanderen terug: BOZAR, Gluon, IMEC, KU Leuven, LUCA School of Arts, We Connect Data, Snowball en Intercommunale Leiedal. Het gaat hier dan over de consortia die ofwel de Prizes ofwel de Residencies organiseren en beheren, en dus over organisaties die zich opwerpen als een drijvende kracht binnen het S+T+ARTS-ecosysteem.

Binnen het bestek van het huidige MFK (2021-2027) zijn tot hiertoe volgende oproepen verschenen met een expliciete S+T+ARTS-stempel:

Horizon Europe Cluster 4 – Destination 'HUMAN'	
2021	Art-driven use experiments and design
2023	Art-driven digital innovation: Towards human compatible and ecologically conscious technology
2023	Localised. and Urban Manufacturing, supporting creativity and the New European Bauhaus
Projectoproep DG Connect	
2022	Art and the digital: Unleashing creativity for European industry, regions, and society (2021-2022)

⁶¹ www.starts.eu

Als resultaat van deze oproepen in 2022 en 2023 mogen we binnenkort 5 nieuwe thematische S+T+ARTS consortia verwachten (4 voor 'Localised and Urban Manufacturing' en 1 voor 'Art-driven digital innovation') en 1 consortium dat de S+T+ARTS Prize zal verderzetten.

Van de reeds bestaande S+T+ARTS-projecten lichten we hieronder enkele voorbeelden toe.

STARTS4Water

- ▶ In 2021 en 2022 zorgde dit project voor 10 Residencies en verschillende tentoonstellingen waarin de samenwerking tussen kunst en wetenschap rond de thematiek van duurzame omgang met water centraal stond.
- ▶ Consortium gecoördineerd door LUCA School of Arts met medewerking van Gluon, in een partnerschap van culturele centra of foundations in verschillende Europese landen.

Hungry Ecocities

- ▶ Van 2022 tot 2026 zal dit project 20 Residencies mogelijk maken op het snijvlak van kunst, AI-technologie en agro-industrie.
- ▶ Zeer interdisciplinair consortium geleid door Brno University of Technology en met onder meer het Leuven.AI-instituut van de KU Leuven, een agro-wetenschappeninstituut van Mendel University (Brno), intermediaire art-science organisaties Gluon en In4Art (NL) en de kunst- en architectuurstudio Studio Other Spaces van Olafur Eliasson en Sebastian Behmann.
- ▶ Een eerste open call werd in het voorjaar 2023 georganiseerd voor kunstenaars, terwijl een tweede call (in 2024) geopend zal worden voor KMO's in de voedingsindustrie én kunstenaars. De eerste oproep is gericht op 'art-driven experiments' binnen het beproefde model van de S+T+ARTS innovatiemethodiek.

MUSAE

- ▶ Van 2022 tot 2026 zal dit project 20 Residencies ondersteunen met als doel om kunstenaars en technologiebedrijven samen te brengen rond mensgerichte en ethische ontwikkeling van digitale technologieën, gebaseerd op een Design Future Art-driven methodiek.
- ▶ Het consortium wordt gecoördineerd door de Politecnico di Milano. Gluon begeleidt samen met de School of Art van de Universitat de Barcelona de 'art thinking'-benadering voor de andere partners en de deelnemers aan de residenties.
- ▶ Net als in Hungry Ecocities zal een eerste open call louter op kunstenaars gericht zijn en een tweede op onderzoeksinstituten en techbedrijven. Binnen de residenties zullen kunst-en-wetenschapsteams werken aan toekomstscenario's en zullen de mensgerichte technologische oplossingen ontwikkeld worden die die helpen te realiseren.

TRANSVERSALE PROGRAMMA'S HORIZON EUROPE: NEW EUROPEAN BAUHAUS

Het New European Bauhaus werd in 2020 gelanceerd door Commissievoorzitter Von der Leyen en kadert in de brede beleidsdoelstelling van de Green Deal (groene transitie). New European Bauhaus is geen afzonderlijk

programma met een eigen financieringskanaal, maar moet gezien worden als een initiatief, een visie, die transversaal is en verschillende beleidsdomeinen (en dus ook instrumenten) met elkaar verbindt. Het initiatief wordt letterlijk omschreven als “a bridge between the world of science and technology, art and culture⁶².”

Aan de basis ligt het idee dat via een holistische visie op onze leefomgeving met aandacht voor *duurzaamheid, inclusiviteit en esthetiek* een brede beweging op gang kan komen die de Green Deal tot een gedragen en wervend Europees project kan maken. In deze visie worden wetenschap en technologie, architectuur en design, en kunst en cultuur naar voor geschoven als motoren van duurzame en inclusieve innovatie – en dit vooral door interdisciplinaire samenwerking tussen deze domeinen (en andere zoals het onderwijs, lokale besturen en burgers).

Structuur

In het voortgangsrapport dat de Europese Commissie begin 2023 voorlegde, wordt benadrukt dat “the NEB initiative acted as a connector and promoter of the funding mechanisms and policy programmes that already exist⁶³.” Daarbij kwamen veruit de grootste bijdragen voor ‘dedicated’ NEB-financiering uit Horizon Europe en uit het Cohesiebeleid (EFRO). In het voortgangsrapport wordt bovendien gesteld dat de ‘dedicated’ financiering vanwege Horizon Europe nog zal verdubbelen in het werkprogramma 2023-2024 (106,3m euro t.o.v. 50,2m euro in het werkprogramma 2021-2022).⁶⁴

Zoals vermeld moet het New European Bauhaus het karakter hebben van een brede *beweging* met zoveel mogelijk deelnemende mensen en organisaties. Een van de eerste bouwstenen van het NEB was dan ook een **ruime basis van Partners** creëren: dit zijn non-profitorganisaties die door hun reikwijdte een multiplicatoreffect kunnen genereren voor het initiatief. Er zijn intussen ongeveer 600 partners erkend. Voor for-profit organisaties en openbare besturen bestaat dan weer de mogelijkheid om **Friends** te worden.

Vlaamse NEB-Partners	Vlaamse NEB-Friends
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Architecture Workroom Brussels ▶ Bolwerk ▶ UGent ▶ Thomas More - Interieurvormgeving ▶ Leuven 2030 ▶ maakleerplek ▶ PXL - Bio research ▶ Una Europa ▶ UAntwerpen - Faculteit Ontwerpwetenschappen ▶ HOGENT ▶ Vlaams Bijeninstituut 	Geen

- ▶ De **High-level roundtable** is een panel van experts die fungeren als adviseurs en ambassadeurs voor het initiatief⁶⁵.
- ▶ Het **NEB Lab** fungeert als accelerator en connector voor een verzameling van projecten die geïnitieerd worden door de Europese Commissie zelf of door officiële NEB-partners.

⁶² https://new-european-bauhaus.europa.eu/about/about-initiative_en

⁶³ European Commission, *New European Bauhaus Progress Report*, 16.01.2023, p. 5., [hier](#) raadpleegbaar.

⁶⁴ Zie Annex 1 bij European Commission, *New European Bauhaus Progress Report*, 16.01.2023: [hier](#) raadpleegbaar.

⁶⁵ https://new-european-bauhaus.europa.eu/about/high-level-roundtable_en

- ▶ Initiatieven die het NEB meer zichtbaarheid geven aan geïnteresseerde deelnemers en aan het brede publiek zijn de **New European Bauhaus Prizes** en het **New European Bauhaus Festival**. De prijzen bekronen bestaande projecten en realisaties in de geest van het NEB. Daarbij is er een afzonderlijke categorie voor jong talent onder 30 jaar. Het Festival werd voor het eerst georganiseerd door de Europese Commissie zelf in Brussel (en online) van 9 tot 12 juni 2022. Het festival bood ruimte aan showcases van projecten, culturele evenementen en debat. Het is de bedoeling dat toekomstige edities van het festival georganiseerd zullen worden door NEB-partners die een pioniersrol willen opnemen.
- ▶ Voor de concrete implementatie van de NEB-visie in de vorm van **Europese projecten** wordt een **steunkader** voorzien dat samengesteld is uit een combinatie van bestaande financieringsinstrumenten. De Europese Commissie beschouwt dit als een logische keuze als gevolg van het transversale karakter van het NEB zelf. Verschillende aspecten van het NEB (onderzoek, innovatie, cultuur, onderwijs) hebben hun plaats in de bestaande Europese programma's zoals Horizon Europe, Erasmus+, Creative Europe, etc. In een recent rapport heeft het Europees Parlement er echter voor gepleit om een op zichzelf staand NEB-programma op te richten tegen het volgende Meerjarig Financieel Kader (MFK) van de EU (2028-2034). Daarenboven vraagt het Parlement bijkomende financiering ten belope van 500 miljoen euro binnen het huidige MFK⁶⁶.

Samenwerking tussen cultuur, innovatie en wetenschap

In de huidige situatie (steunkader ingebed in bestaande programma's) voorziet de Europese Commissie op de NEB-website een gecentraliseerd en regelmatig geactualiseerd overzicht van financiering-opportunities via oproepen in de verschillende programma's. Ze maakt daarbij een onderscheid tussen "New European Bauhaus dedicated calls" en "Contributing calls" en dit in 3 categorieën:

- ▶ Mobilising EU programmes for the transformation of places on the ground: die zijn oproepen voor projecten gericht op nieuwe kennis en oplossingen gebaseerd op wetenschap, architectuur, design en cultuur
- ▶ Mobilising EU programmes for the transformation of the enabling environment for innovation: dit zijn oproepen voor projecten gericht op het verbeteren van de randvoorwaarden voor duurzame en inclusieve innovatie
- ▶ Mobilising EU programmes for the diffusion of new meanings: dit zijn oproepen voor projecten gericht op onderwijs en outreach naar het brede publiek

Een greep uit het overzicht van NEB dedicated calls toont hoe er een beroep wordt gedaan op verschillende programma's.

Horizon Europe Cluster 2 – destination 'HERITAGE'	
2022	The New European Bauhaus – shaping a greener and fairer way of life in creative and inclusive societies through Architecture, Design and Arts
2024	New European Bauhaus – Innovative solutions for greener and fairer ways of life through arts and culture, architecture and design for all
Horizon Europe Cluster 4 – destination 'HUMAN'	
2023	Localised and Urban Manufacturing, supporting creativity and the New European Bauhaus

⁶⁶ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0213_EN.html

Horizon Europe Cluster 6 – destination ‘COMMUNITIES’	
2024	Unlock the potential of the New European Bauhaus in urban food system transformation
Horizon Missions	
2021	Collaborative local governance models to accelerate the emblematic transformation of urban environment and contribute to the New European Bauhaus initiative and the objectives of the European Green Deal
2021	Support the deployment of lighthouse demonstrators for the New European Bauhaus initiative in the context of Horizon Europe missions
EIT Cross-KIC Community	
2021-22	Citizen engagement activities
2022	Co-creation of public spaces through citizen engagement
Digital Europe – S05	
2021	Digital Solutions in support of the New European Bauhaus Initiative

Het New European Bauhaus kan qua aanpak enigszins vergeleken worden met een ‘missie’, en het is dan ook logisch dat er gestreefd wordt naar synergiën tussen NEB en de Missies binnen Horizon Europe (zie boven). We belichten hier kort de projecten die zijn voortgekomen uit het Missies-werkprogramma.

CULTUURCAMPUS

- ▶ Toegekend onder de call ‘Support the deployment of lighthouse demonstrators for the New European Bauhaus’ (HORIZON-MISS-2021-NEB-01-01), samen met 5 andere ‘lighthouses’, o.m. in Munchen, Stavanger en Kopenhagen.
- ▶ Doel om een hub van kunst en kennis te worden gericht op stedelijke uitdagingen en gelokaliseerd in de community van Rotterdam-Zuid: op een nieuwe manier “stad maken” via onderwijs, onderzoek, beleid en cultuur.
- ▶ Het project wordt geleid door Erasmus Universiteit Rotterdam en brengt kennisinstellingen, hoger kunstonderwijs en burgerverenigingen en een businessnetwerk samen. Net als in ‘CRAFT’ (zie hieronder) is ook ELIA partner.

CRAFT: Creating Actionable Futures

- ▶ Toegekend onder de call ‘Collaborative local governance models to accelerate the emblematic transformation of urban environment and contribute to the New European Bauhaus initiative and the objectives of the European Green Deal’ (HORIZON-MISS-2021-CIT-01-02)
- ▶ Dit project ondersteunt en omkadert de NEB lighthouses, zoals Cultuurcampus. Zelf brengt het steden, burgers, beleidsmakers en onderzoekers samen om de groene transitie vorm te geven op stedelijk niveau en onderzoekt een model dat in heel Europa gerepliceerd kan worden. Praag, Bologna en

Amsterdam waren initiële “sandbox cities”, maar in september 2022 werd een bijkomende lijst van 60 door het project geselecteerde steden bekend gemaakt. De enige Vlaamse stad op de lijst is Brugge⁶⁷.

- ▶ Dit project heeft geen partners uit Vlaanderen, maar wel twee uit Nederland die aantonen dat cultuur een belangrijke rol te spelen heeft in de betrokken Missies:
 - ELIA: European League of Institutes of the Arts
 - Europese Culturele Stichting (= European Cultural Foundation)

5.2. Creative Europe

Creative Europe is het EU-financieringsprogramma voor cultuur. Als zodanig is het enige EU-programma dat expliciet steun verleent aan de culturele sector. Het hoofddoel van het programma Creative Europe is het bevorderen, versterken en beschermen van de Europese culturele en taalkundige verscheidenheid, het cultureel erfgoed en de creativiteit, alsook het concurrentievermogen van de culturele en creatieve sectoren van Europa.

Creative Europe vertrekt van de beleidsvisie dat cultuur een centrale rol speelt bij het aanpakken van belangrijke maatschappelijke en economische uitdagingen, met name bij het bevorderen van actief burgerschap, gemeenschappelijke waarden, welzijn, innovatie, economische groei en het scheppen van banen.

Inhoudelijke veranderingen en nieuwigheden vloeien voort uit de verschuiving van de algemene richtinggevende prioriteiten van de EU. Creative Europe 2021-2027 richt zich onder meer op de principes van de [EU Green Deal](#) en [the New Agenda for Culture 2018](#). De nadruk op ‘groei en werkgelegenheid’, ‘bedrijfsmodellen’ en ‘innovatieve ideeën omzetten in producten & diensten’⁶⁸ verschuift naar ‘vergroening, gendergelijkheid, sociale inclusie en een sterkere internationale dimensie’. Bovendien wordt verwacht dat het programma de structurele uitdagingen van de Europese CCSI zal aanpakken.

Het nieuwe programma erkent expliciet de veelheid aan waarden van cultuur: “Cultuur, kunst, cultureel erfgoed en culturele diversiteit zijn vanuit cultureel, educatief, democratisch, milieu-, sociaal, mensenrechten- en economisch standpunt van grote waarde voor de Europese samenleving en moeten worden bevorderd en ondersteund⁶⁹”. In overeenstemming met de versterkte sociale dimensie van het programma benadrukt Creative Europe 2021 - 2027 de kracht van cultuur om de sociale cohesie, de sociale integratie en de interculturele dialoog te versterken.

Naast de reguliere horizontale acties (samenwerkingsprojecten, netwerken, platforms) zal Creative Europe ook enkele sectorale initiatieven ondersteunen. Het onderdeel CULTUUR besteedt meer uitgesproken aandacht aan de muzieksector, voortbouwend op de pilootacties van [Music Moves Europe](#). Naast muziek gaat op dat vlak ook extra aandacht naar de boeken- en uitgeverijsector, architectuur en cultureel erfgoed.

⁶⁷ Voor een volledig overzicht, zie de kaart op de website van het project: <https://craft-cities.eu/wp-content/uploads/2022/09/craft-map.pdf>

⁶⁸ Deze thema's vinden we o.m. terug in Horizon Europe Cluster 2.

⁶⁹ https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0323_EN.html

Er is ook steun voor media en journalistiek. Vrijheid van meningsuiting en artistieke vrijheid hebben in het nieuwe programma aan belang gewonnen. De steun voor vrijheid van media is concreter geformuleerd dan die voor de vrijheid van kunstzinnige expressie. Bovendien zal het programma crossovers en cross-sectorale activiteiten die nieuwe media professionals ondersteunen en mediageletterdheid bevorderen om de ontwikkeling van kritisch denken bij burgers te stimuleren, aanmoedigen.

5.2.1 Structuur

Het programma Creative Europe omvat een onderdeel Media ter ondersteuning van de Europese audiovisuele sectoren, een onderdeel Cultuur ter bevordering van andere Europese culturele en creatieve sectoren, en een Cross-sectoraal onderdeel ter ondersteuning van acties die de samenwerking tussen audiovisuele en andere culturele en creatieve sectoren bevorderen, evenals journalistiek en mediageletterdheid.

Het totale budget van het volledige Creative Europe-programma werd in de huidige programmaperiode verhoogd tot 2,44 miljard euro, wat een verhoging van 50% is t.a.v. zijn voorganger (2014-2020).

In de verdeling van het totale budget is er een klein verschil ten opzichte van de vorige programmaperiode: Cultuur 33% i.p.v. 31%, Media 58% en Cross-sectoraal 9% i.p.v. 13%.⁷⁰

Ten opzichte van de vorige programmaperiode ligt er in het huidige programma meer nadruk op transnationale creatie, innovatie, mobiliteit voor artiesten en professionals. Vooral door de verhoogde aandacht voor innovatie fungeert Creative Europe nu meer als een instrument om de samenwerking tussen cultuur-, wetenschaps- en innovatieactoren te stimuleren.

Creative Europe wordt door de Europese Commissie geïmplementeerd aan de hand van jaarlijkse werkprogramma's. Daarin worden de doelstellingen en prioriteiten van dat werkjaar voor elk van de programmaonderdelen en financieringsinstrumenten vastgelegd. Globaal genomen werkt Creative Europe met jaarlijks terugkerende en overwegend "bottom-up" oproepen - dat wil zeggen dat er geen specifieke oproep topics worden voorgeschreven (zoals bij Horizon Europe Pijler 2) maar dat het aanvragers vrij staat het specifieke onderwerp van hun project te bepalen. Uiteraard moet het voorgestelde project wel steeds passen binnen de doelstellingen en eventuele prioriteiten van de oproep.

Naast het programma zelf werkt het DG EAC ook met 'Pilot Projects and Preparatory Actions': voorbereidende initiatieven die bij succes een vast onderdeel van het programma kunnen worden. Zo werd in 2022 een PPPA-oproep gelanceerd voor de opstart van een 'European Heritage Hub'. Deze projectsubsidie werd in februari 2023 toegewezen aan een consortium gecoördineerd door de netwerkorganisatie voor cultureel erfgoed Europa Nostra, in samenwerking met onder andere de KU Leuven (meer bepaald het interdisciplinaire onderzoeksinstituut HERKUL). Verder wordt de Brusselse organisatie rond de vernieuwing van het Jubelpark, 'Cinquantenaire 2030', vermeld als "strategic project partner"⁷¹. Het toont aan dat ook dit type oproepen kansen biedt aan culturele actoren om samen te werken met actoren uit wetenschap en innovatie.

5.2.2 Samenwerking cultuur, innovatie & wetenschap

Creative Europe leent zich tot het stimuleren van samenwerkingen tussen cultuur, innovatie en wetenschap, omdat het principieel open staat voor vele verschillende actoren:

⁷⁰ European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, *Creative Europe 2021-2027: the EU programme supporting the cultural and creative sectors*, Publications Office of the European Union, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2766/6289>.

⁷¹ <https://www.europanostra.org/europa-nostra-and-its-partners-selected-to-implement-eu-funded-pilot-project-european-heritage-hub/>

- ▶ Verenigingen
- ▶ Openbare instellingen
- ▶ Bedrijven
- ▶ Stichtingen
- ▶ Regering Departementen
- ▶ Universiteiten, hogescholen en andere onderzoeksinstituten

Enkele specifieke financieringskanalen binnen Creative Europe zetten in op de samenwerking tussen cultuur, innovatie en wetenschap:

▶ **Europese Samenwerkingsprojecten**

De Europese Samenwerkingsprojecten ondersteunen de intensieve grensoverschrijdende samenwerking tussen verschillende partners uit verschillende landen die in aanmerking komen voor deelname aan het programma. Dit financieringskanaal staat open voor alle disciplines en onderwerpen binnen de culturele en creatieve sector. Projecten kunnen ook interdisciplinair van aard zijn.

Projectvoorstellen binnen dit kanaal moeten steeds passen bij één van beide mogelijke globale doelstellingen:

- ▶ Doelstelling 1: transnationale creatie en circulatie
- ▶ Doelstelling 2: innovatie

Projecten die aansluiten bij Doelstelling 1 zetten eerder in op transnationale samenwerking, capaciteitsopbouw en publieksbereik. Projecten die aansluiten bij Doelstelling 2 zetten eerder in op competitiviteit van de sector door innovatie, talentontwikkeling en ondernemerschap. Hoewel samenwerking formeel steeds mogelijk is, biedt vooral Doelstelling 2 een interessante opportuniteit aan kennisinstellingen, innovatieactoren en culturele organisaties om een gezamenlijk project op te starten.

Europese Samenwerkingsprojecten zijn mogelijk in 3 'maten': Small Scale, Medium Scale en Large Scale, elk met hun eigen criteria (gegevens van de oproep van 2023):

Titel	Min. # partners	Max. subsidie	Financieringspercentage
European Cooperation Projects - Small scale	3 (3 verschillende landen)	200.000 euro	80%
European Cooperation Projects - Medium scale	5 (5 verschillende landen)	1.000.000 euro	70%
European Cooperation Projects - Large scale	10 (10 verschillende landen)	2.000.000 euro	60%

Op basis van beschikbare informatie over toegekende projecten sinds 2021 kunnen we vaststellen dat al heel wat organisaties uit Vlaanderen participeren in Europese Samenwerkingsprojecten binnen het nieuwe zevenjarige programma. Het gaat daarbij logischerwijs vooral over organisaties uit de domeinen cultuur en erfgoed (onder meer Z33, STUK, NTGENT, VIERNULVIER, Poëziecentrum, M HKA, Toneelhuis, CEMPER, Opera Ballet Vlaanderen, Mestizo Arts Platform), maar we vinden ook andere actoren, zoals bijvoorbeeld de sociale innovatie-organisatie iDROPS en uit onderwijs en onderzoek de AP Hogeschool (meer bepaald de School of Arts Koninklijke Academie voor Schone Kunsten Antwerpen).

We belichten hier enkele projecten (hier telkens met minstens een partner uit Vlaanderen) waarin de samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie duidelijk naar voor komt.

Dance-ICH

- ▶ Toegekend als 'Medium scale' samenwerkingsproject (call CREA-CULT-2021-COOP-2).
- ▶ Het project is gericht op kennisopbouw en innovatie in de erfgoedsector rond traditionele dans als immaterieel cultureel erfgoed (ICH). Het zal op onderzoek gebaseerde participatieve presentatiemethoden ontwikkelen voor en met erfgoedgemeenschappen.
- ▶ Dit project brengt partners uit cultuur en erfgoed (waaronder het Centrum voor Muziek- en Podiumerfgoed CEMPER naast organisaties en musea uit o.m. Noorwegen, Slovenië en Hongarije) samen met onderzoeksorganisaties (zoals de National and Kapodistrian University of Athens en het Scientific Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts).

UNLOCK THE CITY!

- ▶ Toegekend als 'Medium scale' samenwerkingsproject (call CREA-CULT-2022-COOP-2).
- ▶ Het project ontwikkelt een geïntegreerde methode waarbij theater een middel kan worden om duurzame ontwikkelingsprocessen te stimuleren in de stedelijke context na de pandemie. Daarbij wordt technisch, wetenschappelijk en designonderzoek gecombineerd met praktijken uit het theater.
- ▶ Dit project gaat uit van een samenwerking van organisaties uit de theatersector (waaronder Toneelhuis in Antwerpen en theaters in Milaan en Barcelona) met onderwijs- en onderzoeksinstituten (Politecnico di Milano, de Hogeschool van Østfold en de Academy of Performing Arts in Praag).

Museum of the Commons

- ▶ Toegekend als 'Large scale' samenwerkingsproject (call CREA-CULT-2022-COOP-2).
- ▶ Dit project concipieert het museum als een 'open source tool' voor nieuwe duurzame vormen van culturele co-creatie die zullen bijdragen tot ecologische, sociale en artistieke transformaties. Het koppelt dus duidelijk culturele aan sociale innovatie met het oog op een gezonder en inclusiever ecosysteem van cultuurinstellingen.
- ▶ Het project wordt uitgevoerd door een groot consortium van toonaangevende musea (onder meer M HKA in Antwerpen, Van Abbemuseum in Eindhoven, MACBA in Barcelona en Reina Sofia in Madrid) en academische partners zoals de Universiteit van Göteborg en het National College of Art and Design in Dublin.

EUDigitalDeal

- ▶ Toegekend als 'Large scale' samenwerkingsproject (call CREA-CULT-2022-COOP-2).
- ▶ Dit project verenigt kunst, wetenschap en technologische innovatie om de relatie tussen democratische waarden en digitale technologieën zoals AI, blockchain en algoritmische processen te onderzoeken. Artistieke perspectieven worden ingezet om mensgerichte en sociaal duurzame innovaties te genereren.
- ▶ Een aantal organisaties die geroutineerd zijn binnen het S+T+ARTS-netwerk (zoals Gluon en Ars Electronica) werken samen met andere culturele organisaties die een focus leggen op kunst, wetenschap en digitale technologie (bv. Waag Society, iMAL, Kersnikova,...).

► Creative Innovation Lab

Dit financieringskanaal in het cross-sectorale programmaluik is gericht op projecten die digitale oplossingen ontwikkelen voor de productie, publicatie en verspreiding van culturele inhoud. Dit past binnen de doelstelling om gezamenlijke uitdagingen voor de culturele en creatieve sectoren aan te pakken door middel van innovatieve en digitale oplossingen.

Creative Innovation Lab werd als dusdanig een afzonderlijk instrument binnen Creative Europe vanaf de programmaperiode 2021-2027, na een pilootfase op het einde van het voorgaande programma. De piloot vond plaats in 2019 en 2020 binnen het Cross-sectorale luik onder de titel 'Bridging Culture and Audiovisual through Digital'. De doelstelling was hier reeds om door middel van digitale technologieën de sectoren van de audiovisuele kunsten en media enerzijds en van de andere culturele domeinen anderzijds samen te brengen in innovatieve projecten. Dit leverde voornamelijk projecten op met een aspect van Virtual / Augmented / Extended Reality, onder meer rond erfgoedontsluiting, alsook enkele projecten rond digitalisering en archivering en rond datagebruik en -analyse.

In de oproepen van 2021 en 2022 werden voor het Innovation Lab telkens twee prioritaire thema's naar voor geschoven: vergroening doorheen de culturele en creatieve sectoren en innovatieve educatieve tools rond relevante maatschappelijke kwesties zoals desinformatie.

In het werkprogramma 2022 werd voor Creative Innovation Lab een beduidend hoger budget uitgetrokken (13,6m euro) in vergelijking met het voorgaande (6,3m euro in 2021) en met het volgende werkprogramma (5,4m euro in 2023). Desondanks werden er in de oproep 2022 evenveel projecten toegekend als in 2021, wat betekent dat de projecten in 2022 gemiddeld een hoger subsidiebedrag ontvingen en, zo kan men veronderstellen, een hoger ambitieniveau nastreven. De budgetvermindering in 2023 ging dan weer gepaard met een heroriëntering van de oproep met een meer algemene cross-sectorale insteek en een duidelijkere focus op verdienmodellen en de waardeketen van de sector, en op erfgoed en technologie.

Twee projecten illustreren de mogelijkheden binnen het Innovation Lab:

EDUMAKE

- Toegekend onder de oproep 'Innovation Lab' 2021 (CREA-CROSS-2021-INNOVLAB).
- Het project zet in op digitale mediageletterdheid bij jongeren door de ontwikkeling van interactief educatief materiaal gebaseerd op rijke audiovisuele content, voortbouwend op het eerder door VRT ontwikkelde concept EDUbox.
- Media-organisaties (waaronder VRT) werken in dit project samen met onderzoeksinstituten zoals IMEC en de universiteit van Zagreb.

Fortissimo

- Toegekend onder de oproep 'Innovation Lab' 2022 (CREA-CROSS-2022-INNOVLAB).
- Dit project wil kinderen en jongeren warm maken voor klassieke muziek door digitale tools te ontwikkelen die hen op een interactieve en speelse manier betrekken.
- Een (ongewoon) groot partnerschap van technologie-aanbieders, opera's en concertthuizen, en onderwijs- en onderzoeksinstituten (Universiteit van Burgos, Lithuanian Academy of Music and Theatre) werkt samen in dit project. Er nemen geen Vlaamse partners deel.

▶ Culture Moves Europe

Culture Moves Europe is een nieuw instrument dat de internationale mobiliteit van kunstenaars, creatievelingen en cultuur-professionals stimuleert. Met een budget van 21 miljoen euro van 2022 tot 2025 zou dit initiatief aan ongeveer 7000 kunstenaars de kans moeten geven om buitenlandse ervaring op te doen. Het programma bouwt voort op een pilootprogramma, i-Portunus, dat liep van 2018 tot 2022.

Er zijn twee types financiering:

- Individuele toelage: voor een buitenlands verblijf tussen 7 en 60 dagen van een individuele kunstenaar of cultuur-professional (of een groep van maximum 5 personen - in dat geval beperkt tot max. 21 dagen);
- Residentie-toelage: korte (tot 3 maanden), lange (tot 6 maanden) of extra lange (tot 10 maanden) kunstenaarsresidenties georganiseerd door organisaties actief in de culturele sectoren (m.u.v. de audiovisuele sector).

Dit nieuwe initiatief werd officieel voorgesteld op 10 oktober 2022 en ging op dat ogenblik meteen van start met de oproep voor individuele toelagen. In 2022-2023 loopt de eerste van 3 jaarlijkse oproepen voor beide types financiering. De oproepen worden beheerd door het Goethe Instituut, waarbij applicaties op een continue basis (maandelijks) worden geëvalueerd tot aan de afsluitdatum.

Culture Moves Europe kan een opportuniteit zijn voor organisaties die residenties aanbieden om kunstenaars en wetenschappers samen te brengen. De wetenschappers zullen weliswaar wellicht buiten het kader van dit programma aangetrokken moeten worden.

5.3. Digital Europe

Het programma Digital Europe is een nieuw financieringsprogramma van de EU dat erop gericht is **bedrijven**, **burgers** en **overheden** toegang te geven tot digitale technologie. Het programma Digital Europe zal strategische financiering bieden om deze uitdagingen aan te gaan, door projecten te ondersteunen geclusterd rond vijf specifieke doelstellingen:

- ▶ Supercomputing
- ▶ kunstmatige intelligentie
- ▶ cyberveiligheid
- ▶ geavanceerde digitale vaardigheden
- ▶ uitrol en versnelling van het beste gebruik van digitale technologieën

De focus van Digital Europe ligt op de uitrol en brede ingebruikname van digitale technologieën en minder op de ontwikkeling ervan. In vergelijking met Horizon Europe-projecten zal de technologie dus al verder gevorderd zijn (hoger TRL-niveau) en dichter bij effectieve implementatie in de relevante gebruikscategorie staan. Een Digital Europe-project richt zich op het stimuleren en versnellen van de implementatie.

5.3.1 Structuur

Het Digital Europe-programma wordt door de Europese Commissie geïmplementeerd aan de hand van tweejarige werkprogramma's. Er is een generiek werkprogramma 'Digital Europe'⁷² en daarnaast drie afzonderlijke werkprogramma's voor specifieke programmaonderdelen: 'Digital Europe - European Digital Innovation Hubs'⁷³; 'Digital Europe - Cybersecurity'⁷⁴; en 'Digital Europe - High Performance Computing'⁷⁵. De oproepen worden in verschillende golven gepubliceerd op het EU Funding & Tenders Portal: de eerste golf werd gepubliceerd op 17/11/2022; de tweede golf op 22/02/2022 en de derde golf op 29/09/2022.

Voor verschillende types projecten gebruikt Digital Europe verschillende soorten steunmechanismen; de belangrijkste zijn:

- ▶ Reguliere subsidie: financieringspercentage van 50% van de totale subsidiabele kosten voor alle begunstigden.
- ▶ Ondersteunende acties voor KMO's: financieringspercentage van 50% van de totale subsidiabele kosten, behalve voor KMO's, waarvoor een percentage van 75% geldt.
- ▶ Coördinatie- en ondersteuning acties (CSA): 100% subsidiabele kosten.
- ▶ Subsidies voor aanbestedingen: 50% van de totale subsidiabele kosten voor alle begunstigden.
- ▶ Subsidies voor financiële steun: 100% van de subsidiabele kosten voor het consortium, medefinanciering van 50% van de totale subsidiabele kosten door de gesteunde derde partij.

In de meeste gevallen is voor een Digital Europe-project dus een substantiële cofinanciering vereist.

5.3.2 Samenwerking cultuur, innovatie & wetenschap

Hoewel het stimuleren van de samenwerking tussen cultuur, innovatie en wetenschap geen expliciete doelstelling is van het Digital Europe-programma, staat het programma wel open voor deelnemers uit alle sectoren, en gaat er daarbij in het werkprogramma ook aandacht naar de uitrol van digitale technologieën in de culturele sectoren.

Vooraf binnen de Specifieke Doelstelling 4 (**geavanceerde digitale vaardigheden**) en Specifieke Doelstelling 5 (**uitrol en versnelling van het beste gebruik van digitale technologieën**) liggen opportuniteiten voor samenwerking rond bv. gespecialiseerde onderwijsprogramma's voor de CCS. Ook binnen Specifieke Doelstelling 2 (**kunstmatige intelligentie**) is dit mogelijk, vooral in de oproepen rond de ontwikkeling en toegankelijkheid van sectorale 'data spaces'; bijvoorbeeld de 'Common European data space for cultural heritage' of de 'Data space for tourism'.

▶ European Digital Innovation Hubs

EDIHs zijn lokale expertisecentra die de lokale industrie en KMO's ondersteunen bij het vinden van digitale oplossingen binnen hun bedrijfsprocessen en hun producten- en dienstenaanbod. Ze fungeren zo als

⁷² https://ec.europa.eu/newsroom/repository/document/2021-46/C_2021_7914_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v3_x3qnsqH6g4B4JabSGBy9UatCRc8_81099.pdf

⁷³ https://ec.europa.eu/newsroom/repository/document/2021-45/C_2021_7911_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v2_d4ygL3fB70JrEhLGIXBaC5w0X0_80907.pdf

⁷⁴ https://ec.europa.eu/newsroom/repository/document/2021-45/C_2021_7913_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v3_zCcOBWbBRKve4LP5Q1N6CHOVU_80908.pdf

⁷⁵ https://eurohpc-ju.europa.eu/system/files/2022-05/Decision%207.2022_%20Amendment%20EuroHPC%20Work%20Plan%20and%20Budget%202022.pdf

katalysatoren voor de digitale transformatie. De EDIHs worden voor 50% gefinancierd door de EU en voor 50% door de lidstaten. In een eerste selectieronde zijn er 136 EDIHs geselecteerd. Daarvan bevinden er zich zes in België:

EDIH	Locatie	Coördinator	Domein
CONNECT (Construction 4.0)	Limelette	BBRI	AI, big data, IoT, robotics
DIGITALIS	Kortrijk	Flanders Make	5G, AI, Cybersecurity, Photonics
EDIH-EBE	Genk	VITO	HPC, AI, Cloud computing, Cybersecurity
Flanders AI EDIH	Leuven	IMEC	AI
sustAIIn.brussels	Brussel	SIRRIS	Robotics, AI, IoT, Big data, AR/VR,...
WalHub	Brussel	Digital Wallonia	HPC, AI, Cybersecurity, IoT

5.4. Erasmus+

Erasmus+ is een Europees financieringsprogramma voor de domeinen onderwijs, opleiding, jeugd en sport. Het programma draait om internationale samenwerking, mobiliteit, uitwisseling van goede praktijken en innovatie en schuift voor de verschillende beleidsdomeinen een aantal globale prioriteiten naar voor: sociale inclusie, groene transitie, digitale transitie en democratische participatie. Erasmus+ draagt bij tot de uitvoering van het beleid zoals geformuleerd in de European Education Area, het Digital Education Action Plan en de European Skills Agenda.

5.4.1 Structuur

Het Erasmus+-programma is vooral bekend van individuele studentenmobiliteit, maar omvat veel meer acties. Het programma wordt opgedeeld in 'Key Actions' 1, 2 en 3, waarbij KA1 de individuele mobiliteit van lerenden, personeel en jeugdwerkers bevat; KA2 samenwerkingsprojecten voor organisaties in programmalanden en partnerlanden; en KA3 de beleidsondersteunende initiatieven. Erasmus+ werkt met jaarlijkse werkprogramma's waarin alle oproepen en hun doelstellingen en prioriteiten opgesteld staan. Het Erasmus+-programma vertoont veel continuïteit over de werkprogramma's heen (dezelfde oproepen keren jaarlijks terug, met min of meer dezelfde kalender) en is in die zin redelijk goed voorspelbaar.

Bepaalde types projecten worden decentraal beheerd door de 'nationale agentschappen' - voor de Vlaamse Gemeenschap is dat EPOS op het domein van onderwijs en opleiding. Andere types worden centraal beheerd door EACEA, het uitvoerend agentschap voor cultuur en onderwijs van de Europese Commissie.

Het Erasmus+-programma is gebaseerd op het principe van cofinanciering; er wordt dus een bijdrage in de kosten door de aanvrager (of vanuit een andere financieringsbron) verondersteld. Soms is dit uitgedrukt als een percentage van de projectkosten, maar niet altijd (bijvoorbeeld bij forfaitaire subsidiebedragen).

De horizontale prioriteiten doorheen het hele Erasmus+ programma worden als volgt geformuleerd:

- ▶ Inclusie en diversiteit op alle gebieden van onderwijs, opleiding, jeugd en sport
- ▶ Milieu en de strijd tegen klimaatverandering
- ▶ De digitale transformatie aanpakken door digitale paraatheid, veerkracht en capaciteit te ontwikkelen
- ▶ Gemeenschappelijke waarden, burgerzin en burgerparticipatie

Het is duidelijk dat deze prioriteiten in brede zin sporen met de principes van het New European Bauhaus, wat in het werkprogramma ook als aandachtspunt gestimuleerd wordt. Dit opent alleszins de deur om binnen dit onderwijs- en levenslang leren-geïntegreerde programma de samenwerking met de culturele en creatieve sectoren aan te gaan.

5.4.2 Samenwerkingen cultuur, innovatie en wetenschap

Bepaalde sectorspecifieke prioriteiten binnen Erasmus+ sturen specifiek aan op samenwerkingen tussen (hoger) onderwijs, wetenschap en innovatie en cultuur en kunnen gelinkt worden aan objectieven van EIT Culture & Creativity.

► Op het gebied van hoger onderwijs

- strategische en gestructureerde samenwerking tussen instellingen voor hoger onderwijs versterken
- Innovatieve leer- en lespraktijken stimuleren
- **STEM/STEAM ontwikkelen in het hoger onderwijs:** Het ontwikkelen van partnerschappen tussen scholen, bedrijven, instellingen voor hoger onderwijs, onderzoeksinstituten en de bredere samenleving is bijzonder waardevol in deze context. Op strategisch niveau moet deze prioriteit de ontwikkeling van nationale STEM-strategieën bevorderen.
- De digitale en groene capaciteit van de sector voor hoger onderwijs ondersteunen.

► Op het gebied van schoolonderwijs

- Ontwikkeling van sleutelcompetenties (creative and critical thinking)
- Een integrale benadering van taalonderwijs en -verwerving bevorderen
- De interesse in en excellentie op het gebied van wetenschap, technologie, engineering en wiskunde (STEM) bevorderen en **de STEAM-benadering**

► Op het gebied van volwasseneneducatie en levenslang leren

- Het creëren van bijscholingstrajecten (STEAM benadering), het verbeteren van de toegankelijkheid en het verhogen van het gebruik van volwasseneneducatie
- Het ontwikkelen van toekomstgerichte leercentra
- Het creëren en promoten van leermogelijkheden voor alle burgers en generaties

Wanneer we concreet naar de oproepen binnen het werkprogramma kijken, zijn samenwerkingsopportuniteiten voornamelijk te vinden in het programmaonderdeel KA2, de samenwerkingsprojecten. De oproepen in dit onderdeel staan open voor een brede waaier aan organisatietypes: uiteraard onderwijsinstellingen, maar ook private ondernemingen, non-profitorganisaties, ngo's, etc. Organisaties uit de culturele en creatieve sectoren die een rol te spelen hebben in sociale innovatie op het vlak van inclusie, en de groene en digitale transitie kunnen in projecten samenwerken met onderwijs- en onderzoeksinstituten.

- **Cooperation Partnerships:** projecten gericht op onderwijsinnovatie door de ontwikkeling en uitwisseling van vernieuwende inhoud en methodes. Projectvoorstellen worden ingediend op het centrale platform voor Erasmus+ en het Europese Solidariteit Corps en worden beoordeeld en beheerd door de nationale agentschappen. Het gaat om projecten met minimaal 3 partners uit minimaal 3 deelnemende landen.
- **Alliances for Education and Enterprises:** projecten gericht op innovatie en kennisuitwisseling tussen onderwijsactoren en arbeidsmarktactoren met een focus op het afstemmen van vraag en aanbod van

vaardigheden. Deze projecten zijn grootschaliger en ambitieuzer dan de Cooperation Partnerships; ze bestaan uit minimaal 8 partners uit minimaal 4 verschillende deelnemende landen. Allianties voor onderwijs en ondernemingen zijn transnationale, gestructureerde en resultaatgerichte projecten waarin partners gemeenschappelijke doelen hebben en samenwerken om innovatie, nieuwe vaardigheden, zin voor initiatief en ondernemersgeest te stimuleren. Zij zijn erop gericht innovatie te bevorderen in het hoger onderwijs, beroepsonderwijs en -opleiding, het bedrijfsleven en in de bredere sociaaleconomische context. In het kader daarvan worden maatschappelijke en economische uitdagingen zoals klimaatverandering, demografische veranderingen, digitalisering, kunstmatige intelligentie en snelle veranderingen op de arbeidsmarkt behandeld via sociale innovatie en veerkrachtige gemeenschappen en door innovatie van de arbeidsmarkt. Er wordt gestreefd een of meer van de volgende doelstellingen te verwezenlijken:

- Nieuwe, innovatieve en multidisciplinaire onderwijs- en leerbenaderingen stimuleren
 - Maatschappelijk verantwoord ondernemen (bv. gelijkheid, inclusie, klimaatverandering, milieubescherming en duurzame ontwikkeling) stimuleren
 - Zin voor initiatief en ondernemersgeest en -vaardigheden stimuleren
 - de kwaliteit en relevantie verbeteren van de vaardigheden (cross-over principes: creative skills, art-thinking, critical thinking)
 - de overdracht en cocreatie van kennis tussen het hoger onderwijs en beroepsonderwijs en -opleiding, onderzoek, de publieke sector en het bedrijfsleven bevorderen (knowledge spillovers through culture)
- **Forward Looking Projects (link met EIT Culture & Creativity):** deze actie moet innovatie, creativiteit en participatie en sociaal ondernemerschap op verschillende gebieden van onderwijs en opleiding stimuleren, binnen sectoren of over verschillende sectoren en disciplines heen. Forward Looking Projects zijn grootschalige projecten die bedoeld zijn om innovatieve (beleids)aanpakken te identificeren, te ontwikkelen, te testen en/of te beoordelen die het potentieel hebben om horizontaal te worden toegepast, om zo de onderwijs- en opleidingsstelsels te verbeteren. Zij zullen toekomstgerichte ideeën ondersteunen die beantwoorden aan de belangrijkste Europese prioriteiten en die het potentieel hebben om horizontaal te worden toegepast en om input te leveren om de stelsels voor onderwijs, opleiding en jeugdzaken te verbeteren en om aanzienlijke innovatieve effecten met betrekking tot methoden en praktijken met zich te brengen voor alle leerstijlen en situaties voor actieve participatie met het oog op de sociale samenhang van Europa.

Het doel is transnationale samenwerkingsprojecten te ondersteunen waarmee een samenhangend en alomvattend geheel van sectorale of cross-sectorale activiteiten wordt uitgevoerd die:

- innovatie stimuleren met betrekking tot reikwijdte, baanbrekende methoden en praktijken; en/of
- een overdracht van innovatie (naar andere landen, beleidssectoren of doelgroepen) verzekeren en zo op Europees niveau een duurzame benutting van innovatieve projectresultaten en/of de overdraagbaarheid naar andere contexten en doelgroepen waarborgen.

Een recent opgestart project kan als illustratie dienen voor de samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie binnen Erasmus+:

CYANOTYPES

- ▶ Toegekend als een specifiek type 'Alliance for Innovation', nl. de 'Alliances for Sectoral Cooperation on Skills' (ERASMUS-EDU-2021-PI-ALL-INNO).
- ▶ Het project wil 'skills gaps' in de culturele en creatieve sectoren en industrieën aanpakken om het innovatiepotentieel en de concurrentiepositie van deze sectoren te versterken.
- ▶ Het project brengt 5 types partners samen: academische instellingen (Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, U Lusófona,...), netwerkorganisaties (ECBN European Creative Business Network,...), industriepartners (SGI Swedish Games Industry, Mediarte,...), regionale clusters (CIKE Creative Industry Kosice, MATERAHUB,...) en kwaliteitszorgorganisaties (EQ-ARTS,...).

5.5. Citizens, Rights Equality and Values (CERV)

Het programma CERV ('Citizens, Rights, Equality and Values') is sinds 2021 de opvolger (en eenmaking) van twee programma's uit het MFK 2014-2020: REC ('Rights, Equality and Citizenship') en Europa voor de Burger. Het heeft tot doel de waarden van de EU en de grondrechten van burgers te beschermen en te bevorderen.

CERV ontplooit een aantal programmalijnen die allemaal gericht zijn op het verstevigen van de democratische en inclusieve samenleving gebaseerd op de rechtsstaat. De vier organiserende pijlers van het programma zijn:

- ▶ Waarden van de Unie - beschermen en bevorderen van de waarden van de EU
- ▶ Gelijkheid, rechten en gendergelijkheid: bevordering van rechten, non-discriminatie, gelijkheid (met inbegrip van gendergelijkheid), en bevordering van gendermainstreaming en non-discriminatie
- ▶ Betrokkenheid en participatie van de burgers - bevordering van betrokkenheid en participatie van de burgers in het democratisch bestel van de EU, uitwisselingen tussen burgers van verschillende lidstaten, en bewustmaking van de gemeenschappelijke Europese geschiedenis
- ▶ Daphne - bestrijding van geweld, met inbegrip van op gender gebaseerd geweld

5.5.1 Structuur

Het CERV-programma wordt geïmplementeerd onder direct beheer door de Europese Commissie, onder leiding van het Directoraat-Generaal Justitie & Consumentenzaken. Sommige initiatieven onder CERV worden voor het beheer echter toevertrouwd aan EACEA, het uitvoerend agentschap voor cultuur en onderwijs.

Het programma wordt ten uitvoer gebracht via tweejaarlijkse werkprogramma's, waarvan het werkprogramma 2021-2022 het eerste was. Het werkprogramma bevat over de 4 pijlers heen een mix van projectsubsidies, prijzen en aanbestedingen. De projectsubsidies worden verdeeld op basis van open oproepen, waarbij de ingediende voorstellen doorgaans minstens 2 partners moeten bevatten. Anders dan in veel andere programma's is het binnen CERV soms mogelijk om 'nationale' projecten in te dienen, d.w.z. projecten met partners uit slechts één land. CERV-projecten kunnen een EU-bijdrage ontvangen tot 90% van de totale projectkosten. Er is dus steeds cofinanciering vereist, maar deze is beperkt.

5.5.2 Samenwerkingen cultuur, innovatie en wetenschap

CERV mag dan niet expliciet gericht zijn op het faciliteren van samenwerkingen tussen cultuur, innovatie en wetenschap, maar biedt wel mogelijkheden aan actoren die willen samenwerken. Het programma is primair gericht op middenveldorganisaties die actief zijn op lokaal, regionaal, nationaal en internationaal niveau. Culturele organisaties - en dan zeker organisaties binnen sociaal-cultureel werk die zich toeleggen op sociale rechtvaardigheid - kunnen een prominente rol spelen in CERV-projecten. Initiatieven rond herinnering en Europese geschiedenis (pijler 3 - Betrokkenheid en participatie van de burgers) kunnen culturele en erfgoedorganisaties aanspreken. In projecten rond gendergelijkheid en non-discriminatie en bestrijding van geweld (pijler 2 - Gelijkheid, rechten en gendergelijkheid, en pijler 4 - Daphne) kunnen organisaties in sociaal-cultureel werk een belangrijke rol spelen.

Met de nadruk op democratische waarden vertoont CERV in het brede EU-instrumentarium enige overlap met bijvoorbeeld Horizon Europe - Cluster 2 - Destination 1 'Democracy and governance'. Binnen dat onderdeel van Horizon Europe werden oproepen gelanceerd rond *Protecting and nurturing democracies* (2021) en *Reshaping democracies* (2022). Waar Horizon de nadruk legt op onderzoek en innovatie binnen dit domein en sociaal-culturele organisaties vooral als quadruple helix-partner beschouwt, past CERV wellicht beter bij de core business van deze organisaties en kunnen zij in dit programma een meer leidende rol spelen als sociale innovatie-actor. En dit kan uiteraard steeds in samenwerking met een kennispartner zoals een universiteit of hogeschool.

Anders dan in veel andere Europese programma's die in dit overzicht worden besproken, is het mogelijk om binnen CERV, afhankelijk van de voorwaarden van de specifieke oproep, een puur regionaal of nationaal project in te dienen, d.w.z. met partners uit slechts één EU-land. Internationale samenwerking is uiteraard mogelijk, maar niet steeds vereist.

Enkele projecten kunnen de mogelijkheden van dit programma illustreren.

Platform Citizenship

- ▶ Toegekend binnen de oproep 'Protect and promote the rights of the child' (CERV-2021-CHILD).
- ▶ Dit project beoogt een mentaliteitswijziging en een cultuuromslag rond beleidsparticipatie van jongeren in tijden van (post-)crisis. Steunend op een actieonderzoek ontwikkelt het project een participatieplatform via een design process dat moet zorgen voor kennisuitwisseling tussen onderzoekers, beleidsmakers, jeugdprofessionals en de jongeren zelf.
- ▶ Dit project wordt uitgevoerd door een exclusief Vlaams consortium van academische en middenveldpartners: UGent, HOGENT, Kenniscentrum Kinderrechten, Bataljong vzw en de sociaal-culturele vormingsinstelling Stichting Lodewijk de Raet.

360 Degrees of Democracy

- ▶ Toegekend binnen de oproep 'European Remembrance' (CERV-2022-CITIZENS-REM).
- ▶ Dit project gaat over de transitie naar democratie in 10 Europese landen en hanteert een storytelling-benadering: het verzamelt verhalen en kennis over het leven in een niet-democratisch land en stimuleert zo een interculturele en intergenerationele dialoog over het heden en de toekomst van de democratie in Europa.
- ▶ Dit project heeft een vrij groot consortium van partners uit onderzoek, educatie, middenveld, cultuur en beleid. Het wordt gecoördineerd door de in Antwerpen gebaseerde Stichting Evens en bevat verder

o.m. het Vlaams Vredesinstituut, de Universitat Autònoma de Barcelona, de Universidade do Porto, verenigingen rond mediawijsheid en geschiedenisonderwijs en musea.

5.6. Asylum, Migration and Integration Fund (AMIF)

Het 'Asylum, Migration and Integration Fund' (AMIF) is in 2014 ontstaan uit een aantal losse fondsen, waaronder het Europees Integratie Fonds (EIF), het Europees Vluchtelingenfonds (EVF) en het Europees Terugkeerfonds (ETF). In de periode 2021-2027 beschikt het fonds over een groter budget, met 9,9 miljard euro (tegenover 3,1 voor de periode 2014-2020). Een groot deel van de middelen wordt via 'gedeeld beheer' verdeeld over nationale programma's. In Vlaanderen is de verantwoordelijke autoriteit voor AMIF het departement Werk en Sociale Economie – Afdeling ESF en Duurzaam Ondernemen. Deze afdeling staat in voor het beheer van het Vlaamse integratieluik van het AMIF. Een deel van de middelen wordt echter ook centraal beheerd door de Europese Commissie zelf, wat internationale samenwerkingen via projecten vergemakkelijkt.

De algemene doelstellingen van het fonds zijn:

- ▶ Ontwikkeling en bevordering van het gemeenschappelijk Europees asielstelsel
- ▶ Ondersteuning van legale migratie naar de lidstaten en bijdrage tot de integratie van onderdanen van derde landen
- ▶ Het terugdringen van illegale migratie en het verbeteren van de doeltreffendheid van terugkeer en overname in derde landen
- ▶ Het versterken van solidariteit en verantwoordelijkheid onder de lidstaten

AMIF-projecten kunnen een EU-bijdrage ontvangen tot 90% van de totale projectkosten. Er is dus steeds cofinanciering vereist, maar deze is beperkt.

5.6.1 Samenwerkingen cultuur, innovatie en wetenschap

Voor culturele organisaties of sociaal-cultureel werk biedt het tweede aandachtsgebied van het AMIF, 'Ondersteuning van legale migratie en bijdrage tot de integratie van onderdanen van derde landen' mogelijkheden om culturele projecten uit te voeren. De integratie van niet-EU-burgers in de onthaalsamenleving kan worden ondersteund door creatieve en culturele methoden, die ook kunnen bijdragen tot intercultureel begrip en interactie en uitwisseling tussen mensen met verschillende sociale achtergronden kunnen bevorderen. Culturele projecten op dit gebied kunnen tegelijkertijd bijdragen tot de bewustmaking van de specifieke leefomgeving en de uitdagingen waarmee mensen met een vluchtelingenachtergrond worden geconfronteerd, en de solidariteit in de samenleving versterken. Deze vormen van samenlevingsopbouw van sociale innovatie kunnen ook samengaan met nieuwe leervormen en nieuwe strategieën voor interculturele opleidingsprogramma's en cursussen.

Een voorbeeld van een AMIF-project (weliswaar van voor de huidige programmaperiode) waarin cultuur, het middenveld en de academische wereld samenwerken is het volgende:

DIGIMI: DIGItal storytelling for Migrant Integration

- ▶ Toegekend onder de oproep van 2019 (AMIF-2019-AG-CALL).
- ▶ Het project brengt verhalen rond migratie en asiel bij elkaar door middelen van digitale storytelling, met als doel om de integratie van migranten te verbeteren, o.m. door samenwerking met belanghebbenden uit het middenveld, lokale gemeenschappen en educatie.
- ▶ De Nederlandse culturele organisatie Storytelling Centre leidt een consortium van partners uit onderzoek (Universidade Lusófona), educatie (EuroTraining, BildungsLab) en sociale innovatie (Centre for Social Innovation Cyprus).

5.7. European Urban Initiative

European Urban Initiative (EUI) is een initiatief van de Europese Unie (EU) (en de opvolger van de Urban Innovative Actions) om duurzame stedelijke ontwikkeling te stimuleren. Steden, gemeenten en regio's door heel Europa krijgen te maken met dezelfde uitdagingen. Denk aan werkloosheid, migratie en luchtvervuiling.

Het EUI vindt zijn oorsprong in een sterk engagement om de stedelijke dimensie van het Europees beleid te versterken en in de overtuiging van de EU dat steden moeten worden betrokken bij het ontwerpen en uitvoeren van beleid op hun lokale uitdagingen.

EUI heeft een totaal EFRO-budget van 450 miljoen euro voor 2021-2027 voor projecten rond een stedelijke uitdaging die moet voldoen aan volgende criteria:

- ▶ Innovatief,
- ▶ Participatief,
- ▶ Meetbaar,
- ▶ overdraagbaar en schaalbaar, en
- ▶ kwaliteitsvol.

Deze Innovatieve acties worden geleid door stedelijke autoriteiten - of een groepering van stedelijke autoriteiten - geclassificeerd als steden, gemeenten of voorsteden, met een totale bevolking van ten minste 50 000 inwoners, gelegen in een van de 27 lidstaten van de EU.

EUI biedt hierbij twee niveaus van ondersteuning:

- ▶ Financiering voor het testen en overdragen van een stedelijke innovatieve oplossing: EUI-IA cofinanciert tot 80% van de activiteiten van een project en kan tot 5 miljoen euro uit het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO) ter beschikking stellen om het project uit te voeren.
- ▶ Het vastleggen, delen en overdragen van de kennis die een project zal genereren: Het EUI wil graag weten wat bij de uitvoering van de innovatieve oplossing heeft gewerkt en wat niet, om daaruit lessen te trekken, de kennis vast te leggen en die te delen met stedelijke beleidsmakers en praktijkmensen in heel Europa.

5.7.1 Samenwerkingen cultuur, innovatie en wetenschap - New European Bauhaus principe

In het kader van [de eerste oproep](#) (najaar 2022) worden projecten gefinancierd die tastbare, praktische voorbeelden opleveren van New European Bauhaus-ingrepen die de drie New European Bauhaus-kernwaarden **duurzaamheid, inclusiviteit en esthetiek** volledig integreren tot een maximaal ambitieniveau overeenkomstig het in het NEB-kompas voorgestelde kader.

Steden worden uitgenodigd zich te buigen over de volgende vier thema's die het grootste potentieel hebben om innovatieve oplossingen te genereren:

- ▶ Bouwen en renoveren in een geest van circulariteit en koolstofneutraliteit;
- ▶ Behoud en transformatie van cultureel erfgoed;
- ▶ Aanpassing en transformatie van gebouwen voor betaalbare huisvestingsoplossingen; en
- ▶ Stadsvernieuwing.

Gezien de complexiteit van de stedelijke uitdagingen zijn complementaire consortia van partners nodig vanuit het lokale ecosysteem. Deze dienen thematische expertise en kennis in te brengen over de specifieke beleidskwestie die moet worden aangepakt. De partnerschappen moeten zo divers mogelijk zijn en idealiter een afspiegeling vormen van de quadruple helix (d.w.z. overheid, bedrijfsleven, academische wereld en maatschappelijk middenveld).

5.8. Kansen en barrières voor Vlaanderen binnen de Europese programma's

In de studie 'Onderzoeksopdracht met aanbevelingen om betere informatie over en toeleiding naar EU-programma's voor de brede Vlaamse culturele sector te realiseren' (IDEA Consult, 2022) voor DCJM werd een uitgewerkte analyse gemaakt van de toeleiding vanuit Vlaanderen naar Europese financieringsprogramma's, inclusief de kansen en barrières die hieraan verbonden zijn. We verwijzen graag naar deze studie voor de meer algemene analyse, die evenzeer geldt voor deelname aan EU-projecten die cross-sectorale samenwerkingen willen aanjagen.

In de volgende paragrafen lichten we nog een aantal bijkomende kansen en barrières toe, die expliciet gerelateerd zijn aan Europese financieringsmogelijkheden voor het stimuleren van samenwerking tussen cultuur, innovatie en wetenschap.

5.8.1 Kansen

- ▶ Er is algemeen een **verhoogde beleidsaandacht merkbaar op Europees niveau** voor (een verkenning van) de waarde van samenwerking met culturele en creatieve actoren voor het aanpakken van belangrijke maatschappelijke uitdagingen en het realiseren van Europese beleidsdoelstellingen (e.g. de twin (green and digital) transition). Dit vertaalt zich ook in het **verkennen van nieuwe initiatieven en instrumenten** om dergelijke samenwerkingen te stimuleren, die op hun beurt leiden tot **meer EU-financieringsmogelijkheden** voor dergelijke samenwerkingen:

- In opvolging van de Raadsconclusies van 2015 over de kruisbestuiving met CCS voor innovatie⁷⁶, werd vanuit de Europese Commissie – DG CONNECT het S+T+ARTS programma opgestart, dat ondertussen een sterk uithangbord geworden is voor het aanjagen van crossovers tussen kunst en digitale technologie.
- Meer recent is de studie ‘Fostering knowledge valorisation through the arts and cultural institutions’ (2022)⁷⁷ in opdracht van de Europese Commissie - DG RTD illustratief voor de groeiende verkenning ook binnen het Europese innovatiebeleid. Deze verkenning heeft zich ook verder vertaald in een specifieke call binnen Horizon Europe in het voorjaar 2023.⁷⁸
- ▶ Vanuit het S+T+ARTS initiatief is sinds 2015 een sterk **S+T+ARTS ecosysteem** ontstaan (de S+T+ARTS Family), dat kansen biedt binnen Europese dossiers en sterke internationale zichtbaarheid voor kunstenaars die cross-over werken. Dit netwerk bevat ook een aantal Europese Foundations die zeer interessant zijn voor het businessmodel van cultuur. Specifiek voor Vlaanderen liggen er volgende kansen:
 - Van bij de start van S+T+ARTS waren een aantal Vlaamse actoren nauw betrokken, die ondertussen deel uitmaken van deze S+T+ARTS Family. Voorbeelden zijn Gluon, BOZAR, LUCA School of Arts. Zij kunnen een belangrijke hefboom zijn voor andere Vlaamse actoren om aansluiting te vinden bij S+T+ARTS.
 - S+T+ARTS Residenties hebben sinds de eerste call van Regional S+T+ARTS Centers alsook de laatste call van gerichte lighthouses (bv STARTS4Water) sterk **ingezet op de uitbouw van een regionaal en lokaal expertennetwerk** binnen de duurzame uitdagingen. Vanuit Vlaanderen waren heel wat experts intensief betrokken bij de STARTS residenties binnen STARTS4Water dat door LUCA School of Arts gecoördineerd werd: Pollet Water Group, Pharma.be, Inopsys, Surplace, Vlakwa, VITO, Capture-Ugent, Farys, Smappee, Snowball, Timelab, North Sea Port en de Watergroep.
 - Binnen S+T+ARTS calls wordt systematisch verzocht om **residentie-allianties aan te gaan met de European Digital Innovation Hubs (EDIHs) alsook de nationale DIHs**. Het nieuwe S+T+ARTS-consortium **MUSAE**⁷⁹ waarin ook het Vlaamse Gluon participeert, zal het S+T+ARTS ecosysteem verbinden met de EDIHs en de nationale DIHs waarbij expertise op het gebied van design, kunst, voeding, welzijn en human-machine interaction worden samengebracht bij het sturen van strategische digitale transformatie en het aanpakken van duurzame uitdagingen. Een kans voor Vlaanderen zou zijn om de samenwerking tussen cultuur en de Vlaamse DIHs en EDIHs te ondersteunen en deze vaker als case-studies of pilots op te nemen in EU proposals of Vlaamse dossiers. Flanders Make diende bv in 2022 voor het eerst een innovatief partnerproject in i.s.m. kunstenaar Jerry Galle en Gluon.
- ▶ Met het **New European Bauhaus** initiatief werd in 2020 **op het hoogste niveau binnen de Europese Commissie** (op direct initiatief van de voorzitter van de Europese Commissie Ursula Von der Leyen) **ingezet op het aanmoedigen van sterkere samenwerkingen** tussen wetenschap en technologie, kunst en cultuur om *“de Europese Green Deal te verbinden met de leefomgeving van burgers in Europa met het oog op het meer impactvol aanpakken van complexe maatschappelijke problemen gerelateerd aan een duurzame leefomgeving, dankzij interdisciplinaire co-creatie”*⁸⁰. Dit eerder strategisch plan heeft zich ondertussen vertaald in initiatieven en geormerkte financieringsmogelijkheden binnen verschillende bestaande Europese programma’s, met nieuwe kansen voor crossover samenwerking:

⁷⁶ [“Conclusies van de Raad over culturele en creatieve kruisbestuiving ter stimulering van innovatie, economische duurzaamheid en sociale inclusie” \(2015/C 172/04\)](#)

⁷⁷ Zie https://research-and-innovation.ec.europa.eu/research-area/industrial-research-and-innovation/eu-valorisation-policy/knowledge-valorisation-platform/thematic-focus/fostering-knowledge-valorisation-through-arts-and-cultural-institutions_en

⁷⁸ HORIZON-CL4-2023-HUMAN-01-33 – Fostering knowledge valorisation through societal and cultural interactions.

⁷⁹ consortium gecoördineerd door Politecnico di Milano (Italië) en in samenwerking met Ab.Acus (Italië), Universiteit van Barcelona (Spanje), MADE (Italië), PAL Robotics (Spanje), Universiteit van Dublin (Ierland), Universiteit van Manchester (UK) en Gluon (BE)

⁸⁰ https://europa.eu/new-european-bauhaus/index_en

- NEB is een initiatief dat sterk inzet op de betrokkenheid van kunst en cultuur bij een maatschappelijke uitdaging (m.n. de Green Deal). Meer dan bij S+T+ARTS is er hier aandacht voor andere vormen van innovatie dan technologische. Kunst en cultuur worden hier gezien als een verbindende factor die van de klimaattransitie een wervend verhaal kan maken.
- De NEB biedt een format die actief CCS-actoren verbindt met actoren uit andere sectoren binnen het kader van maatschappelijke transitie en zo CCS-actoren expliciet aanspreekt om hierin een rol op te nemen. Cross-overs met andere relevante Europese initiatieven, zoals Europese Green Deal, de Renovatiegolf en circulaire economie etc., bieden vele opportuniteiten voor CCS-actoren om te participeren buiten het traditionele cultuurprogramma Creative Europe. Zo werden in mei 2022 nog 5 NEB Lighthouse Demonstrator projecten⁸¹ geselecteerd binnen het Horizon Europe programma.
- ▶ Sinds eind 2022 wordt door het Europees Instituut voor innovatie en technologie (EIT) een negende Knowledge Innovation Community (KIC)⁸² gefinancierd, die zich specifiek richt op culturele en creatieve sectoren (**EIT Culture & Creativity**) en hun crossovers met andere sectoren. Deze KIC heeft als opdracht om culturele en creatieve actoren, organisaties uit het bedrijfsleven, het hoger onderwijs, de onderzoeksweld en daarbuiten samen te brengen in een pan-Europees innovatie-ecosysteem. Dit **nieuwe ecosysteem in wording** biedt eveneens diverse kansen voor Vlaanderen:
 - Met de KU Leuven (via UNA Europa) en Cultuurloket zijn er **twee Vlaamse kernpartners** in het consortium van de KIC die direct vinger aan de pols kunnen houden (en mee aan het stuur zitten) bij de verdere uitbouw van de KIC.
 - Overheen de volgende 12 jaar zullen meerdere calls gelanceerd worden binnen het EIT Seedbed Innovator-programma.
 - [Una Europa](#) (waarin de KU Leuven zetelt) speelt een hoofdrol binnen EIT Culture & Creativity in het ontwerpen en inrichten van educatieve programma's met EIT-label alsook in het ontwerpen van nieuwe CCSI levenslang-leren modules. Dit impliceert dat KU Leuven in alliantie met het lokale en regionale Vlaamse ecosysteem kan inzetten op meerdere Erasmus+ programma's alsook Creative Europe, alsook calls binnen Europa WSE (het vroegere ESF-programma) om de ontwikkeling van competenties voor crossover samenwerking aan te jagen.
 - Het Vlaamse culturele veld kan bij het indienen van nieuwe Europese projectvoorstellen met een link met één van de EIT Culture & Creativity-kernpartners de synergie, disseminatie en outreach van zijn/haar project sterk verruimen.
 - Er komen ook heel wat cross-over opportuniteiten binnen **Cross-KIC (transversal) Activities**. Er zullen jaarlijks Cross-KIC Projects gelanceerd worden en samenwerking tussen de verschillende KICs **vanuit de principes van New European Bauhaus** (inclusie, duurzaamheid en esthetiek) wordt sterk geadviseerd. Een voorbeeld hiervan is het project Hungry EcoCities (nieuw consortium binnen S+T+ARTS), een gehonoreerde samenwerking tussen o.a. KU Leuven, Gluon en EIT Food. Volgende lijst bevat relevante Vlaamse partners voor Cross-KIC activiteiten met EIT Culture & Creativity:
 - Vlaamse EIT Climate partners: Aquafin, Leuven 2030, TopSportsLab, VITO
 - Vlaamse EIT Food partners: KU Leuven, Riso Vlaams Brabant, Colruyt, Flanders Food, Innovatiesteunpunt, Puratos
 - Vlaamse EIT Urban Mobility partners: Ugent, Tractebel-Engie & VUB
 - Vlaamse EIT Digital partners: Uantwerpen, iMec, Tractebel-Engie, Farmad Nv

⁸¹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2780

⁸² i.e. omvangrijke Europese partnerschappen die bedrijven, onderzoekscentra en universiteiten samenbrengen rond een bepaald thema, zie <https://eit.europa.eu/our-communities/eit-innovation-communities>

- Vlaamse EIT Health partners: BARCO, Colruyt, Ugent, Health House vzw, iMec, KU Leuven, Leuven MindGate, Thomas More, Vlerick Business School

5.8.2 Barrières

- ▶ Hoewel het S+T+ARTS programma ondertussen op Europees niveau een sterk uithangbord is geworden voor crossovers met culturele en creatieve sectoren, is de **scope gelimiteerd** tot samenwerking tussen enerzijds de kunsten (inclusief audiovisuele en digitale media) en anderzijds digitale technologieën. Dit sluit andere sectoren grotendeels uit.
- ▶ Er bestaan in Vlaanderen (en evenmin op Europees niveau) **zeer weinig netwerkmogelijkheden** waar actoren uit cultuur, wetenschap en innovatie elkaar ontmoeten en kunnen uitwisselen. Dit gebrek aan ontmoetingsplekken blijft het werken in gescheiden werelden in de hand werken in Europese projecten (silostructuur). In contexten waar men wel beter slaagt in het overbruggen van deze silo's, blijkt het dan weer een grote uitdaging om dit open te breken naar de bredere sectoren. Zo wordt het S+T+ARTS-ecosysteem door buitenstaanders nog sterk **als een "in-crowd" gepercipieerd**. Een groep van Vlaamse actoren vindt hier zeker zijn weg via individuele contacten en netwerken, maar slaagt er momenteel nog niet in om hier een groot hefboomeffect naar het bredere cultuur- en innovatieveld te realiseren. In projecten met Vlaamse actoren in HORIZON-programma zijn wetenschaps- en innovatie-actoren de trekkende krachten in consortiumvorming maar die zijn vaak weinig geconnecteerd met het culturele veld.
- ▶ Ook op het niveau van de **Nationale Contactpunten (NCPs) in Vlaanderen** zien we een **afspiegeling van deze silo's**. Waar NCP Flanders (verantwoordelijk voor toeleiding naar o.a. Horizon Europe en Digital Europe) vooral kennis en een netwerk van contacten heeft in de Vlaamse wetenschaps- en innovatiewereld en zeer weinig voeling met de cultuursector⁸³, geldt het omgekeerde dan weer voor Creative Europe Desk, die een zeer sterke connectie heeft met de Vlaamse cultuursector maar veel minder/niet in aanraking komt met wetenschap en innovatie.
- ▶ Waar de Vlaamse cultuursector zich algemeen sterk richt op Creative Europe voor deelname aan EU-projecten en de nadruk op innovatie in dit programma eveneens samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie stimuleert, blijven in Vlaanderen nog kansen onbenut om binnen dit programma cross-over samen te werken:
 - Voor actoren uit het **wetenschaps- en innovatieveld** kan de **stimulans om te participeren in Creative Europe lager** liggen, omdat er geen echte onderzoeksfinanciering wordt voorzien (minder waardevol op academisch CV)
 - Hoewel het Europese mobiliteitsprogramma 'Culture Moves Europe' kansen biedt voor individuele Vlaamse creatives/kunstenaars/designers/architecten etc. voor crossover samenwerkingen alsook voor de (bestaande) residentiewerkingen om culturele actoren en wetenschappers samen te brengen, zullen wetenschappers wellicht buiten het kader van dit programma aangetrokken (gefinancierd) moeten worden.
- ▶ Hoewel zich op dit ogenblik nieuwe ecosystemen aan het ontwikkelen zijn rondom het **New European Bauhaus** initiatief enerzijds en de nieuwe **EIT KIC voor CCSI** anderzijds, wordt op Vlaams niveau **deelname hieraan op een weinig gestructureerde manier gestimuleerd** en ondersteund. Net zoals bij S+T+ARTS wordt het initiatief hiervoor sterk overgelaten aan individuele actoren, zonder verdere ondersteuning om van daaruit bredere hefboomeffecten te creëren. Hierdoor kan Vlaanderen kansen missen om zich binnen deze ecosystemen sterker te positioneren. Bovendien legt Europa specifiek voor NEB-calls er de nadruk op dat

⁸³ Zie IDEA Consult (2022)

hiervoor ook regionale, nationale publieke en privé-funding wordt gemobiliseerd. Dit verhoogt nog het belang van sensibilisering vanuit de Vlaamse overheid voor deze financieringsopportunities.

- ▶ Omdat zowel NEB als de KIC voor CCSI nog volop in ontwikkeling zijn, blijft er nog heel wat **onduidelijkheid over hoe deze initiatieven zich verder zullen ontwikkelen** en welke kansen ze exact zullen aanbieden voor samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie. Geen van de geïdentificeerde kerntoeleiders naar EU-financiering in de onderzoeksopdracht met aanbevelingen om betere informatie over en toeleiding naar EU-programma's voor de brede Vlaamse culturele sector te realiseren (2022)⁸⁴(Creative Europe Desk Vlaanderen, NCP Flanders, JINT, EPOS, VLEVA, Cultuurloket en CJM) neemt momenteel een proactieve rol op om vinger aan de pols te houden en vervolgens helder te informeren wat deze programma's juist inhouden, wat hun ambities zijn, waar zich geormerkte middelen bevinden, welke calls al georganiseerd worden etc. Dit werkt een afwachtende houding in de hand.

⁸⁴ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/onderzoeksopdracht-met-aanbevelingen-om-betere-informatie-over-en-toeleiding-naar-eu-programmas-voor-de-brede-vlaamse-culturele-sector-te-realiseren>

6 / Benchlearning van inspirerende voorbeelden

Vlaanderen is niet uniek in haar verkenning van nieuwe (beleids)ontwikkelingen op het kruispunt van cultuur, innovatie en wetenschap. In dit deel bestuderen we zes initiatieven die elk interdisciplinaire samenwerkingen stimuleren aan de hand van een programma, projecten en/of ondersteunende maatregelen. De ervaringen en leerlessen van deze initiatieven kunnen inspiratie bieden om in de Vlaamse context relevante scenario's te ontwikkelen om het werkveld op het kruispunt van cultuur, innovatie en wetenschap verder vorm te geven en actoren in Vlaanderen beter aansluiting te laten vinden tot relevante Europese ontwikkelingen hieromtrent. Volgende zes initiatieven werden in overleg met de stuurgroep van deze studie geselecteerd:

Initiatief	Sectorale scope	Geografische scope	Type
Kompetenzzentrum Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes	Culturele en creatieve sectoren	Nationaal (Duitsland)	Publieke instelling
Basque District of Culture and Creativity	Culturele en creatieve sectoren	Regionaal (Baskenland, Spanje)	Programma
Creative Industries Košice	Culturele en creatieve sectoren	Stedelijk (Košice, Slowakije)	Non-profit organisatie
Ars Electronica Futurelab	Kunsten	Regionaal (Opper-Oostenrijk, Oostenrijk)	Onderzoekscentrum
Venetian cluster	Erfgoed	Regionaal (Veneto, Italië)	Cluster
Cultural Welfare Centre	Sociaal-cultureel	Nationaal (Italië)	Non-profit organisatie

Voor elk van deze initiatieven brachten we volgende elementen in kaart aan de hand van interviews met vertegenwoordigers van de initiatieven en deskresearch:

- ▶ Ontstaansgeschiedenis, structuur & governance
- ▶ Activiteiten die samenwerkingen stimuleren
- ▶ Link met Europese initiatieven en programma's

- ▶ Kritische succesfactoren

6.1. Kompetenzzentrum Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes

Korte beschrijving:	Het Kompetenzzentrum is in 2009 opgericht in het kader van het "Initiative Kultur- und Kreativwirtschaft der Bundesregierung". Dat werd door de Duitse Bondsregering gelanceerd om de politieke besluitvormers en het brede publiek in Duitsland bewust(er) te maken van het belang van de CCS en om de toekomstperspectieven van de sector te verbeteren door hun concurrentievermogen te versterken en hun werkgelegenheid te ontwikkelen. Het ministerie van Economische Zaken en Klimaatactie financiert het centrum en coördineert het kaderprogramma samen met de regeringscommissaris voor Cultuur.
Type initiatief:	Openbare instelling
Geografische scope:	Nationaal (Duitsland)
Startjaar:	2009
Doelgroepen:	Bedrijven, starters, freelancers en zelfstandige ondernemers in de CCS. Onder de CCS worden volgende branches gedefinieerd ⁸⁵ : muziek, boeken, kunst, film, omroepen, podiumkunsten, design, architectuur, pers, reclame, software- en game-industrie. Via evenementen en programma's worden zij in contact gebracht met doelgroepen uit andere sectoren, zoals wetenschappers.
Activiteiten:	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ontwikkeling en innovatie: Het Kompetenzzentrum biedt een omgeving aan voor het bedenken en ontwikkelen van innovatieve ideeën om het concurrentievermogen binnen de CCS aan te scherpen en in te spelen op actuele economische beleidsmaatregelen of maatschappelijke vraagstukken. Er worden innovatieve methoden op het gebied van CCS gebruikt en experimenten aangemoedigd via programma's als Creative Labs en de Innovation Camps. ▶ Netwerken en platform: Het Kompetenzzentrum organiseert activiteiten voor samenwerking binnen de CCS, maar ook met actoren uit andere sectoren. ▶ Analyse en trends: via de Trend Radar en publicaties biedt het Kompetenzzentrum belangrijke bevindingen aan over de CCS en informatie over (toekomst)ontwikkelingen in de sectoren.

6.1.1 Ontstaansgeschiedenis, structuur & governance

De oorspronkelijke, centrale doelstelling van het Kompetenzzentrum was bij te dragen tot het zichtbaarder maken van het belang van de CCS als onafhankelijke economische sector en als motor van innovatie. De nadruk van het Kompetenzzentrum lag op het **versterken van het concurrentievermogen**, het initiëren en **ondersteunen van**

⁸⁵ BMWK - Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz, *Kreativ arbeiten - mit Erfolg. Kompetenzzentrum Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes*, p. 4.

samenwerking tussen de creatieve industrie en andere sectoren, het bevorderen van het innovatiepotentieel van de creatieve industrie en het optreden als neutraal netwerkplatform.⁸⁶

Het Kompetenzzentrum was tussen 2010-2014 ondergebracht bij het RKW Kompetenzzentrum, een bestaande overheidsinstelling die startende ondernemingen adviseert bij hun bedrijfsvoering en gefinancierd wordt door het ministerie van Economische Zaken en Klimaatactie. Om het nieuwe Kompetenzzentrum snel operationeel te maken is besloten het bij RKW onder te brengen. Aanvankelijk bestond de instelling uit een hoofdkantoor in Eschborn (het hoofdkantoor van RKW), met 8 regionale kantoren en ongeveer 70 regionale satellietkantoren verspreid over Duitsland om lokale ondernemers advies te geven en lokale activiteiten voor culturele en creatieve professionals te organiseren. Het centrale kantoor was verantwoordelijk voor de administratie en coördinatie van de regionale kantoren, de organisatie van nationale activiteiten, bedrijfs promotie, contacten met ambassadeurs op nationaal niveau en publieksbereik. Het centrale bureau is ook belast met wetenschappelijk onderzoek.⁸⁷

Vanaf 2015 werd het Kompetenzzentrum gedeeld beheerd door RKW en het [u-instituut](#), een innovatieagentschap. Van 2016-2019 waren u-instituut Backes und Hustedt GbR en u-instituut für unternehmerisches Denken und Handeln e.v. de uitvoerende agentschappen van het Kompetenzzentrum, ondersteund door het Büro für Kulturwirtschaftsforschung (2016/2017) en het Research Venture Creative Economies (2018/2019), die verantwoordelijk waren voor het wetenschappelijke gedeelte.

Momenteel wordt het Kompetenzzentrum beheerd door het consortium van u-instituut GmbH & Co.KG (voorheen u-instituut Backes & Hustedt GbR, de rechtsvorm werd begin 2022 gewijzigd.) en Prognos AG (verantwoordelijk voor Onderzoek, Analyse & Trends). Het wordt gefinancierd door het Duitse ministerie van Economische Zaken en Klimaatactie.

Door te kiezen voor het u-instituut als beheersorgaan, kiest de Duitse regering volgens het *arm's length-principle* voor een actor die dichter bij de sector staat en niet rechtstreeks aan de overheid is verbonden - dit om ruimte te creëren voor experimenten en om de sector meer vertrouwen te geven. Doorheen de jaren is de taak van het Kompetenzzentrum geëvolueerd: het accent is verschoven naar het bovenlokale federale perspectief vanuit het hoofdkantoor, dat zich richt op het zichtbaar maken en benutten van het potentieel van ondernemers uit de CCS op andere terreinen van cultuur, economie en bestuur. Ook inhoudelijk komt het aspect innovatie meer naar voren in de projecten.⁸⁸

Uit verschillende van de voormalige regionale kantoren zijn platforms en instellingen ontstaan die de lokale CCS ondersteunen, zoals het [Kreativ Gesellschaft](#) in Hamburg. Het Kompetenzzentrum staat nog steeds in nauw contact met deze lokale instellingen en werkt samen bij de organisatie van activiteiten. Het verschil tussen de twee niveaus is dat het werk van het Kompetenzzentrum zeer toekomstgericht is met de nadruk op trends, terwijl het hoofddoel van de lokale instellingen het tegemoetkomen aan de huidige behoeften en noden van lokale ondernemers is.⁸⁹

Het team van het Kompetenzzentrum werkt nauw samen met medewerkers van het ministerie van Economie en Klimaatactie en met de regeringscommissaris voor Cultuur en Media om de agenda van het centrum op te stellen en de CCS in het culturele en economische beleid van de regering onder de aandacht te houden.

Het Kompetenzzentrum heeft een adviesraad van 12 leden, die de belangen van CCS-verenigingen en andere

⁸⁶ BMWK - Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz, *Initiative Kultur- und Kreativwirtschaft der Bundesregierung*, p. 4.

⁸⁷ BMWK - Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz (2018). *Evaluation des Kompetenzzentrums Kultur und Kreativwirtschaft*, p. 1-3; 32; interview (schriftelijk) met Katja Armbruckner, Christoph Backes en Stanislav Matiychn van het u-instituut, afgenomen op 25/11/2022.

⁸⁸ interview (schriftelijk) met Katja Armbruckner, Christoph Backes en Stanislav Matiychn van het u-instituut, afgenomen op 25/11/2022.

⁸⁹ interview (schriftelijk) met Katja Armbruckner, Christoph Backes en Stanislav Matiychn van het u-instituut, afgenomen op 25/11/2022.

belangrijke economische en culturele instellingen vertegenwoordigen. Als ambassadeur en spreekbuis van de CCS heeft de adviesraad als taak de belangen van de culturele en creatieve industrieën zichtbaarder te maken in de politiek en de economie.

Er wordt ook nauw samengewerkt met een ander project binnen het "Initiative Kultur- und Kreativwirtschaft der Bundesregierung", namelijk "[Kultur- und Kreativpilot innen Deutschland](#)", waardoor zij toegang hebben tot een groot netwerk van ondernemers in de CCS-sector in Duitsland.

Tussen 2016-2019 was aan het Kompetenzzentrum een fellownetwerk verbonden, bestaande uit experts en ondernemers uit de CCS-sector, die als ambassadeurs van het centrum fungeerden en de vinger aan de pols hielden van wat er in de sector speelt. In 2019 werd het fellownetwerk uitgebreid met 9 nieuwe leden uit de wetenschappelijke wereld.

Vanaf 2020 maakte het hele fellownetwerk geen deel meer uit van het Kompetenzzentrum, maar ging het wetenschappelijke deel verder als het [Wissenschaftsnetzwerk](#), bestaande uit 16 wetenschappers die betrokken zijn bij het werk van het Kompetenzzentrum en wetenschappelijke innovatie aanjagen. De taak van het netwerk is om impulsen uit de wetenschap in de CCS te introduceren en tegelijkertijd suggesties van het Kompetenzzentrum in het wetenschappelijke landschap op te nemen. De experts van het netwerk ondersteunen het Kompetenzzentrum bij het beantwoorden van complexe vragen en dragen bij aan evenementen en publicaties. Zo vormt het fellownetwerk een belangrijke schakel tussen de wetenschap en de actoren van de culturele en creatieve industrieën.⁹⁰

6.1.2 Activiteiten die samenwerkingen stimuleren

Het Kompetenzzentrum heeft een platformfunctie om creatieve partnerschappen tussen verschillende bedrijfstakken te ontwerpen en te bevorderen en het bewustzijn te vergroten van het potentieel en de bijdrage die de CCS kunnen leveren in cross-sectorale innovatieprocessen. Dit zijn model- en proefprojecten om prototypische bedrijfsmodellen, producten, diensten en processen te ontwikkelen.

Dit gebeurt via de jaarlijkse Innovation Camps en Creative Labs, individuele projecten zoals [PHASE XI](#) (2017), [Fiction Forum](#) (2019) en de lopende [Roadshow](#).⁹¹ In PHASE XI werden acht teams, bestaande uit ondernemers uit de CCS, de opdracht gegeven om gedurende een periode van ongeveer acht weken oplossingen te ontwikkelen voor onderwerpen die zij zelf stelden. Zo ontstond onder meer een nauwe samenwerking met de stad Heidelberg rond het [Creative Bureaucracy-festival](#) met een eigen publicatie, de ontwikkeling van een winkelkarretje dat informatie geeft over voeding en een project dat ging over mobiliteit in grote steden.⁹²

De Innovation Camps zijn workshops voor de ontwikkeling van ideeën, waaraan 50 tot 80 deelnemers deelnemen. Het zijn interdisciplinaire evenementen van 2-3 dagen, waar oplossingen voor sociale en economische uitdagingen worden gezocht binnen de CCS. Een voorbeeld is het [Innovation Camp "Umpflasteren"](#), dat de duurzame transformatie en ontwikkeling van stadscentra als onderwerp had. Andere onderwerpen zijn de klimaatcrisis, gezondheid en structurele veranderingsprocessen.

De Creative Labs zijn tijdelijke innovatieruimtes die, afhankelijk van het onderwerp en de vereisten, tussen drie en zes maanden bestaan en gericht zijn op actuele economische beleids- of maatschappelijke vraagstukken. In deze interdisciplinaire experimentele ruimtes worden in korte innovatieprojecten ("risky projects") nieuwe

⁹⁰ Kompetenzzentrum Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes (2022), *Transformation mit der Kultur- und Kreativwirtschaft*.

⁹¹ interview (schriftelijk) met Katja Armbruckner, Christoph Backes en Stanislav Matychyn van het u-instituut, afgenomen op 25/11/2022.

⁹² interview (schriftelijk) met Katja Armbruckner, Christoph Backes en Stanislav Matychyn van het u-instituut, afgenomen op 25/11/2022.

producten, diensten en bedrijfsmodellen ontwikkeld met behulp van methoden uit de CCS. Een voorbeeld is [Creative Lab #2 "Kohle Ideen"](#), dat werd opgezet op een industrieterrein en het thema CCS, industrie en structurele transformatie onderzocht. De Creative Labs dienen om ideeën om te zetten in praktijk, waarbij methoden zoals "Science Fiction Prototyping", het "Futures Wheel" en hackathons worden gebruikt om deelnemers te laten experimenteren en nieuwe ideeën te ontwikkelen in groepen met deskundigen uit verschillende sectoren. In elk Lab worden vier tot zes "risky projects" opgezet. De laatste jaren worden de Creative Labs vooral gebruikt om de sectoren te belichten waar samenwerking met de CCS een enorm potentieel kan hebben: structurele verandering in plattelandsgebieden, digitalisering, antidiscriminatie etc.⁹³

Het Kompetenzzentrum kent geen financiering toe, noch advies aan individuele ondernemers (dit laatste wordt opgenomen door lokale platformen). Hun aanpak is gebaseerd op peer learning formats, het in staat stellen en stimuleren van het experimenteren op een open manier, en om in samenwerking met nieuwe partners tot nieuwe oplossingen te komen en snel tot prototyping over te gaan. Ten gevolge van het succes van het project PHASE IX werd besloten om bij de "risky projects" van de Creative Labs een onderwerp te kiezen, maar voor de rest geen richtlijnen uit te zetten wat betreft de format en resultaten van het proces (behalve de tijdsduur).⁹⁴

Volgens de evaluatie van de subsidieperiode 2016-2019 was het Kompetenzzentrum succesvol in het bevorderen van cross-overs tussen de CCS en andere sectoren: "Een duidelijke meerderheid van de in 2019 ondervraagde deelnemers aan evenementen (74%) zag het Kompetenzzentrum als een stimulans voor de samenwerking tussen de CCS en andere sectoren. Innovatieve evenementformats en de samenwerking van deskundigen uit verschillende sectoren en disciplines zorgden voor een belangrijke impuls op verschillende thematische gebieden, bijvoorbeeld plattelandsontwikkeling en creatieve bureaucratie, brachten samenwerking binnen de sector en tussen sectoren op gang en bevorderden het thema niet-technische innovaties. Vooral op het gebied van bestuur, wetenschap en onderwijs zijn veel van de ontwikkelde ideeën vervolgens in praktijk gebracht."⁹⁵

Het Kompetenzzentrum werd ook als *best practice* opgenomen in een Europees rapport over overheidsbeleid ter ondersteuning van innovatie en ondernemerschap in de CCS, door de OMC-werkgroep. Volgens het rapport ligt de kracht van het Kompetenzzentrum vooral in zijn rol als belangenbehartiger, bemiddelaar en matchmaker, die de CCS promoot als een dynamische, innovatieve en zeer adaptieve sector. Volgens het verslag biedt het essentiële steun aan kleine en micro-ondernemingen door middel van communicatie, kennisuitwisseling en netwerkmogelijkheden, en door stimulansen te bieden voor de ontwikkeling van ondernemerschap.⁹⁶ De evaluatie van de subsidieperiode 2016-2019 concludeert dat het Kompetenzzentrum in heel Europa als *blueprint* voor vergelijkbare initiatieven kan worden gebruikt.⁹⁷

6.1.3 Link met Europese initiatieven en programma's

Het Kompetenzzentrum onderhoudt contacten met het Horizon-programma (Cluster 2 - "Cultuur, creativiteit en inclusieve samenleving") en de EIT KIC rond Cultuur & creativiteit.

⁹³ interview (schriftelijk) met Katja Armbruckner, Christoph Backes en Stanislav Matychyn van het u-instituut, afgenomen op 25/11/2022.

⁹⁴ interview (schriftelijk) met Katja Armbruckner, Christoph Backes en Stanislav Matychyn van het u-instituut, afgenomen op 25/11/2022.

⁹⁵ BMWK - Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz (2021), *Evaluation des Kompetenzzentrums Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes (Laufzeit: 2016 bis 2019)*, p. 4; Zie ook p. 62 van de eerste evaluatie voor een aantal surveyvragen over de ondersteuning van het Kompetenzzentrum bij cross-overs.

⁹⁶ OMC working group (2018), *The role of public policies in developing entrepreneurial and innovation potential of the cultural and creative sectors*, p. 39.

⁹⁷ BMWK - Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz (2021), *Evaluation des Kompetenzzentrums Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes (Laufzeit: 2016 bis 2019)*, p. 18.

6.1.4 Kritische succesfactoren

- ▶ Coördinatie van het kaderprogramma vanuit de beleidsterreinen economie en cultuur
- ▶ Actoren samenbrengen die elkaar normaal niet ontmoeten, en de ruimte en de middelen bieden om experimenten die uit deze interacties voortvloeien aan te moedigen
- ▶ Een centraal orgaan met verschillende dienstlijnen die geïntegreerde steun voor sector-overschrijdende samenwerking en innovatie mogelijk maken en ondersteunen: gegevensverzameling, platform en netwerken, begeleiding van workshops, prototype-ontwikkeling.
- ▶ Duidelijke richting in het ontwikkelen en implementeren van cross-sectorale initiatieven.
- ▶ Vertegenwoordigers van verschillende sectoren bij de werking van de instelling betrekken: CCS en wetenschap.

6.2. Basque District of Culture and Creativity

6.2.1 Korte beschrijving

Korte beschrijving:	Basque District of Culture and Creativity (BDCC) ⁹⁸ is een initiatief opgericht in 2021 om de verschillende publieke en particuliere initiatieven (van sectorale actoren, technologische centra, universiteiten, e.a.) te verenigen en te versterken om het cultureel, economisch en innovatief potentieel van de culturele en creatieve sectoren verder te ontwikkelen. BDCC bouwt voort op verschillende andere initiatieven die sinds 2010 in Baskenland zijn opgezet. BDCC werd opgericht door het Baskische Departement Cultuur en Taalbeleid, het Departement Economische Ontwikkeling, Innobasque, het agentschap voor innovatie en SPRI, het agentschap voor bedrijfsontwikkeling.
Type initiatief:	Openbare instelling
Geografische scope:	Regionaal (Baskenland)
Startjaar:	2021
Doelgroepen:	BDCC heeft een focus op cultuur (podiumkunsten, beeldende kunsten, audiovisuele kunsten, muziek, cultureel erfgoed), media en creatieve industrie (architectuur, crafts, design, gastronomie, mode, reclame & marketing, games, taalindustrieën en digitale content)
Activiteiten:	<ul style="list-style-type: none">▶ Informatie en advies bieden aan CCS-professionals en bedrijven om innovatie te bevorderen.▶ Het creëren van netwerken en synergieën tussen de belangrijkste actoren en met actoren uit andere sectoren.▶ De internationalisering van de CCS vergemakkelijken.

⁹⁸ <https://basquedcc.euskadi.eus>

6.2.2 Ontstaansgeschiedenis, structuur & governance

In 2010 zette de publicatie van het Europese groenboek “Unlocking the potential of cultural and creative industries” de Baskische overheid aan om het cultuurbeleid meer te linken met het economisch beleid. Hiervoor werd vanuit het departement cultuur actief samenwerking gezocht met het departement voor economische ontwikkeling.⁹⁹

In 2014 werd een belangrijke stap gezet door de culturele en creatieve sectoren toe te voegen als één van de vijf kansrijke niches binnen de Regional Innovation Smart Specialization Strategy (RIS3), de slimme specialisatiestrategie van Baskenland. Voor het eerst werd toen, in het kader van die strategie, aan de hand van “pilotgroepen” een gestructureerde dialoog opgezet tussen een vijftigtal actoren uit cultuur, economie en innovatie van verschillende beleidsniveaus. Dat gaf de CCS de mogelijkheid om deel te nemen aan het economie- en innovatiebeleid, samen te werken en ervaringen te delen met actoren uit economie en innovatie op zowel regionaal, provinciaal als stedelijk niveau.¹⁰⁰

In 2017 werd in het departement cultuur een team van drie personen opgericht om de verdere samenwerkingen tussen cultuur en economie uit te bouwen en de trekker te zijn van de pilotgroepen. Het team bestaat uit één persoon van het departement cultuur zelf (en wordt ook door dit departement betaald) en twee personen met een economische achtergrond (betaald vanuit het departement voor economische ontwikkeling). De keuze voor een gemengd team werd bewust gemaakt om snel de vertaalslag en koppeling te kunnen maken naar actoren in beide domeinen. Om de pilotgroepen werkbaar te houden werden ze verfijnd naar één groep van 15 vertegenwoordigers uit de verschillende beleidsniveaus en de CCS zelf. De persoon die de vertegenwoordiging opneemt roteert om de zoveel tijd, zodanig dat ook de initieel bredere groep betrokken blijft.

In 2021 werd vanuit de pilotgroep BDCC opgericht in een samenwerkingsverband tussen het departement van cultuur, het departement van economische ontwikkeling, en het Baskische agentschap voor innovatie (Innobasque). BDCC heeft momenteel een jaarbudget van € 600.000 dat voor 50% vanuit het departement cultuur en 50% vanuit het departement voor economische ontwikkeling komt. De strategie van BDCC wordt aangestuurd vanuit de pilotgroep. BDCC is geen zelfstandige entiteit, maar is momenteel ondergebracht bij de Baskische technologie-cluster Gaia (en vormt er één van de teams van de cluster).

6.2.3 Activiteiten die samenwerkingen stimuleren

Van 2016 tot 2021 nam het Baskische departement van cultuur deel aan **CREADIS3 – Smart Specialisation Creative Districts**, een Europees Interreg-project waarin het kennis en ervaringen uitwisselde met beleidsmakers uit andere regio's rond het ontwikkelen van een CCS-beleid om innovatie en economische ontwikkeling te stimuleren. Dit gaf verder vorm aan het Baskische beleid en hielp om er ook de sector bij te betrekken. Het programma bracht verschillende sectoren en instellingen samen in de werkgroepen, steeds met de steun van technologische en innovatiecentra. Studiebezoeken, contacten tussen verschillende

⁹⁹ Gobierno Vasco, CCI's in the Basque Country: a journey through the development of the Basque cultural and creative sector (2020), p. 5.

¹⁰⁰ Gobierno Vasco, CCI's in the Basque Country: a journey through the development of the Basque cultural and creative sector (2020), p. 13.

Europese regio's en de identificatie van goede praktijken creëerden zo een belangrijke band tussen actoren uit verschillende subsectoren.¹⁰¹

Van 2017 tot 2020 werd een tijdelijke project-oproep "**KSI Berritzaile**" (vrij vertaald "innovatieve CCS") opgezet rond drie actielijnen: technologische innovatie, organisatorische innovatie en innovatie in financieel management. Binnen de oproep (met een totaal jaarbudget van ca. € 650.000) konden actoren in de CCS beroep doen op kennis en ondersteuning van technologiecentra zoals Tecnalia en van andere kennisinstellingen. De oproep werd gefinancierd met middelen van het Baskische plan voor wetenschap, technologie en innovatie en zette de deuren open naar meer samenwerking.¹⁰²

In 2020 werd in opdracht van het Baskische ministerie van Onderwijs het CCS-kenniscentrum "**ksiGune**" ontwikkeld. Dit kenniscentrum werd opgevat als een open ruimte voor multidisciplinaire en interinstitutionele samenwerking (tussen universitaire centra, bedrijven en overheden in de CCS) met als doel maatschappelijke en mondiale uitdagingen aan te gaan vanuit het perspectief van wetenschap, technologie en innovatie.¹⁰³ Het kenniscentrum biedt beurzen aan tussen € 5.000 en € 15.000 voor samenwerkingen tussen actoren uit de CCS en de academische wereld.¹⁰⁴

Sinds 2020 onderzoekt de Baskische overheid hoe meer samenwerking kan opgezet worden tussen de culturele en creatieve sectoren en andere kansrijke niches gedefinieerd in RIS3, zoals bv. gezondheid. Via een deelprogramma in het CREADIS3-project werden een aantal crossovers opgezet tussen de CCS en gezondheid, zoals bv. rond palliatieve zorg en rond muziektherapie als instrument om de kwaliteit van leven, geestelijke gezondheid en neurocognitie van ouderen te optimaliseren. Sindsdien worden ook met andere prioritaire niches (zoals bv duurzame steden) samenwerkingen geëxploreerd. Het idee daarbij is om de culturele en creatieve sector minder in te delen in subsectoren, maar eerder te segmenteren rond de gemeenschappelijke behoeften en mogelijkheden voor de ontwikkeling van intersectorale samenwerkingen.

In 2022 werd een nieuw langetermijnplan voor wetenschap, technologie en innovatie in Baskenland opgemaakt. Het verdiept RIS3 verder en houdt de culturele en creatieve sectoren aan als één van de vier kansrijke niches. Een van de belangrijkste elementen van het nieuwe plan is het concept van "transversale trekkerinitiatieven". Die moeten de samenwerking tussen de RIS3-gebieden bevorderen en helpen de overgang op technologisch- digitaal, energie-klimaat en sociaal en gezondheidsvlak aan te pakken. In eerste instantie worden drie transversale trekkerinitiatieven voorgesteld: "gezond ouder worden" (met een totaalbudget van € 0,5 miljoen), "elektrische mobiliteit" en "circulaire economie" (met een totaalbudget van € 4 miljoen). Consortia van ten minste 3 entiteiten, waaronder ten minste één actor uit het Baskisch netwerk voor wetenschap, technologie en innovatie, kunnen binnen deze lijnen een aanvraag indienen gericht op het ontwerp of de conceptie van een transversaal project voor onderzoek en ontwikkeling in samenwerkingsverband. De maximale steun per aanvraag bedraagt € 25.000.¹⁰⁵ De bedoeling is dat consortia na de ontwikkeling van hun concept de verdere uitrol via Baskische of Europese innovatiesubsidies kunnen realiseren.

6.2.4 Link met Europese initiatieven en programma's

- ▶ Baskenland is lid van het Europese Smart Specialisation platform.¹⁰⁶

¹⁰¹ <https://projects2014-2020.interregeurope.eu/creadis3/>

¹⁰² <https://www.euskadi.eus/ksi-berritzaile-froga/web01-a2kulind/es/>

¹⁰³ Gobierno Vasco, CCI's in the Basque Country: a journey through the development of the Basque cultural and creative sector (2020), p. 119.

¹⁰⁴ Zie www.ksigune.eus/en/connection-program voor een overzicht.

¹⁰⁵ Boletín oficial del País Vasco, DECRETO 118/2022, de 11 de octubre, por el que se regulan las ayudas al diseño de Proyectos Tractores Transversales Colaborativos de Investigación y Desarrollo.

¹⁰⁶ <https://s3platform.jrc.ec.europa.eu>

- ▶ Het departement cultuur was van 2016 tot 2021 zelf lead partner in het Interreg-project CREADIS3 om kennis en ervaringen uit te wisselen met andere regio's in Europa rond het ontwikkelen van een CCS-beleid om innovatie en economische ontwikkeling te stimuleren.
- ▶ Nu stimuleert de Baskische overheid vooral actoren in het veld om deel te nemen aan Europese projecten. Met de pilootgroep worden jaarlijks een aantal online meetings georganiseerd om alle betrokken actoren op de hoogte te houden van onder andere Europese opportuniteiten om meer samen te werken. De subsidies rond "transversale trekkerinitiatieven" helpen daarbij om consortia te vormen en samenwerkingsprojecten te concipiëren.
- ▶ Het technologisch onderzoekscentrum Tecnalia, gevestigd in Baskenland en één van de stakeholders in de pilootgroep, is ook partner in de Knowledge & Innovation Community rond de CCS

6.2.5 Kritische succesfactoren

- ▶ Het opnemen van de culturele en creatieve sectoren in de regionale strategie voor slimme specialisatie (RIS3) bleek een cruciale mijlpaal in het stimuleren van meer samenwerkingen.
- ▶ Het organiseren van een gestructureerde dialoog, onder regie van de Baskische overheid, tussen actoren uit cultuur, wetenschap en economie én van verschillende beleidsniveaus (regionaal, provinciaal en stedelijk) stimuleerde daarbij meer gedeeld bestuur, samenwerking en wederzijdse complementariteit. Het zette de weg naar een samenwerking tussen de minister van cultuur en de minister van economie om een gedeelde verantwoordelijkheid op te nemen in het ontwikkelen van het cultureel, economisch en innovatief potentieel van de CCS.
- ▶ Het opzetten van een gedeeld team met profielen met een culturele en economische achtergrond helpt om draagvlak te creëren in beide beleidsdomeinen en laat toe om snel de vertaalslag en koppeling te maken naar actoren in de beide domeinen.

6.3. Creative Industry Košice (CIKE)

Korte beschrijving:	Creative Industry Košice (CIKE) is een onafhankelijke organisatie die door de stad Košice is opgericht om de creatieve cross-sectorale samenwerking tussen kunst, cultuur, wetenschap en creatieve industrieën te stimuleren.
Type initiatief:	Non-profit-organisatie
Geografische scope:	Stedelijk (Košice)
Startjaar:	2013
Doelgroepen:	Culturele en creatieve sectoren, bedrijven en organisaties in andere domeinen.
Activiteiten:	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Mentoring en capacity building-programma's voor de professionalisering van culturele en creatieve sectoren ▶ Residentieprogramma's voor lokale kunstenaars en creatieven uit Košice (Home Residencies)

- ▶ **Residentieprogramma voor internationale samenwerkingen (KAIR Residencies)** tussen bedrijven, ondernemers, kunstenaars en creatieven gericht op innovatieve oplossingen + de uitwisseling van kennis en ervaring.
- ▶ **Mentorschap en onderwijs:** door professionaliserings-, educatieve en bijscholingsopleidingen, mobiliteits- en residentieprogramma's uit te bouwen
- ▶ **Matchmaking:** innovatie stimuleren door samenwerking tussen culturele en creatieve sectoren en andere domeinen zoals gezondheidszorg, industrie, toerisme, gastronomie en horeca.
- ▶ **Internationale onderzoeksprojecten:** via internationale projecten ontwikkelt, test en verifieert CIKE nieuwe methoden voor de professionalisering van de culturele en creatieve industrie.
- ▶ Een jaarlijks **Art & Tech Days festival en conferentie:** Elk jaar organiseert CIKE een festival rond mediakunst, technologie en digitale cultuur. Het hoogtepunt van het festival is een conferentie met topsprekers van toonaangevende bedrijven en organisaties uit de hele wereld. Het festival wordt aangevuld met een rijk educatief en artistiek programma voor alle leeftijden.
- ▶ **Een jaarlijkse subsidieoproep:** Sinds 2014 is de subsidieoproep een instrument van de stad Košice, waarmee de culturele en creatieve industrieën worden ondersteund en ontwikkeld. CIKE is de beheerder van deze oproep.
- ▶ **Het onzichtbare hotel & het onzichtbare MAG:** Het project "[The Invisible Hotel](#)" van CIKE werkt samen met partners in de hotel- en kunstensectoren om thematische kamers te creëren voor toeristen in Košice. Thema's gaan van films tot design tot literatuur. Het doel van het project is ervaringsgericht toerisme in de stad te ondersteunen en zichtbaarheid te geven aan lokale ondernemers.

6.3.1 Ontstaansgeschiedenis, structuur & governance

De geschiedenis van Creative Industry Košice (CIKE) begon in 2008 toen de non-profit organisatie Košice 2013 - Culturele Hoofdstad van Europa werd opgericht om een strategie te ontwikkelen en uit te voeren waarmee de stad talent kon aantrekken, behouden en genereren, zodat de stad competitiegericht kon worden op het vlak van creatieve industrieën.

Binnen het kader van culturele hoofdstad van Europa 2013 werden twee belangrijke ontwikkelingsgebieden vastgesteld:

- ▶ Het eerste was de ontwikkeling creatieve industrieën als een van de economische drijvende krachten voor de stad en de regio;
- ▶ De tweede was gemeenschapsontwikkeling.

Na afloop van de culturele hoofdstad van Europa bleef de organisatie bestaan en in september 2015 werd ze omgedoopt tot Creative Industry Košice (CIK). Vandaag kent CIKE 24 vaste personeelsleden.

Voor de strategische planning bouwt CIKE verder op het Masterplan Creatieve Economie. Dat masterplan bevat een brede agenda voor duurzame groei, betere prestaties en de transformatie van de centrale stad van Košice die vooral bekend staat als "de staalstad" naar een erkenning als "creatieve stad" in 2020 met een cross-over cultuur.

Sindsdien is Košice internationaal erkend geraakt als het centrum van de kennis- en creatieve economie in de Karpaten, onder meer door de schepping van 5000 nieuwe en omgezette/behouden banen in de creatieve en culturele industrieën, een daling van de werkloosheid met 5% en een stijging van het bbp met 2%. De belangrijkste

indicator van het succes van CIKE is het opstarten van 500 nieuwe ondernemingen in de creatieve economie sinds 2013.

6.3.2 Activiteiten die samenwerkingen stimuleren

Voor het stimuleren van cross-sectorale samenwerkingen worden regionale uitdagingen sinds 2013 systematisch gekoppeld aan internationale samenwerkingen. Een overzicht van de belangrijkste initiatieven:

- ▶ [Creative SpIN](#) ([urbact.eu project 2013 – 2015](#)): Het doel van dit project van URBACT was de oprichting van een thematisch netwerk in heel Europa dat zich bezighoudt met de vraag hoe culturele en creatieve industrieën, waaronder sectoren als de audiovisuele sector, design, reclame, architectuur en videospelletjes, het best met andere sectoren kunnen worden verbonden om de effecten van "spill over" te stimuleren. In het kader van dit project ontwikkelde Košice instrumenten en methoden om innovatie in publieke en private organisaties te stimuleren door kunstenaars, creatieve professionals, culturele instellingen en industrieën aan te moedigen met andere sectoren samen te werken om hun competenties en vaardigheden te delen.
- ▶ In 2017 werd Košice lid van het **UNESCO Creative Cities Network** met een focus op "Media Arts". Als voordelen van de stad worden verschillende activiteiten en evenementen genoemd, waaronder het festival Art & Tech Days, het internationale artist-in-residency-programma KAIR en verschillende creatieve ruimtes die bijdragen bij tot de ontwikkeling van mediakunst. Deze evenementen en culturele ruimtes bieden onderdak aan jonge digitale kunstenaars en aan internationaal gerenommeerde tentoonstellingen. De oprichting van de Košice IT Valley cluster in 2007 was een andere belangrijke stap in de versterking van de samenwerking tussen de creatieve en ICT-sector.
- ▶ Het Urban Initiative Actions-project [Kosice 2.0 \(01/07/2020 – 30/06/2023\)](#) zet volledig in op een verdere samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie. Urban Innovative Actions (UIA) is een initiatief van de EU dat stedelijke gebieden in heel Europa ondersteunt om te experimenteren met scenario's om stedelijke uitdagingen het hoofd te bieden. De stad Košice voert samen met acht partners een van de elf projecten uit die in de laatste oproep zijn ondersteund. Kosice 2.0 behandelt drie uitdagingen waarmee het momenteel worstelt: De economische transformatie van de industriële naar de digitale en creatieve stad; lage burgerbetrokkenheid en weinig vertrouwen in openbare instellingen; en de nood aan infrastructuur voor de creatieve industrie in het digitale tijdperk. Binnen het project werd het [Citizen Experience and Well-being Institute](#) (CXI) dat besluitvorming en betrokkenheid van burgers door middel van cultuur stimuleert. Tegelijkertijd transformeert het Kosice 2.0-project de bestaande culturele infrastructuur in een bruisend stedelijk laboratorium. Via een zogenaamd "[Urban Innovation Sphere](#)"-laboratorium werkt het samen met de bredere gemeenschap van startende bedrijven, creatieve professionals, de IT-sector en burgers om innovatie te bevorderen en het concurrentievermogen van grote bedrijven te vergroten door onderlinge vernetwerking en samenwerking te creëren.

6.3.3 Link met Europese initiatieven en programma's

- ▶ CIKE is lid van **N.I.C.E. (Network for Innovations in Culture and Creativity in Europe)**. Dit cross-over netwerk bestaat uit belanghebbenden uit heel Europa die de krachten bundelen om de impact van kunst, cultuur en de creatieve industrieën op innovatie en stedelijke ontwikkeling te bevorderen.

- ▶ CIKE is lid van **Trans Europe Halls**: een Europees netwerk van culturele centra gespecialiseerd in het herbestemmen van gebouwen door middel van kunst en cultuur.
- ▶ CIKE is partner in de nieuwe **EIT Culture** en neemt deel aan verschillende Europese projecten (zie paragraaf 5.3.2).

6.3.4 Kritische succesfactoren

- ▶ CIKE kon voortbouwen op het momentum en netwerk gecreëerd doordat Košice Culturele Hoofdstad van Europa was in 2013
- ▶ Dankzij een sterke ICT-sector en een jonge, levendige creatieve gemeenschap werd Košice een hotspot voor mediakunst.
- ▶ CIKE is een actieve partner in verschillende Europese projecten die bijdragen tot het stimuleren van cross-sectorale samenwerkingen.
- ▶ CIKE werkt in een netwerkconstellatie om samenwerkingen tussen privé en publiek, non-profit en profit aan te gaan

6.4. Ars Electronica Futurelab

Korte beschrijving:	Het Ars Electronica Futurelab is een onderzoeks- en ontwikkelingsorganisatie dat kunst, technologie en maatschappij verbindt met een brede selectie aan partners en een multidisciplinair team bestaande uit kunstenaars en wetenschappers met diverse achtergronden. De onderwerpen van de projecten variëren van Art Thinking tot creatieve AI tot drone swarms, van virtual reality en mixed reality tot co-immersive spaces, tot circulaire economie etc.
Type initiatief:	Onderzoeksinstituting
Geografische scope:	Internationaal
Startjaar:	1996
Doelgroepen:	Kunstenaars, wetenschappers, bedrijven
Activiteiten:	In zijn 20-jarige geschiedenis heeft Ars Electronica Futurelab meer dan 600 projecten geproduceerd. een breed spectrum, maar altijd binnen dezelfde kruisende domeinen van kunst, technologie en maatschappij.

6.4.1 Ontstaansgeschiedenis, structuur & governance

Ars Electronica Linz GmbH & Co KG is een onderneming van de stad Linz en bestaat uit de operationele divisies Ars Electronica Festival-Prix-Exhibitions, Ars Electronica Center, Ars Electronica Futurelab, AE Solutions en Corporate Services. Er werken meer dan 200 mensen uit de hele wereld met diverse achtergronden.

Sinds de oprichting in 1996 als onderdeel van het ecosysteem van Ars Electronica, heeft het Futurelab een brede waaier van onderwerpen behandeld; aanvankelijk een drijvende kracht in de productie van interactieve installaties voor de tentoonstellingen van het Ars Electronica Center, breidde het werk van het Futurelab zich al snel uit naar onderzoek naar de interactie tussen mens en technologie en het zichtbaar en tastbaar maken van de maatschappelijke implicaties daarvan door middel van kunst. In 2021 vierde het Futurelab zijn 25e verjaardag.

6.4.2 Activiteiten die samenwerkingen stimuleren

- ▶ Cross-sectorale samenwerking vindt plaats in de dagelijkse werkpraktijk binnen het lab zelf met een staf van ca. 30 onderzoekers (de basisprofielen variëren van psychologie, architectuur, elektrotechniek, muziek, biologische wetenschappen, beeldende kunst, natuurkunde, communicatie, filosofie, design en computer- en softwaretechnici) en in projecten in samenwerking met externe partners uit verschillende sectoren: individuele kunstenaars en onderzoekers, universiteiten en particuliere onderzoeksinstituten, gemeenschapsorganisaties en commerciële ondernemingen, gaande van lokale bedrijven tot vooraanstaande internationale en multinationale bedrijven. Voorbeelden zijn MIT Media Lab, Royal College of Art, Mercedes Benz, CERN, INTEL, Honda, Paramount Pictures en SAP (Ars Electronica, 2019a). De diversiteit van deze organisaties komt overeen met de diversiteit van de projecten zelf. Sommige van deze klanten, zoals SAP, geven al meer dan 15 jaar opdracht voor lopende werkzaamheden. De mediakunst- en architectuurinstallatie [Source.Code](#) in 2007 bij SAP HQ Walldorf, is een opmerkelijk voorbeeld van een grootschalige, experimentele en zeer interdisciplinaire productie die meerdere jaren en vele samenwerkende disciplines besloeg. De afgelopen jaren heeft SAP Ars Electronica de opdracht gegeven tot het ontwikkelen van een reeks openbare en experimentele infrastructures in Berlijn die zich richten op onderwerpen met betrekking tot Big Data, en om brainstorm- en netwerkruimtes voor ondernemers en start-ups te bieden. Voor een overzicht van de verschillende projecten die het Futurelab heeft gedaan, zie de anthologie naar aanleiding van haar 25-jarig bestaan: [FL25-25-Years-Ars-Electronica-Futurelab.pdf](#)
- ▶ Het **Ars Electronica Festival** brengt artiesten, wetenschappers, ontwikkelaars, ondernemers van over de hele wereld samen in Linz. Het Ars Electronica Festival 2023 wordt gefinancierd door de stad Linz, het Oostenrijkse ministerie van Kunst, Cultuur, Openbare Dienst en Sport, alsmede de deelstaat Oberösterreich, en kent talrijke sponsors en partnerinstellingen.
- ▶ Het **Ars Electronica Futurelab Residency Program** dat openstaat voor zowel kunstenaars als onderzoekers. De residenties worden gefaciliteerd en gefinancierd via diverse netwerken, samenwerkingsverbanden en programma's in nauwe samenwerking met de afdeling van het Ars Electronica Festival.
- ▶ De **Ars Electronica Futurelab Ideas Expedition** is een interne competitie die medewerkers aanzet om ideeën uit te testen.
- ▶ De Japanse tegenhanger van Ars Electronica, **Ars Electronica Japan**, breidt het netwerk uit over de grenzen van de continenten heen.
- ▶ Ars Electronica [Futurelab.Academy](#) is opgericht om studenten van internationale partneruniversiteiten te ondersteunen bij het realiseren van innovatieve projecten op het gebied van mediakunst. Dit omvat de expertise van het Ars Electronica Futurelab en de mogelijkheid om deel te nemen aan het Ars Electronica Festival. Dit initiatief heeft geresulteerd in verschillende grote programma's met Australische universiteiten.

- ▶ Het **Open Futurelab** stelt de werking van het Futurelab open aan het publiek tijdens het Festival met tentoonstellingen, prototype-voorstellingen, praatsessies, workshops, optredens en rondleidingen. Naast bewustwording creëren bij het publiek is dit ook een open platform waar partners van over de wereld kunnen ontmoeten en netwerken.
- ▶ De **Prix Ars Electronica** is de werelds langstlopende mediakunstwedstrijd dat inzet op de interactie tussen kunst, technologie en maatschappij. De categorieën in 2023 zijn New Animation Art; AI & Life Art; Digital Musics & Sound Art; en U19 – create your world.

6.4.3 Link met Europese initiatieven en programma's

Het Ars Electronica Futurelab, kan steunen op de vruchtbare bodem die het regionale ecosysteem rond Linz biedt om cross-sectorale activiteiten uit te bouwen. Verschillende initiatieven zijn het resultaat van de drive om vanuit Linz in te zetten op de creatieve industrieën, en grensverleggende innovatie. En succesvol, want in 2020 was Linz finalist om het European Capital of Innovation (iCapital) te worden (de uiteindelijke prijs ging naar Leuven). Een voorbeeld van zo'n initiatief is het in 2019 opgerichte [innovatieplatform](#) van Linz onder het departement Innovatie, Economie en EU, een hub voor samenwerkingen tussen actoren uit de IT-industrie, bedrijfwereld, onderwijs en creatieve makers om oplossingen te zoeken voor stedelijke uitdagingen, zoals maatschappelijke vraagstukken en het milieu. Ook is Linz ingebed in Europese en internationale netwerken:

- ▶ Linz was in 2009 [European Capital of Culture](#).
- ▶ De stad is lid van het [Creative Cities Network van UNESCO](#), met een nadruk op "Media Arts". Ars Electronica, het Futurelab, het Festival en de Prix Ars Electronica worden genoemd als de stuwende krachten die ervoor zorgen dat Linz een pionier in de wereld is op het vlak van mediakunsten en digitale competenties. Het geografische centrum van deze activiteiten is de Tabakfabrik, een voormalige industriële site in het hart van de stad die is omgevormd naar een campus voor de creatieve industrieën. In de toekomst gaat de stad nog sterker inzetten op de aansluiting van de activiteiten van Ars Electronica in wereldwijde netwerken, het aanbieden van onderwijs en opleiding van hoge kwaliteit op het gebied van mediakunst en mediacultuur, de integratie van de regionale mediacultuurscene en de creatieve economie, door middel van proefprojecten die zijn opgezet in de Tabakfabrik-campus, etc.

Als platform voor kunst, technologie en maatschappij coördineert en neemt Ars Electronica deel aan verschillende samenwerkingsprojecten die door de Europese Unie worden gesteund. Enkele hieronder zijn:

- ▶ STEAM-projecten: Eén van de thema's waar Ars Electronica op inzet binnen de projecten gefinancierd door de EU zijn die rond STEAM ("Science, technology, engineering, arts and mathematics") en onderwijs/opleiding.. Terwijl STEM al heel lang erkend wordt als een interessant veld om op in te zetten, bestaat steeds meer de trend om hier ook de 'arts' aan toe te voegen. Als platform voor kunst, technologie en samenleving draagt Ars Electronica hier haar steentje aan bij via verschillende Europese projecten:
 - [WeSTEAM](#) - Emancipatie van vrouwen in STEM door een artistieke aanpak: Dit project loopt tot 2024 en probeert deelname van vrouwen aan informatie- en communicatietechnologische opleidingen te verhogen, door STEM-opleidingen te verbreden naar STEAM en zo meer vrouwelijke studenten aan te trekken.
 - [STEAM INC](#): STEAM Inc. is een Erasmus+ kennisalliantie die toonaangevende transdisciplinaire instellingen in Europa samenbrengt om een best practice programma te ontwikkelen op het gebied van STEAM-innovatie en het STEAM-curriculum in het hoger onderwijs.

- [STEAM IMAGING](#): dit project vult het STEAM-onderwijs aan met interdisciplinaire methoden ter plaatse en online door digitale geneeskunde te verbinden met andere disciplines om de discussie over en de omgang met toekomstige technologieën te bevorderen.
- ▶ [S+T+ARTS Center](#): als onderdeel van het regionale S+T+ARTS-programma, is er een centrum opgericht in de provincie van Opper-Oostenrijk. Het initiatief is geleid en gecoördineerd door Ars Electronica en gaat in interactie met de omvangrijke plasticindustrie in de regio, door onderzoek te doen naar en te werken aan duurzame en milieuvriendelijke systemen voor de productie van kunststoffen. Het programma brengt experts uit de technologische en wetenschappelijke wereld samen met kunstenaars, designers en activisten, evenals de universiteit van Linz en het Innovatiedepartement van de stad Linz.
- ▶ [StudioTopia](#): Dit is een Europees initiatief dat tot doel heeft collaboratieve en interdisciplinaire expertise te mobiliseren om de ecologische gevolgen van het Antropoceen aan te pakken. Het bestaat uit acht Europese culturele instellingen, waaronder Centrum voor Schone Kunsten (BOZAR) en GLUON in Brussel. Wetenschappers uit verschillende disciplines gaan in op een open oproep om samen te werken met, en te leren van, vooraanstaande Europese kunstenaars. Het residentieprogramma wil een experimentele ruimte creëren waarin wetenschappers en kunstenaars ideeën kunnen uitwisselen, van elkaar kunnen leren, methoden voor transdisciplinaire samenwerking kunnen ontwikkelen en speculatieve oplossingen voor duurzame ontwikkeling kunnen uitwerken.

6.4.4 Kritische succesfactoren

- ▶ Het multidisciplinaire team dat verschillende expertises en achtergronden onder één dak verenigt
- ▶ Art Thinking: dit concept dat ondernemerschap combineert met artistieke praktijken is een belangrijke insteek in het multidisciplinaire werk van Ars Electronica en is een invloed geweest op het bevorderen van Ars Electronica's internationale erkenning als rolmodel voor samenwerking tussen kunst en industrie.
- ▶ De ingebedheid van Ars Electronica in het bredere regionale ecosysteem van Linz en Opper-Oostenrijk, dat sterk inzet op de ontwikkeling van de creatieve industrieën en aansluiting bij internationale netwerken en initiatieven.
- ▶ Het internationale bereik van Ars Electronica, via evenementen zoals het Festival, de Prix, residenties, partnerschappen en Europese projecten.
- ▶ De langdurige en terugkerende partnerships met bedrijven erkennen ook de economische waarde in samenwerkingen en vormen een vliegwiel om andere partnerships te ontwikkelen

6.5. Venetian cluster

Korte beschrijving:

Venetian Cluster is een cluster rond cultureel en landschappelijk erfgoed in Italië en is gevestigd in de regio Veneto. Het hoofddoel van de cluster is de economische, culturele en sociale ontwikkeling van de sector in de regio en van het grondgebied door de realisatie van nationale en internationale projecten in innovatie, technologieoverdracht, internationalisering en opleidingen.

Via zijn diensten coördineert Venetian Cluster in Italië 800 bedrijven en 24 instanties zoals universiteiten, onderzoekscentra, overheidsinstellingen en laboratoria en werkt het samen met bijna 2.000 partners in de wereld. Tot nu toe heeft Venetian Cluster

	innovatie-, beleids- en onderzoeksprojecten gerealiseerd voor een totaal budget van meer dan 100 miljoen euro.
Type initiatief:	Netwerkorganisatie
Geografische scope:	Regionaal (Veneto)
Startjaar:	2015
Doelgroepen:	<p>Venetian Cluster coördineert en ondersteunt multidisciplinaire publiek-private partnerschappen, ondernemingen, professionals, verenigingen, openbare en particuliere instellingen, onderzoeksinstituten en alle stakeholders die geïnteresseerd zijn in het uitvoeren en bevorderen van innovatieprojecten, technologieoverdracht en acties voor de ontwikkeling van de Italiaanse en internationale productieketen voor het behoud, de restauratie en de valorisatie van het cultureel en ecologisch erfgoed in Italië en daarbuiten.</p> <p>De belangrijkste disciplines die onder de clusters vallen zijn onder andere museumplanning, tentoonstelling en technologie, analyse- en diagnoselaboratoria, ICT, restauratie van roerende en onroerende goederen, valorisatie en toerisme, toegepaste nano- en biotechnologie en beheer en planning van milieuhulpbronnen.</p>
Activiteiten:	<p>De belangrijkste doelstellingen van de Venetiaanse innovatiecluster voor cultureel en ecologisch erfgoed zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ de territoriale ontwikkeling van de gehele publiek-private aanbodketen van cultureel en ecologisch erfgoed te stimuleren ▶ identificatie en coördinatie van projecten op regionaal, nationaal of internationaal niveau ▶ ondernemingen en beroepsbeoefenaren te ondersteunen door uitmuntendheid te valoriseren en het concurrentievermogen te stimuleren ▶ coördinatie en synergie tussen de verschillende aspecten van deze sector te bevorderen ▶ bevordering en stimulering van projecten op het gebied van innovatie, onderzoek en technologische overdracht. <p>De belangrijkste activiteiten van de cluster zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Zoeken naar financiering (regionaal, nationaal, internationaal) om projecten uit te voeren ▶ Coaching voor internationalisering ▶ Technisch en wetenschappelijk advies ▶ ICT innovatieve marketing ▶ Bijstand voor innovatiediensten en -technologieën ▶ Opleiding en coaching ▶ Ontwikkeling van innovatieve activiteiten voor thematisch toerisme.

6.5.1 Ontstaansgeschiedenis, structuur & governance

De huidige cluster komt voort uit het "Venetiaanse metadistrict voor cultureel en landschappelijk erfgoed" (Metadistretto Veneto dei Beni Culturali e Ambientali), dat in 2004 is ontstaan nadat de regio Veneto verschillende "metadistricten" (een soort van clusters) had geïdentificeerd van sectoren/industrieën die een productieketen over de hele regio hebben.¹⁰⁷ In 2015 werd het voormalige metadistrict stopgezet. Als gevolg van een wijziging in de regionale wet inzake clusters en een intern strategisch besluit, werd toen besloten om clusters rond innovatieve regionale netwerken te creëren.

Vervolgens werd een nieuw Regionaal Innovatienetwerk opgericht rond Cultureel en landschappelijk erfgoed. Dit netwerk heeft als doel innovatie, technologieoverdracht en onderzoeksprojecten te ontwikkelen en te bevorderen via een multidisciplinaire clustering van zowel publieke als private partners. Het ondersteunt hiervoor de uitwisseling van knowhow tussen de wetenschappelijke wereld en de ondernemingen.

Aangezien het consortium achter dit netwerk (bestaande uit de regio Veneto en handelsverenigingen) geen directe operationele capaciteit heeft (het kan bijvoorbeeld geen personeel aannemen), heeft het zijn operationele activiteiten gedelegeerd aan Venetian Cluster, terwijl de rechtspersoon die het netwerk beheert Cluster Management Network heet.

De financiering van de cluster is grotendeels projectgebaseerd. De belangrijkste financieringsbron wordt gevormd door Europese fondsen, gevolgd door regionale en nationale financiering. Op nationaal niveau werkt de cluster voornamelijk samen (via specifieke oproepen) met het ministerie van Economische Ontwikkeling, het ministerie van Onderwijs, Universiteiten en Onderzoek, het ministerie van Buitenlandse Zaken, het ministerie van Cultureel Erfgoed en Activiteiten en met het Italiaanse Agentschap voor Handel en Investerings. De cluster ontvangt geen structurele financiering.

Omdat er geen specifiek clusterbeleid op nationaal niveau is, is de band met beleidsmakers op nationaal niveau zwak. De regio Veneto daarentegen heeft een eigen bureau voor clusters en publiceert een periodieke oproep tot het indienen van voorstellen voor innovatie en ontwikkeling, gericht op clusters.

Als antwoord op het ontbreken van een nationale vereniging van clusters heeft Venetian Cluster Assocluster opgericht, een nationale vereniging van Italiaanse clusters, die hun positionering op de markt moet versterken.

6.5.2 Activiteiten die samenwerkingen stimuleren

Naast het aanbieden van opleidingen over technische onderwerpen organiseert de cluster cross-overs voornamelijk via concrete projecten met een sterke technologische focus. De projecten brengen o.a. bedrijven samen die sleuteltechnologieën produceren, bedrijven met ervaring in milieuduurzaamheid, instellingen voor cultureel erfgoed, bedrijven gespecialiseerd in restauratie en conservatie en ontwerpers. Er zijn twee types:

1. Projecten die cross-overs stimuleren met het oog op innovatie van de sector cultureel erfgoed en met name restauratie- en conserveringstechnieken en, in het algemeen, toeleveringsketens van culturele en creatieve bedrijven. Enkele van deze projecten, zijn:
 - USEFALL (Interreg ITALY-CROATIA Standard+ 2014-2020), gericht op de verbetering van de toegankelijkheid van cultureel relevante sites voor mensen met een handicap, kinderen en ouderen;

¹⁰⁷ <https://www.unioncamereveneto.it/attivita-e-servizi/studi-ricerche/veneto-in-cifre/veneto-info/industria-e-artigianato/i-distretti-e-i-metadistretti-in-veneto/>

om dit doel te bereiken voorziet het project in specifieke acties die moeten worden uitgevoerd in enkele UNESCO-pilotsites om infrastructurele oplossingen en de toepassing van innovatieve technologieën zoals APP's en multisensorische paden voor te stellen. De twee door Venetian Cluster geselecteerde UNESCO-sites zijn het Oriëntaal Arts Museum van Venetië en de Botanische Tuin van Padua. Door de samenwerking met ICT bedrijven, erfgoedinstellingen, non-profit organisaties en universiteiten leidde Venetian Cluster de ontwikkeling van drie ICT instrumenten voor de virtuele realiteit die gebruikt zullen worden om de toegankelijkheid te verbeteren.

- RUIINS (Interreg CENTRAAL EUROPA 2014-2020), met als doel middeleeuwse ruïnes een "tweede leven" te geven door middel van modern beheer en het toekennen van hedendaagse, maatschappelijk nuttige functies, om ze aantrekkelijker en bruikbaar te maken voor bezoekers en burgers.
- Science Park Area, een overeenkomst voor de ontwikkeling en uitvoering van een project voor het herstel, de revitalisering en de opwaardering van een oud kasteel.

2. Projecten die cross-overs stimuleren met het oog op innovatie van meer traditionele productiesectoren (bv. de verwerkende industrie).

- Een voorbeeld is een project over nanotechnologieën, gericht op kennisoverdracht van cultureel erfgoed naar andere industriële gebieden. Op basis van de eerste resultaten werd Venetian Cluster door het Italiaanse Trade & Investment Agency gevraagd om over de regionale grenzen heen bedrijven in andere regio's op te leiden en met name innovatieprojecten voor de houtsector (bijv. bedrijven die meubels maken) in heel Italië te structureren. Het project werd vervolgens uitgebreid naar Argentinië en overschreed zo de nationale context.
- Een ander voorbeeld betreft een project over nanotechnologieën, waarbij een nieuw plastic materiaal dat verlicht kan worden, werd bedacht en gecreëerd dankzij de samenwerking tussen deskundigen op het gebied van nanotechnologieën en ontwerpers.

6.5.3 Link met Europese initiatieven en programma's

Venetian Cluster heeft van nature een internationale en Europese roeping. Aangezien er momenteel geen clusterbeleid is in Italië en het beleid slechts langzaam vordert, is een van de belangrijkste aandachtspunten van de cluster het bevorderen van samenwerking tussen de lokale en Europese context. Deze samenwerking gebeurt praktisch via Europese projecten (bv. Interreg-projecten), maar ook door lid te zijn van het European Cluster Collaboration Platform en er actief aan deel te nemen. Bovendien heeft de cluster regelmatige contacten met de Belgisch-Italiaanse Kamer van Koophandel en verschillende entiteiten van de Europese Commissie.

De cluster heeft onlangs een project gewonnen dat wordt gefinancierd door het gezamenlijke clusterinitiatief (EUROCLUSTERS) en bijdraagt tot de uitvoering van de nieuwe industriële strategie voor Europa van de Europese Commissie. Het onlangs gewonnen project beoogt de oprichting van een nieuwe Europese cluster voor culturele en creatieve industrieën en is net van start gegaan. Het zal onder meer kruisbestuiving ondersteunen en via cascadefinanciering een groot deel van het budget (70%) aan lokale bedrijven besteden.

Via Assocluster heeft Venetian Cluster ook een extra communicatiekanaal met Europese instellingen gecreëerd om de banden tussen Italiaanse clusters en de Europese context te versterken. De vereniging heeft onder meer tot doel de samenwerking tussen clusters en publieke en private, politieke, economische en sociale actoren op Europees en internationaal niveau te ontwikkelen om gemakkelijker toegang te krijgen tot de Europese mogelijkheden.

Ook periodieke communicatieacties versterken deze band. Zo geeft het cluster vaak presentaties over de Europese mogelijkheden voor Italiaanse clusters (waarbij soms leden van het Europees Parlement betrokken zijn) en biedt het trainingen aan gemeenten en brancheorganisaties.

Buiten de Europese context heeft Venetian Cluster de laatste jaren ook een sterke samenwerking opgebouwd met enkele Chinese entiteiten. Venetian Cluster is de nationale coördinator van het programma Region China System for Cultural Heritage van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Naast de uitvoering van restauratieprojecten omvat de samenwerking ook de overdracht van knowhow en technologie.

6.5.4 Kritische succesfactoren

- ▶ De betrokkenheid van verschillende sectoren voor technologische innovatie binnen en via het cultureel erfgoed.
- ▶ De sterke samenwerking met verschillende entiteiten op nationaal en internationaal niveau.

6.6. Cultural Welfare Centre

Korte beschrijving:	Cultural Welfare Centre (CCW) is een multidisciplinair competentiecentrum rond de relatie tussen cultuur en gezondheid, gericht op het bevorderen van de sociale impact van cultuur voor het welzijn van mensen en gemeenschappen. Het is het enige competentiecentrum in Italië met een focus op de relatie tussen cultuur en gezondheid en verenigt de belangrijkste Italiaanse deskundigen op het gebied van deze cross-overs. Het centrum is opgericht door tien professionals uit verschillende vakgebieden die de afgelopen twintig jaar nauw betrokken zijn geweest bij onderzoeksacties naar de heilzame relatie tussen cultuur en gezondheid en die besloten hebben hun krachten te bundelen. Onder de oprichters bevinden zich experts in sociale innovatie & ondernemerschap, onderzoekers, cultuureconomen, geneeskundigen en sociologen. CCW heeft zijn statutaire zetel in Turijn en zijn operationele hoofdkwartier in twee symbolische plaatsen van sociale innovatie, in het noorden en het zuiden van Italië: in Turijn bij de Barolo art for communities - BAC, en op Sicilië bij Farm Cultural Park van Favara, een onafhankelijk cultureel centrum en voorbeeld van stadsvernieuwing.
Type initiatief:	Non-profit-organisatie
Geografische scope:	Nationaal (Italië)
Startjaar:	2020
Doelgroepen:	▶ Cultuurprofessionals, wetenschappers en overheden
Activiteiten:	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Valoriseren en versterken van lopende projecten waarin kunst en cultuur wordt ingezet voor veranderingsprocessen; ▶ een ecosysteem van dialoog tussen mensen uit de praktijk, onderzoekers, beleidsmakers en burgers tot stand brengen;

- ▶ interdisciplinair en cross-sectorale onderzoek te ontwikkelen en te ondersteunen;
- ▶ opleiding en (interdisciplinaire) ontwikkeling van vaardigheden op verschillende niveaus van betrokkenheid en professionalisme begeleiden met crossover-benaderingen, door beleidsmakers, institutionele investeerders, non-profit organisaties, en burgers erbij te betrekken;
- ▶ de verspreiding te bevorderen van herhaalbare en meetbare praktijken die kunnen zorgen voor sociale impact, zichtbaarheid en duurzaamheid;
- ▶ systemische en politieke benaderingen te voeden die deze visie ten uitvoer leggen.

6.6.1 Ontstaansgeschiedenis, structuur & governance

CCW werd gelanceerd tijdens de eerste lockdown (maart 2020) als reactie op de crisis als gevolg van de pandemie en werd in juli 2020 formeel opgericht als vereniging. CCW wil bijdragen aan de ontwikkeling, verspreiding en bevordering van culturele cross-overs, in het bijzonder tussen cultuur, gezondheid, welzijn en onderwijs. Het doel is om in deze domeinen innovatie in processen en methodologieën te stimuleren die bijdragen aan het gemeenschappelijk welzijn.

De oprichters van CCW hadden aanvankelijk het idee om het centrum op te richten als onderdeel van een grote stichting. Er werd echter besloten om een nieuwe entiteit op te richten die onafhankelijk was. Tegenwoordig heeft het centrum de rechtsvorm van een vereniging zonder winstoogmerk. De vereniging heeft een raad van bestuur, samengesteld uit de oprichters van de vereniging, inclusief een zogenaamde 'toekomstige voorzitter', een jongere die in het centrum werkt en die deelneemt aan alle bestuursvergaderingen. Een onderneming ondersteunt pro bono het centrum op het vlak van beheer en boekhouding. In 2022 traden twee nieuwe partners toe, namelijk een neuropsychiater en een van de beste bibliotheekdeskundigen in Italië.

Qua financieringsmix wordt de organisatie voornamelijk gefinancierd door stichtingen en particuliere actoren verspreid over heel Italië, zoals Fondazione Compagnia di San Paolo, die het CCW voor een periode van vier jaar heeft erkend als strategische partner van de "Missie ter bevordering van actieve participatie" van de Cultuurdoelstelling, Fondazione Luigi Rovati, Fondazione Firenze, Fondazione Sicilia, Fondazione CRC Cuneo, particuliere donateurs en verschillende andere instellingen in Italië. De stichtingen steunen één actie in het bijzonder, namelijk het fonds voor capaciteitsopbouw (van waaruit o.a. de master en een aantal andere trainingen worden ondersteund), en geven opdrachten voor onderzoek en strategische projecten. Het centrum heeft geen structurele overheidsfinanciering ontvangen, maar schrijft zich regelmatig in voor publieke projectoproepen. Een van de huidige projecten van het centrum wordt bijvoorbeeld gefinancierd door het Italiaanse nationale herstel- en veerkrachtplan.

Hoewel de regeringen (op regionaal en nationaal niveau) geen rol speelden bij het ontstaan van het centrum, zijn zij thans een van zijn belangrijkste doelgroepen met wie het centrum in projecten samenwerkt. Vanaf het begin is elke actielijn gericht op interactie en begeleiding van het beleid. Het centrum neemt met name deel aan thematische beleidswerkgroepen op nationaal en lokaal niveau over het thema cultureel welzijn en gezondheidspreventie en heeft een dialoog op gang gebracht met verschillende steden en regio's in heel Italië (bijv. Piemonte, Marche, Emilia Romagna, Sardegna, enz.).

6.6.2 Activiteiten die samenwerkingen stimuleren

De belangrijkste activiteiten die het centrum organiseert om cross-overs tussen cultuur en gezondheid te stimuleren zijn de volgende:

- ▶ Zelf onderzoek initiëren en (internationaal) onderzoek van anderen in de kijker plaatsen in Italië. Vanaf 2021 stelt het CCW ook een jaarverslag over Kunst, Cultuur, Welzijn en Gezondheid op ;
- ▶ Het begeleiden van lokale beleidsmakers bij het ontwikkelen van een visie en het opstellen van hun strategieën. Voorbeelden zijn:
- ▶ Het begeleiden van de stad Turijn bij het opzetten van een cultureel ecosysteem met gezondheid, sociale zaken en onderwijs, gericht op de zorg, en ontwikkeling van kinderen tijdens hun eerste 1000 dagen.
- ▶ Een wetenschappelijk adviesproces voor de stad Siena voor de ontwikkeling en consolidatie van een ecosysteem, waarbij cultuur en sociaal leven worden gecombineerd. Dit gebeurt samen met de Stichting Monte dei Paschi di Siena en in samenwerking met de sociale diensten van de stad en de regio;
- ▶ Deelname als strategische partner (gekozen door de Compagnia di San Paolo Foundation) om deel te nemen aan het "Well Impact"-traject, over de relatie tussen cultuur en gezondheid.
- ▶ Het ontwikkelen van methodologische innovaties via onderzoeksinterventies gekoppeld aan specifieke uitdagingen. Hiervoor zijn vier grote actielijnen:
 - Cultuur en gezondheid, gericht op de Noordwest-Italiaanse macroregio en in opdracht van Compagnia di S. Paolo. Dit onderzoek bracht actoren en cases in het afgelopen decennium in kaart m.b.t. gezondheidspreventie, zorgrelaties, allianties in behandelingstrajecten en pathologiebeheer, sociale integratie, met als doel praktijken en ervaringen te versterken. Naar aanleiding van het onderzoek heeft de Compagnia di San Paolo Foundation een investeringsplan opgesteld voor vier grote meerjarige projecten over actief ouder worden, zorgrelaties, digitale innovatie/dans voor mensen met neurodegeneratieve problemen en nabijheid. Het centrum heeft ook deelgenomen aan vergelijkbaar onderzoek in de regio Marche (onlangs gepubliceerd in een boek) en in de regio Emilia Romagna. In de Marche leidde dit tot een nieuwe investeringslijn inzake cultureel welzijn en tot de oprichting van een netwerk.
 - Vroegkinderlijke ontwikkeling en ouderschap:
 - Turijnse openbare bibliotheken: oprichting van een cultureel ecosysteem dat gezondheid en onderwijs omvat
 - Cuneo Openbare Bibliotheek: "groeien met cultuur" project
 - Hinterlandnetwerk voor de "Geboortedag" (samen met 14 gemeenten en een openbare gezondheidsinstelling). Deze actie wordt ontwikkeld in het kader van een project in het museum Reggia di Venaria, waarbij de gezondheidszorg, de dienstensector en het museum zelf betrokken zijn.
 - Welzijn van adolescenten:
 - Onderzoek voor het investeringsprogramma van de Stichting CRC "De Tuin der Ideeën". Definitie van hun interventiebeleid, voorafgegaan door een onderzoek naar de stand van zaken in hun referentiegebied.
 - SPES-Unite project ter bestrijding van suïcidaliteit, waarbij 5 afdelingen van de universiteit van Turijn, het ziekenhuis Regina Margherita en theaters betrokken zijn. Het centrum heeft een methodologie uitgestippeld voor interventie via gemeenschapstheater. De eerste publieke daad is de publicatie van een scoping review over theater en het welzijn van adolescenten.

- Cure the carers, momenteel in de Faculteit Verpleegkunde met de show "Arte Bella" (meer dan 2500 deelnemers), ontworpen samen met professionals uit de gezondheidszorg.
- ▶ capaciteitsopbouw via de CCW School, die sinds juni 2021 meer dan 1000 mensen heeft opgeleid (die nu een gemeenschap vormen). Binnen deze school is ook de eerste editie afgerond van de Executive Master in Cultuur en Gezondheid, in samenwerking met DoRS-Documentation Center for Health Promotion, COREP Center for Lifelong Learning en Fitzcarraldo Foundation. De Master heeft tot doel nieuwe vaardigheden aan te reiken die kunnen worden geïntegreerd in reeds bestaande beroepsprofielen van mensen die werken in openbare instellingen, non-profitorganisaties, culturele verenigingen, culturele instanties en individuele professionals, managers en ondernemers. CCW heeft opdracht gegeven voor een externe evaluatie van de Master, die in februari 2023 moet plaatsvinden. Een nieuwe editie van de Master zal worden georganiseerd in het najaar van 2023, voorafgegaan door een Europese zomeracademie in mei. In september zullen de master-alumni ook betrokken worden bij de 'Algemene staten van cultureel welzijn'.
- ▶ verspreiding door de productie van papers, artikelen, deelname aan conferenties.

Het centrum wordt ondersteund door een groeiende kennissamenleving van wetenschappers, praktijkmensen en deskundigen, waaronder deskundigen in projecten voor de integratie van menselijke diversiteit, kunstdeskundigen en kunsthistorici, hoogleraren psychologie en verpleegkunde, neurobiologen en psychoanalytici, naast vele andere profielen.

Naast de reeds genoemde partnerschappen, werkt CCW ook samen met Association for Museum Subscription, Turin Civic Libraries - Pact for Reading City of Turin, CeSPES - Center for experimental research for the promotion of health and health education, AgCult - Press agency en SEED publishing house. CCW is ook aangesloten bij enkele netwerken, zoals Alliance for childhood, ArtLab, ASviS - Italiaanse Alliantie voor Duurzame Ontwikkeling. Voor de meeste onderzoeksactiviteiten werkt het centrum samen met universiteiten (o.a. Universiteit van Modena, Turijn, Cattolica, Perugia), waar leden van het centrum deelnemen aan onderzoeksprogramma's en lezingen geven. In een momenteel lopend project werkt het centrum bijvoorbeeld samen met vijf universitaire afdelingen, sociaal theater en ziekenhuizen om suïcidaliteit bij adolescenten te bestrijden.

6.6.3 Link met Europese initiatieven en programma's

De band met Europa en de internationale context zit in het DNA van het centrum. Niet alleen hebben alle deskundigen die het centrum hebben opgericht een lange ervaring in internationale onderzoeken en projecten, maar ook de wetenschappelijke basis waarop het centrum is gebaseerd vindt zijn oorsprong in de internationale context. Een van de doelstellingen van het centrum is dan ook om de Europese / internationale en Italiaanse gemeenschappen van onderzoekers en praktijkmensen met elkaar te verbinden.

CCW maakt deel uit van de wetenschappelijke comités van de gestructureerde dialoog "Voice of Culture" over het welzijn van jongeren en van het Europese project "Culture 4 Health". CCW-leden zitten ook in de wetenschappelijke comités van "Culture and Health.CH", dat in Ticino wordt gepromoot door het Directoraat Cultuur van Italiaans Zwitserland, en van het "Center of Medical Humanities" van het ziekenhuis van Alessandria. Het centrum is ook samenwerkingsverbanden aangegaan met de UCL-University of College-London en de Universiteit van Manchester voor de verspreiding van hun onderzoek.

CCW heeft ook regelmatige relaties met de Internationale Raad van Musea, het Regionaal Bureau voor Europa van de WHO en Eurostat.

6.6.4 Kritische succesfactoren

Twee succesfactoren die het centrum in staat stellen synergieën en cross-overs tot stand te brengen zijn de kennissamenwerking en de partnerschappen.

- ▶ Door publieke en private actoren en belanghebbenden erbij te betrekken en vanuit een multidisciplinair, multilevel en intersectoraal perspectief te werken, draagt het CCW bij tot het genereren van dwarsverbanden tussen cultuur en gezondheid op institutioneel, educatief en, meer in het algemeen, maatschappelijk niveau.
- ▶ Dankzij de reputatie en het langdurige engagement van haar leden en kennissamenwerking, een steeds steviger corpus van wetenschappelijk bewijs en de veranderde focus in het pandemiescenario, wordt het CCW voortdurend gevraagd op institutioneel, lokaal, nationaal en Europees niveau, door overheidsinstanties, sociale investeerders en bedrijven om een bijdrage te leveren aan de antwoorden op sociale uitdagingen.
- ▶ Via zijn school- en opleidingsprogramma zet het centrum ook bijscholings- en omscholingsacties in gang en leidt het nieuwe hybride professionals van de toekomst op.

6.7. Leerlessen uit de inspiratievoorbeelden

- ▶ De cross-sectorale samenwerking tussen cultuur, wetenschap & innovatie wordt gedragen door een cross-sectorale samenwerking op beleidsvlak tussen cultuur en economie/innovatie (cfr. Kompetenzzentrum, Basque DCC);
- ▶ cross-sectorale samenwerkingen zijn van in het begin ingebed in het algemene innovatiebeleid en/of de regionale ontwikkelingsstrategie (cfr. Kompetenzzentrum, Basque DCC, CIKE);
- ▶ alle voorbeelden kiezen voor een langetermijnvisie waarin tijd en ruimte wordt geboden om te experimenteren en samenwerkingen te laten groeien;
- ▶ in alle voorbeelden is proactief inzetten op het creëren en voeden van netwerken tussen beleidsniveaus, tussen sectoren en domeinen (cultuur, wetenschap, innovatie) een substantieel en belangrijk onderdeel van de werking;
- ▶ de meeste voorbeelden zijn zelf, als beleidsactor of organisatie, betrokken in Europese projecten en netwerken rond cross-sectoraal samenwerken (waar ze financiering, kennis/expertise en beleidsinspiratie uit halen);
- ▶ om de link tussen lokale en Europese initiatieven/programma's te versterken voorzien de meeste voorbeelden proactief periodieke communicatie-acties rond EU-mogelijkheden (cfr. Venetian Cluster, Basque DCC).
- ▶ Verschillende voorbeelden werken nauw samen met een adviesteam bestaande uit actoren uit de culturele en creatieve sectoren, wetenschap & bedrijfswereld zelf (cfr. Kompetenzzentrum, CCW, Basque DCC) voor het uitzetten van hun strategie en werking

7 / SWOT-Analyse

In deze analyse brengen we de bestaande interne sterktes en zwaktes van het huidige landschap aan samenwerkingen in kaart, samen met externe kansen en bedreigingen die dit landschap kunnen beïnvloeden.

7.1. Sterktes

- ▶ Vlaanderen heeft een internationaal erkende kwalitatief sterke cultuursector.
- ▶ Vlaanderen zit bij de koplopers in Europa m.b.t. innovatie.
- ▶ Er zijn verschillende sterke kennisinstellingen in wetenschap & innovatie die al experimenteren met samenwerkingen.
- ▶ Actoren in sociaal-cultureel werk hebben een rijke ervaring in maatschappelijke innovatie.
- ▶ Vlaamse actoren in wetenschap en innovatie scoren goed in deelname aan EU-projecten.

7.2. Zwaktes

- ▶ Ondersteunende structuren en netwerken die inzetten op cross-sectorale samenwerkingen zijn beperkt, fragiel en weinig onderling geconnecteerd.
- ▶ Culturele actoren worden niet gepercipieerd als innovatie-actoren door andere sectoren, overheid en wetenschap.
- ▶ Er is nog weinig geïntegreerd beleid over beleidsdomeinen heen rond cross-sectoraal samenwerken.
- ▶ Er is een gebrek aan financiële instrumenten die cross-sectorale samenwerkingen ondersteunen.
- ▶ Er zijn weinig of geen relevante indicatoren voorhanden die de meerwaarde van samenwerkingen kunnen duiden.

7.3. Kansen

- ▶ De aanwezigheid van Vlaamse actoren in de EIT Knowledge & Innovation Community rond Culture & Creativity biedt kansen om meer aansluiting te vinden bij Europese initiatieven.
- ▶ De ervaring van Flanders DC in kruisbestuiving tussen de creatieve sector en ondernemingen in andere sectoren en de opdracht in het nieuwe covenant (2023-2027) om de rol van design in innovatie te versterken, kan helpen om de brug te slaan tussen het beleidsdomein cultuur en economie, wetenschap & innovatie.
- ▶ De toenemende aandacht voor maatschappelijke valorisatie bij het toekennen van innovatiesteun binnen het beleidsdomein economie, wetenschap & innovatie kan tot een breder begrip van innovatie leiden.
- ▶ Het opzetten van Flanders Technology & Innovation als overkoepelend beleidsinitiatief vanuit de Vlaamse Regering is een voorbeeld van cross-sectorale en beleidsoverschrijdende samenwerking die verder verduurzaamd kan worden.
- ▶ Europa blijft cross-sectorale samenwerking in verschillende EU-programma's stimuleren.

7.4. Bedreigingen

- ▶ Er is een toenemende complexiteit in het landschap aan EU-subsidieprogramma's die cross-sectoraal samenwerken mogelijk maken.
- ▶ Er is algemeen een gebrek aan kennis, voeling en waardering tussen cultuur, wetenschap en innovatie – zowel binnen de sectoren als binnen het beleid.
- ▶ Het is moeilijk om de impact van samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie goed te meten; deze impact heeft vaak een weinig tastbaar karakter en is slechts op lange termijn observeerbaar.
- ▶ De preciaire werkomstandigheden van vele cultuurwerkers maakt dat ze in cross-sectorale samenwerkingen vaak in een zwakke positie staan.

8 / Strategische roadmap naar meer samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap & innovatie

Uit de voorgaande stappen in dit onderzoek blijkt dat het verder ingang laten vinden van samenwerkingen tussen actoren binnen cultuur, wetenschap en innovatie niet enkel een kwestie is van geïdentificeerde hiaten invullen, maar op diverse terreinen een echt omdenken vraagt van bestaande instrumenten, systemen en werkpraktijken. Dit vergt dan ook een volgehouden strategie en inspanningen op diverse niveaus. - In dit laatste deel stellen we dan ook een gefaseerde roadmap voor met een set aan strategische en operationele doelstellingen die op korte, middellange en lange termijn de reeds bestaande sterktes verder aanjagen en verbinden, actief inspelen op opportuniteiten in lijn met de bestaande aspiraties in het landschap, en tegelijk tegemoet kunnen komen aan de geïdentificeerde zwaktes van en uitdagingen in het landschap van samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie.

8.1. Aanpak roadmap

De basis voor de strategische roadmap werd gelegd tijdens twee opeenvolgende co-creatiesessies, waarin beleidsmakers uit zowel de domeinen cultuur als wetenschap & innovatie participeerden, alsook vertegenwoordigers van intermediaire organisaties en knooppunten (zie bijlage B.1.4 voor een overzicht van de deelnemers).

In een **eerste co-creatiesessie** werd aan de hand van de "*critical uncertainties*"-methode¹⁰⁸ verkend welke factoren in de toekomst een belangrijke impact kunnen hebben op het stimuleren van samenwerkingen. Daaruit werden samen met de deelnemers twee onzekerheden met de grootste impact op het stimuleren van samenwerkingen geïdentificeerd. Het gaat om:

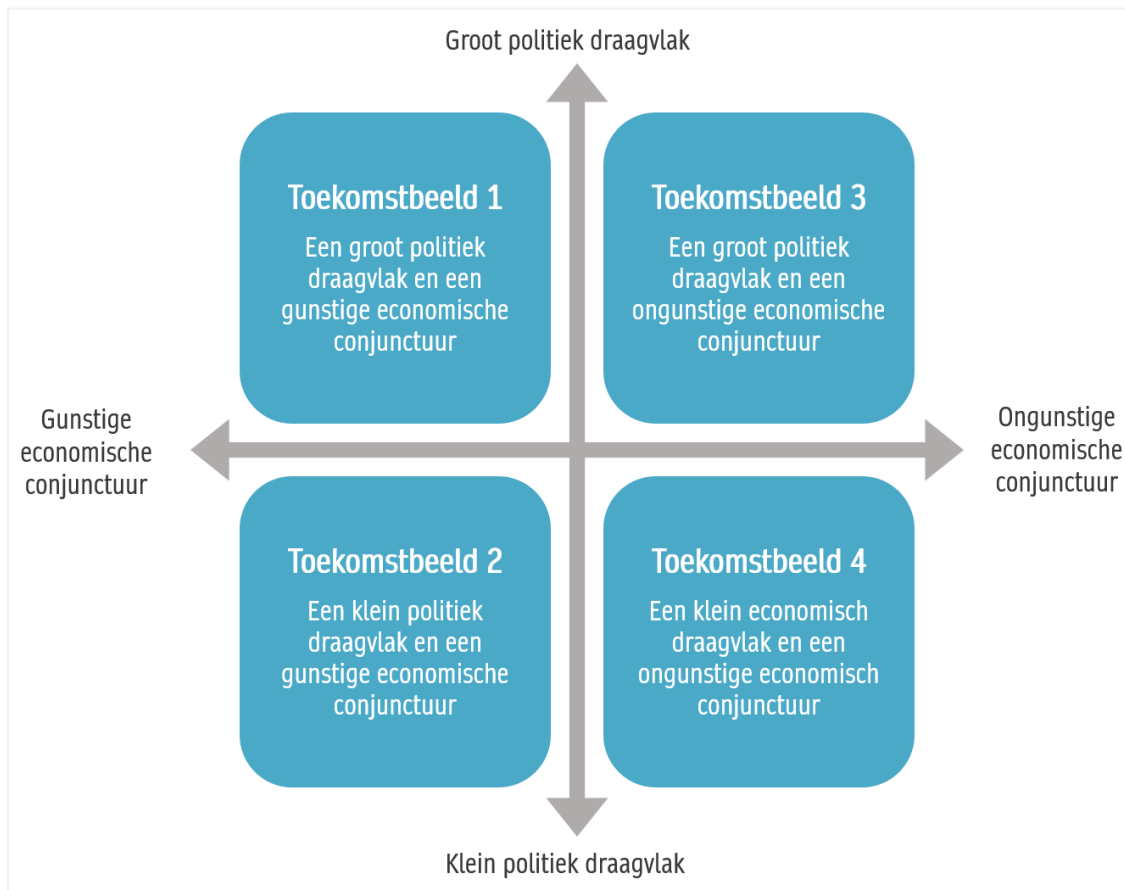
1. de mate waarin er in de toekomst al dan niet een breed politiek draagvlak is vanuit meerdere domeinen om samenwerkingen op het snijvlak van cultuur, wetenschap & innovatie te stimuleren, en
2. de mate waarin de economische conjunctuur in de toekomst al dan niet gunstig is.

¹⁰⁸ "Critical uncertainties" is een methode gebaseerd op de theorie van verandering die een groep van verschillende actoren kan helpen om te zien of hun handelwijze/strategische aanpak haalbaar en toekomstbestendig is. Ze faciliteert het ontwerpen van strategieën die kunnen reageren op uitdagingen die in de toekomst kunnen wachten

Afhankelijk van in welke uitersten van deze factoren (groot/klein politiek draagvlak, gunstige/ongunstige economische conjunctuur) we ons in de toekomst bevinden, ontstaan vier mogelijke toekomstbeelden. In Figuur 1 zijn deze uitgezet op een assenkruis:

Figuur 1: vier mogelijke toekomstbeelden voor cross-sectorale samenwerkingen

Bron: IDEA Consult

Vervolgens werd samen met de deelnemers nagedacht over **welke interventies binnen elk van de toekomstbeelden gewenst zijn om samenwerkingen te stimuleren**, rekening houdend met de respectievelijke factoren die elk toekomstbeeld beïnvloeden. De geïdentificeerde mogelijke interventies werden daarop geclusterd in interventies die in meerdere toekomstbeelden aan bod kwamen versus interventies die heel specifiek zijn voor één toekomstbeeld.

Onderstaande tabel vermeldt de interventies die in meerdere toekomstbeelden aan bod kwamen. Het betreffen m.a.w. veerkrachtige bouwstenen die zeker gewenst zijn voor het ontwikkelen van een toekomstbestendige strategie:

Interventies die in meerdere toekomstbeelden aan bod kwamen:

- ▶ Werken aan een politiek draagvlak om samenwerkingen aan te moedigen door goede praktijkvoorbeelden te documenteren en te communiceren

- ▶ Identificeren van “ambassadeurs” binnen cultuur, wetenschap & innovatie (bedrijfswereld) om meer samenwerkingen te stimuleren
- ▶ Stimuleren van netwerken en verbinden van individuele initiatieven tot bredere “collaboration circles” (via intermediaire organisaties, persoonlijke outreach en micro-events)
- ▶ Actoren in het veld toeleiden naar EU-initiatieven rond samenwerkingen
- ▶ Opschaling en professionalisering van samenwerkingen stimuleren via het maatschappelijk middenveld, het academisch ecosysteem, het bedrijfsleven en de investeringswereld
- ▶ Stimuleren van publiek-private samenwerkingen
- ▶ Drempels voor samenwerkingen in het bestaande subsidie-instrumentarium wegwerken
- ▶ Stimuleren van meer transdisciplinariteit in het onderwijs
- ▶ Stimuleren van de ontwikkeling van vaardigheden en competenties¹⁰⁹ die bijdragen aan het in de hand werken van samenwerkingen
- ▶ Onderzoek naar en adoptie van andere indicatoren die maatschappelijke innovatie op lange termijn kunnen capteren
- ▶ Bestaand beleidsinstrumentarium aanpassen i.f.v. missiegedreven beleid
- ▶ Transversale beleidsaanpak ontwikkelen

Op basis van deze bouwstenen werden de interventies verder verfijnd en afgetoetst aan volgende parameters:

- ▶ Relevantie: wat is de effectiviteit van de interventie?
- ▶ Coherentie: hoe goed past de interventie bij de doelstelling en in het geheel van interventies?
- ▶ Impact: wat zijn de directe resultaten van de interventie? Welke veranderingen kunnen we verwachten op lange termijn?
- ▶ Duurzaamheid: in welke mate zijn de effecten van de interventie blijvend of tijdelijk van aard?

Dit resulteerde in een minimaal, een basis en een maximaal scenario met elk een set aan strategische en operationele doelstellingen.

In een **tweede co-creatiesessie** werden deze scenario's verder uitgediept. Hierbij kwam naar boven dat het minimaal, basis en maximaal scenario vooral een groeipad reflecteren in de ambities die worden vooropgesteld rond het stimuleren van deze samenwerkingen, en datn elk van deze scenario's vijf dimensies bepalend zijn voor het meer of minder stimuleren van samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie:

1. de mate waarin er een (transversaal) beleid is rond cross-sectoraal samenwerken tussen cultuur, wetenschap en innovatie;
2. de mate waarin het potentieel van cross-sectoraal samenwerken onder de aandacht wordt gebracht;
3. de mate waarin ruimte voor experiment wordt voorzien om cross-sectoraal samen te werken;
4. de inspanningen die geleverd worden om actoren uit cultuur, wetenschap en innovatie te vernetwerken; en
5. de mate waarin geïnvesteerd wordt in het verhogen van de kennis en vaardigheden rond cross-sectoraal samenwerken.

¹⁰⁹ Een combinatie van creativiteit (creatief denken in andere contexten leren toepassen), ondernemersvaardigheden (o.a. netwerk- en communicatievaardigheden) en co-creatievaardigheden (bv. Design thinking-methodologieën kunnen toepassen, leren transitiedenken).

Vanuit deze vaststelling hebben we het minimum/basis/maximum scenario op een tijdslijn geplaatst (korte, middellange en lange termijn) en de overkoepelende ambitie om in Vlaanderen meer samenwerkingen tussen cultuur, wetenschap en innovatie te bewerkstelligen, uitgesplitst naar meer specifieke ambities op korte, middellange en lange termijn, zoals weergegeven in Figuur 2.

Figuur 2: Een gefaseerd ambitieplan

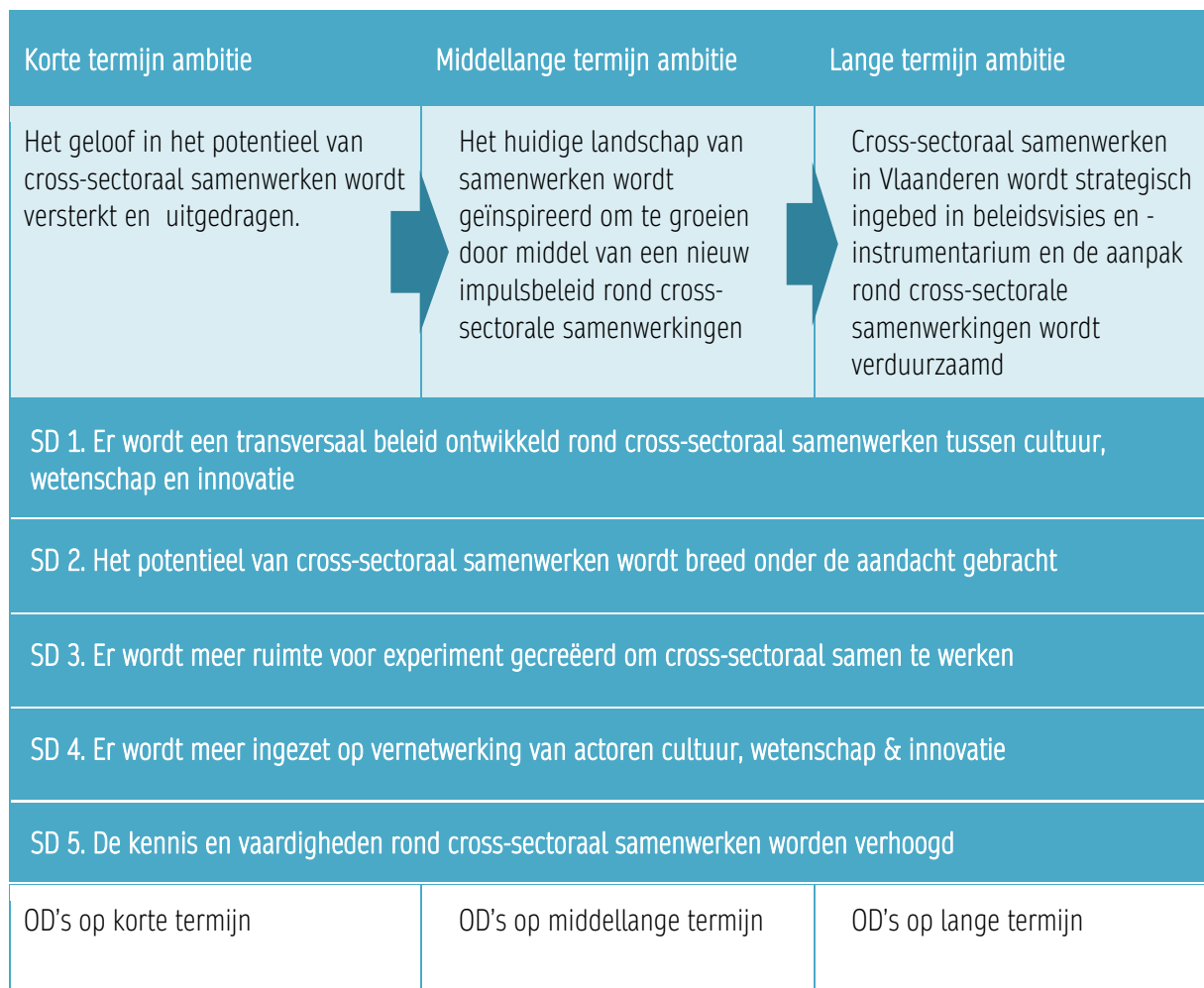
8.2. Drie ambities op korte, middellange en lange termijn en vijf strategische doelstellingen

Bovenstaande gefaseerd ambitieplan werd vervolgens vertaald naar een strategische roadmap. De vijf hogergenoemde bepalende dimensies voor het stimuleren van cross-sectorale samenwerking met cultuur vormen daarin de vijf strategische doelstellingen (SD). Per strategische doelstelling worden er vervolgens operationele doelstellingen (OD) op korte (1 jaar), middellange (2-3 jaar) en lange termijn (3-5 jaar) geformuleerd. Figuur 3 visualiseert de strategische roadmap op hoofdlijnen.

We verwijzen naar de paragrafen 8.4 e.v. voor een bespreking van strategische doelstellingen en bijhorende operationele doelstellingen. Voor de operationele doelstellingen op korte termijn geven we ook telkens praktische eerste stappen mee om ermee aan de slag te gaan. Bij elke strategische doelstelling wordt ook een "preferentiële trekker" vermeld. Het gaat om een actor die vanuit zijn finaliteit, ervaring of capaciteit een coördinerende rol zou kunnen opnemen. Dit betekent echter niet dat andere actoren daarvoor niet in aanmerking zouden komen.

Figuur 3: Strategische roadmap voor het stimuleren van samenwerking tussen cultuur, wetenschap en innovatie

8.3. Kritische succesfactoren voor de roadmap

Bij het ontwikkelen van de roadmap werden een aantal transversale kritische succesfactoren geïdentificeerd die de mate van succes in het behalen van de strategische doelen sterk bepalen:

- ▶ **Hanteer een brede blik op het valorisatiepotentieel van cross-sectorale samenwerkingen:** kijk niet enkel naar economische valorisatie, maar ook naar maatschappelijke valorisatie en de brede positieve return die cross-sectorale samenwerkingen kunnen bieden voor onze samenleving. Die brede blik is ook nodig bij het opstellen van indicatoren om de impact van samenwerkingen in kaart te brengen;
- ▶ **maak gebruik van en bouw voort op de initiatieven die al bestaan:** de landschapsverkenning heeft aangetoond dat er reeds heel wat projecten en stakeholders bezig zijn met cross-sectoraal samenwerken. Veel van deze initiatieven zijn echter fragmentair en fragiel: geef ze de ruimte en tijd (vandaar de gefaseerde aanpak in de roadmap) om ze te laten groeien en ook met elkaar te verbinden. Kijk ook op beleidsniveau in eerste instantie naar de bestaande instrumenten en werk drempels daarin weg;
- ▶ **denk op lange termijn:** cross-sectorale samenwerkingen hebben tijd nodig om te groeien en zullen vaak pas op langere termijn effecten creëren. De ware impact ervan kan niet op korte termijn worden geobserveerd. Neem het langetermijnperspectief dus ook zoveel mogelijk mee in de roadmap. Zorg ervoor dat als er korte

termijnprojecten worden opgezet ze toch minstens ingebed worden in langere vervolgtrajecten waardoor de duurzaamheid van het project kan worden verhoogd;

- ▶ **integreer beleid en vermijd silodenken:** doorheen het onderzoek, de focusgroepen, de co-creatiesessies en de benchlearning cases kwam dit meermaals aan bod. Om het potentieel van samenwerkingen in het veld ten volle te kunnen benutten, is er in elk fase van de roadmap evenzeer nood aan transversale samenwerking tussen beleidsdomeinen en betrokken ministers. Die samenwerking dient op korte termijn minstens plaats te vinden tussen CJM, EWI, VLAIO en het departement Onderwijs en Vorming (OV). Ze kan op middellange en lange termijn uitgebreid worden met andere beleidsdomeinen waar raakpunten mee zijn;
- ▶ **streef naar een netwerkaanpak:** samenwerking staat centraal in de roadmap. Veel eerder dan één gecentraliseerde organisatie is er nood aan een netwerkaanpak die de sterktes en eigenheid van elke actor benut;
- ▶ **voorzie een leerproces:** door samen continu te leren, kunnen projecten worden aangepast en opgeschaald, om het bestaande beleid en de aanpak te verbeteren.

8.4. Strategisch doel 1: er wordt een transversaal beleid ontwikkeld rond cross-sectoraal samenwerken tussen cultuur, wetenschap en innovatie

Operationeel doel 1.1	Er is op beleidsniveau structureel overleg en afstemming om de bestaande beleidsinitiatieven en subsidielijnen ¹¹⁰ die cross-sectoraal samenwerken (kunnen) stimuleren beter op elkaar af te stemmen en te versterken.
Timing	Korte termijn
Eerste stappen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Creëer op beleidsniveau tijd en ruimte voor een interdepartementale taskforce met vertegenwoordigers van minstens DCJM, VLAIO en EWI; ▶ maak en onderhoud met de taskforce een inventaris van bestaande beleidsinstrumenten en initiatieven die cross-sectoraal samenwerken kunnen stimuleren, vertrekkende vanuit de olijsting in hoofdstuk 1 van dit rapport; ▶ organiseer minimaal twee keer per jaar een overleg met de taskforce om ontwikkelingen in dit instrumentarium te delen en kansen voor afstemming te exploreren; ▶ promoot vanuit de taskforce bij collega's uit andere beleidsdomeinen (zoals onderwijs) waar kansen voor samenwerking liggen. Breid op termijn de taskforce uit met andere relevante beleidsdomeinen.
Preferentiële trekker(s):	DCJM

¹¹⁰ Beleidsinitiatieven/subsidielijnen die alvast in deze oefening kunnen bekeken worden zijn o.a.:

Flanders Technology and Innovation, Flanders DC, de Sociale Innovatiefabriek, Flanders Game Hub, het Seeds and Growth for Media-programma, de digitale transformatieprogramma's cultuur en media, het Vlaamse AI-plan, de STEM-academies, de subsidies voor innovatieve partnerprojecten, de subsidielijn voor bovenlokale cultuurprojecten, de projectsubsidies sociaal-cultureel volwassenwerk, de innovatiesubsidies onder het beleidsdomein economie & innovatie, en de subsidielijn voor innovatieprojecten binnen sociale economie en de calls voor innovatieve circulaire economieprojecten van Vlaanderen Circulair en Ovam.

Monitoring-indicator(en):

- ▶ Aantal keren dat de taskforce bijeenkwam voor overleg
- ▶ Mate waarin beleidsmakers uit verschillende domeinen op de hoogte zijn van elkaars instrumentarium.

Operationeel doel 1.2

Bestaande subsidies/beleidsinstrumenten worden gemonitord op hun gebruik, de mate waarin ze effectief duurzaam bijdragen aan cross-sectorale samenwerkingen en welke meerwaarde ze bieden aan deelnemers.

Timing

Korte/middellange termijn

Eerste stappen

- ▶ Maak op periodieke basis een monitoringsrapport op met informatie over welke culturele actoren uit welke subsectoren betrokken zijn bij beleidsinitiatieven en/of subsidies¹¹¹ waar ingezet wordt op cross-sectorale samenwerking en met welke (types van) actoren ze samenwerken¹¹²;
- ▶ organiseer op periodieke basis bevragingen bij deze actoren en pols bv. naar de manier waarop ze met het instrument in contact zijn gekomen; de mate waarin ze nieuwe inzichten hebben opgedaan n.a.v. een cross-sectorale samenwerking; de resultaten en de impact van een samenwerking; drempels die ze ervaarden; leerlessen over de samenwerking, ...;
- ▶ analyseer de resultaten van deze monitoring en kies er een selectie cases uit die (in onderlinge afstemming) op langere termijn kunnen opgevolgd worden;
- ▶ hou vinger aan de pols van (binnen- en buitenlandse) initiatieven waarin nieuwe benaderingen¹¹³ worden geëxploreerd voor het evalueren van de resultaten en impact van cross-sectoraal samenwerken en onderzoek welke transfereerbaar zijn naar de Vlaamse context.

Preferentiële trekker(s):

DCJM

Monitoring-indicator(en):

- ▶ beschikbaarheid van een leidraad voor monitoring;
- ▶ mate waarin de monitoring toepasselijk is om nieuwe inzichten te ontwikkelen;
- ▶ mate waarin nieuwe inzichten worden ontwikkeld;
- ▶ mate waarin impact in kaart kan gebracht worden.

¹¹¹ Te beginnen met subsidies binnen het beleidsdomein cultuur (Innovatieve partnerprojecten, cross-disciplinaire projecten/werkingen onder Kunstendecreet, subsidielijn voor bovenlokale cultuurprojecten, de project/werkingsubsidies binnen sociaal-cultureel werk...) en beleidsinitiatieven waar het beleidsdomein cultuur nu al in betrokken is (bv. Flanders Technology and Innovation).

¹¹² Voor de Innovatieve Partnerprojecten bestaan reeds overzichten: <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultuur-en-economie/innovatieve-partnerprojecten#gesubsidieerde>.

¹¹³ Een recent voorbeeld (2023) is het evaluatiekader dat werd ontwikkeld in een Britse studie om na te gaan in welke mate de creatieve sector bijdraagt aan bedrijven in andere sectoren: <https://pec.ac.uk/blog/creative-spillovers-do-the-creative-industries-benefit-firms-in-the-wider-economy>. Dit evaluatiekader dekt echter geenszins de totaliteit van cross-sectoraal werken, maar dergelijke studies kunnen wel inspirerend zijn om deelaspecten van cross-sectoraal werken te evalueren;

Operationeel doel 1.3	Er wordt een leertraject opgezet voor beleidsmakers in Vlaanderen rond hoe een transversaal beleid voor het aanjagen van cross-sectorale samenwerking kan vorm krijgen. De benchlearning cases in deze studie bieden hiervoor al een eerste aanzet.
Timing	Korte/middellange termijn
Eerste stappen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Bepaal met de taskforce een shortlist van steden/regio's/lidstaten waarmee Vlaanderen uitwisseling wil aanknopen vanuit leerogpunt, en start met deze de dialoog; ▶ Onderzoek de mogelijkheden van Interreg-financiering voor het opzetten van een Europees project dat inzet op beleidsleren en innoveren in beleid om cross-sectoraal samenwerken te bevorderen.
Preferentiële trekker(s):	DCJM
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ aantal buitenlandse regio's waarmee de Vlaamse overheid uitwisselingen heeft over (de leerlessen van) beleidsinitiatieven die cross-sectoraal samenwerken aanjagen.

Operationeel doel 1.4	Er wordt een transversaal beleidsplan ¹¹⁴ opgemaakt met een langetermijnvisie op cross-sectorale samenwerkingen, samen met een daarop aangepast instrumentarium, impulsprogramma ¹¹⁵ en budget dat inzet op meer structurele samenwerking, het opschalen van de bestaande initiatieven en het inspelen op Europese kansen.
Timing	Lange termijn
Preferentiële trekker(s):	DCJM
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Realisatie beleidsplan; ▶ mate van betrokkenheid van beleidsdomeinen.

8.5. Strategisch doel 2: het potentieel van cross-sectoraal samenwerken wordt breed onder de aandacht gebracht

Operationeel doel 2.1	Vanuit het beleidsdomein cultuur wordt proactief de kracht van de cultuursector en haar meerwaarde in cross-sectoraal samenwerken benoemd en gepromoot naar andere beleidsdomeinen toe.
-----------------------	---

¹¹⁴ <https://overheid.vlaanderen.be/beleid-en-regelgeving/strategische-planning/horizontale-transversale-en-europese-beleidsplannen#horizontaleen-transversale-beleidsplannen>

¹¹⁵ Zie O.D. 3.6 en rekening houdende met de langetermijndoelstellingen in deze roadmap.

Timing	Korte termijn
Eerste stappen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stel vanuit DCJM een kerngroep samen van ambassadeurs¹¹⁶ (uit cultuur, wetenschap en het bedrijfsleven) in cross-sectoraal samenwerken die mee de meerwaarde van cross-sectoraal samenwerken uitdraagt en mee nadenkt over hoe op beleidsniveau en met het middenveld de krachten gebundeld kunnen worden om een breder draagvlak in samenwerking in cultuur, wetenschap & innovatie te creëren; ▶ benoem de meerwaarde in beleidsbrieven/nota's en exploreer en formuleer gezamenlijk expliciet opportuniteiten in beleidsnota's in andere beleidsdomeinen; ▶ promoot binnen het beleidsdomein cultuur zelf sterke verbindingen tussen de verschillende subsectoren¹¹⁷.
Preferentiële trekker(s):	DCJM
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ inwerkingstelling en opdracht van de kerngroep; ▶ mate waarin de kerngroep een cross-sectorale samenstelling heeft; ▶ mate waarin kruisverbanden in andere beleidsnota's worden gelegd; ▶ mate waarin cross-sectoraal wordt samengewerkt binnen het beleidsdomein cultuur; ▶ aantal events/gelegenheden waar (leden van) de kerngroep het potentieel van cross-sectoraal samenwerken proactief onder de aandacht brengen.

Operationeel doel 2.2	Meer (beleids)actoren uit cultuur, wetenschap en innovatie kunnen kennismaken met/proeven van cross-sectoraal samenwerken.
Timing	Korte termijn
Eerste stappen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Maak naar het voorbeeld van de inspiratiewebsites rond de projecten uit de Call voor Innovatie met de Creatieve Industrieën¹¹⁸ en de Innovatieve Partnerprojecten¹¹⁹ fiches op van cross-sectorale samenwerkingen binnen andere beleidsinstrumenten en (Vlaamse/Europese) subsidies, en bied deze informatie ook op een gebundelde manier online aan; ▶ maak in onderlinge afstemming met culturele bovenbouwactoren en actoren in wetenschap en innovatie een communicatieplan om deze voorbeelden breed onder de aandacht te brengen;

¹¹⁶ Deelnemers aan de focusgroepen en co-creatiesessies in het kader van dit onderzoek kunnen alvast een basis hiervoor vormen.

¹¹⁷ Het programma rond doelgericht digitaal transformeren of de plannen rond entertainment-technologie binnen Flanders Technology & Innovation bieden hiervoor bijvoorbeeld al kansen.

¹¹⁸ <https://cici.flandersdc.be>

¹¹⁹ Zie <https://departement-cjm.foleon.com/cjm/innovatieve-partnerprojecten/>

	<ul style="list-style-type: none"> ▶ organiseer vanuit DCJM in partnerschap events/gelegenheden¹²⁰ waarop het thema van cross-sectoraal samenwerken expliciet en onderbouwd wordt uitgedragen. Bouw hiervoor actief verder op de kennis en het netwerk van de kerngroep van ambassadeurs (zie OD 2.1). ▶ stimuleer financieel de organisatie van workshops/proefsessies waar actoren zelf het potentieel van cross-sectoraal samenwerken kunnen ervaren. Werk hiervoor samen met relevante spelers zoals Arteconomy, I-Drops, Timelab, Flanders DC, Designregio Kortrijk en met de initiatieven die door universiteiten en hogescholen worden opgezet (zie hoofdstuk 1). Neem deze initiatieven ook mee in de monitoring (cf. OD 1.2) van cross-sectorale samenwerkingen.
Preferentiële trekker(s):	DCJM
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Aantal gedocumenteerde en gedeelde voorbeelden; ▶ mate waarin voorbeelden worden geraadpleegd en als inspirerend worden ervaren door actoren in het veld; ▶ aantal deelnemers aan activiteiten; ▶ tevredenheidsgraad deelnemers.

8.6. Strategische doel 3: er wordt meer ruimte voor experiment gecreëerd om cross-sectoraal samen te werken

Operationeel doel 3.1	De toegang tot het bestaand instrumentarium aan beleidsinstrumenten en subsidies in Vlaanderen die mogelijkheden bieden om cross-sectoraal samen te werken, wordt verbeterd
Timing	Korte/middellange termijn
Eerste stappen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Communiceer proactief en onderhoud een up-to-date overzicht van alle bestaande beleidsinstrumenten en subsidielijnen waar cross-sectoraal samenwerken mogelijk is en hertaal dit naar concrete kansen voor actoren in cultuur, wetenschap en innovatie; ▶ stimuleer een inclusief taalgebruik bij andere beleidsdomeinen zodanig dat culturele actoren zich herkennen in relevante beleidsinstrumenten en subsidies¹²¹ die buiten het beleidsdomein cultuur vallen;

¹²⁰ Het tiendaagse innovatie- en inspiratiefestival binnen Flanders Technology & Innovation kan hiervoor een platform zijn.

¹²¹ Indien bv. Flanders Technology and Innovation verder gezien en ontwikkeld wordt als een vehikel om cross-sectorale samenwerkingen in verschillende thema's te stimuleren kan de cultuursector in de communicatie ervan ook expliciet benoemd worden.

	<ul style="list-style-type: none"> ▶ werk samen met beleidsmakers in andere beleidsdomeinen drepels in het bestaand instrumentarium weg; ▶ evalueer of de pool aan experts die een advies geven over innovatie- en cultuursubsidies voldoende praktijkervaring hebben met het beoordelen van cross-sectorale samenwerkingen en breid deze desgewenst uit met aanvullende profielen.
Preferentiële trekker(s):	DCJM i.s.m. agentschappen/departementen in andere beleidsdomeinen
Monitoring-indicator(en)	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Mate waarin actoren in het veld het bestaand instrumentarium kennen en gebruiken; ▶ mate waarin het bestaand instrumentarium als toegankelijk wordt ervaren door actoren in het veld.

Operationeel doel 3.2	De toeleiding naar Europese financieringsmogelijkheden en initiatieven om cross-sectoraal samen te werken, wordt verhoogd.
Timing	Korte en middellange termijn
Eerste stappen	<p>Hiervoor verwijzen we naar de aanbevelingen die werden geformuleerd in de onderzoeksopdracht met aanbevelingen om betere informatie over en toeleiding naar EU-programma's voor de brede Vlaamse culturele sector te realiseren (2022)¹²², zij het dan toegespitst op het thema van cross-sectoraal samenwerken. We vatten ze hieronder beknopt samen:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ creëer een EU-werkgroep onder de kerntoeleiders (Creative Europe Desk Vlaanderen, NCP Flanders, JINT, EPOS, VLEVA, Cultuurloket en DCJM); ▶ stel binnen de EU-werkgroep een jaarkalender van (gezamenlijke) activiteiten op rond EU-financiering voor de cultuursector en overweeg het introduceren van een periodieke EU-nieuwsbrief voor de cultuursector. Hierbij kan extra aandacht besteed worden aan kansen om cross-sectoraal samen te werken; ▶ hou samen de vinger aan de pols rond noden en ontwikkelingen in de cultuursector m.b.t. EU-financiering (en specifiek rond cross-sectoraal samenwerken), en deel kennis hierover onderling. Betrek ook periodiek de sectorale en andere transversale steunpunten bv. bij de opmaak van de kalender en eventuele samenwerking in de organisatie van bepaalde events; ▶ werk aan een gezamenlijke jaarlijkse "crash course" rond EU-financiering in de cultuursector om de algemene basiskennis bij elk NCP en bij culturele bovenbouwactoren up-to-date te houden. Zoom hier ook in op de

¹²² <https://www.vlaanderen.be/publicaties/onderzoeksopdracht-met-aanbevelingen-om-betere-informatie-over-en-toeleiding-naar-eu-programmas-voor-de-brede-vlaamse-culturele-sector-te-realiseren>

beleidsvisies en opportuniteiten die zich op EU-niveau aandienen rond cross-sectoraal samenwerken;

- ▶ deel binnen de bredere groep van culturele bovenbouwactoren kennis over wie rond welke thema's een Europees netwerk heeft opgebouwd;
- ▶ zet expliciet in op de cultuursector meer bewust te maken van de transversale Europese beleidsthema's en inspireer culturele actoren in hoe ze de vertaalslag van die thema's kunnen maken naar hun werking. Het uitnodigen van EU-beleidsmakers kan in deze activiteiten zeker een meerwaarde zijn;
- ▶ identificeer en communiceer vanuit de EU-werkgroep aan de cultuursector – inclusief culturele bovenbouwactoren - interessante netwerkkansen in Europese conferenties of Europese netwerken waar cross-sectoraal samenwerken aan bod komt;
- ▶ ondersteun vanuit de EU-werkgroep de nationale contactpunten buiten Creative Europe Desk om een Europees netwerk uit te bouwen dat ook relevant is voor de cultuursector;
- ▶ identificeer en verzamel goede voorbeelden van Europese cross-sectorale projecten met partners uit de Vlaamse cultuursector¹²³, als materiaal om (online en tijdens face-to-face uitwisselingen) in te zetten in de dienstverlening. Stimuleer cultuurorganisaties met EU-ervaring om hun ervaringen over deelname in Europese projecten breder te delen met de cultuursector in bv. peer learning events;
- ▶ verzamel stakeholders uit de cultuursector, wetenschap en innovatie rond inhoudelijke thema's waar cross-sectoraal samenwerken een meerwaarde biedt en die ook op EU-niveau belangrijk zijn (zoals bv. de digitale en groene transitie), zodat gelijkgestemden elkaar makkelijker vinden. Wanneer budgetten het toelaten, kan overwogen worden om samen met de nationale contactpunten in het buitenland rond dergelijke thema's studiebezoeken te organiseren voor actoren uit de cultuursector. Tijdens zo een studiebezoek kan er enerzijds kennis gedeeld worden over een programma en kunnen anderzijds matchmaking activiteiten worden opgezet tussen potentiële partners;
- ▶ verbeter de ontsluiting naar de cultuursector van reeds bestaande laagdrempelige informatie over het EU-gebeuren en de EU-programma's, zoals de bestaande VLEVA-reeks "EU voor dummies", door linken naar deze content op te nemen in websites en communicaties die de cultuursector bereiken;
- ▶ laat culturele bovenbouwactoren online actief doorverwijzen naar de websites en contactpersonen van de verschillende EU-werkgroepleden voor EU-gerelateerde vragen, zodat culturele actoren zich (op termijn) ook breder gaan informeren over EU-zaken buiten Creative Europe. Lever vanuit de werkgroep hiervoor het nodige materiaal aan en bespreek dit ook tijdens een overleg met de sectorale en andere transversale steunpunten.

¹²³ In de mapping van het EU-instrumentarium (hoofdstuk 4) geven we verschillende voorbeelden.

Preferentiële trekker(s):	DCJM als initiator en coördinator van de EU-werkgroep met medewerking van Creative Europe Desk Vlaanderen, NCP Flanders, JINT, EPOS, VLEVA en Cultuurloket
Indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ mate van kennisdeling onder EU-subsidietoelers en culturele bovenbouwactoren; ▶ mate waarin actoren in het veld hun weg vinden naar het bestaande EU-aanbod, incl. toelers buiten Creative Europe Desk Vlaanderen; ▶ aantal EU-projectvoorstellen die samenwerking tussen cultuur en wetenschap/innovatie stimuleren, waarin Vlaamse actoren participeren; ▶ aantal EU-programma's waarin Vlaamse actoren participeren in cross-overs.

Operationeel doel 3.3	De deelname van cultuuractoren in bestaande en nieuwe proeftuinen (binnen bv. de strategische onderzoekscentra, Flanders Technology & Innovation,...) in andere beleidsdomeinen/sectoren wordt gestimuleerd, in combinatie met leertrajecten om de samenwerking te monitoren en te evalueren.
Timing	Middellange termijn
Preferentiële trekker(s):	VLAIO i.s.m. actoren in andere beleidsdomeinen
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Aantal betrokken actoren uit cultuur; ▶ mate waarin nieuwe inzichten rond cross-sectoraal samenwerken worden opgeleverd ▶ mate van impact van de samenwerking.

Operationeel doel 3.4	Binnen de FWO-programma's wordt onderzocht hoe bijkomende stimulansen kunnen geboden worden om cross-disciplinair onderzoek tussen cultuur en wetenschap te stimuleren.
Timing	Middellange termijn
Preferentiële trekker(s):	EWI i.s.m. FWO
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Aantal gefinancierde cross-disciplinaire onderzoeksprojecten met culturele actoren; ▶ Aantal betrokken actoren uit cultuur;

Operationeel doel 3.5	Een permanente netwerkstructuur ¹²⁴ met stakeholders uit beleid en sector zet, in lijn met een langetermijnvisie (zie 1.3) proactief in op matchmaking van culturele actoren met (publieke en private) actoren uit andere sectoren en coördineert een impulsprogramma met een bijhorend budget dat de operationele doelstellingen in deze roadmap consolideert, verduurzaamt en uitbreidt met nieuwe activiteiten. Deze kunnen, naar het voorbeeld van het Creative Industries Cluster Programme ¹²⁵ in het Verenigd Koninkrijk georganiseerd worden rond thematische crossoverclusters (rond bv. digitalisering, groene transitie, welzijn, mobiliteit,...) waarin onderzoeks- en ontwikkelingspartnerschappen worden in opgezet. ¹²⁶
Timing	Middellange termijn
Preferentiële trekker(s):	DCJM
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Implementatie van de netwerkstructuur en het impulsprogramma; ▶ aantal georganiseerde activiteiten; ▶ aantal betrokken actoren uit cultuur, wetenschap en innovatie; ▶ inzicht in de relevantie, efficiëntie en impact van het impulsprogramma.

8.7. Strategisch doel 4: er wordt meer ingezet op Vlaamse en Europese vernetwerking van actoren cultuur, wetenschap en innovatie

Operationeel doel 4.1	Vanuit de overheid wordt de ontwikkeling aangemoedigd van andersoortige netwerken (buiten de gekende domeinen) die cross-sectorale ontmoeting mogelijk maken
Timing	Korte termijn
Eerste stappen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Breng bestaande matchmakers en knooppunten (organisaties, events, plekken,... die sectoren bijeenbrengen¹²⁷) in kaart, ontsluit dit overzicht online en promoot kansen voor ontmoeting tussen deze actoren. Het voorbeeld van het partnernetwerk van VLAIO¹²⁸, dat alle spelers die werken rond ondernemerschap in Vlaanderen met elkaar verbindt, kan inspirerend werken; ▶ organiseer ontmoetingsmomenten die cross-sectorale samenwerking in de hand werken tussen culturele actoren en de Innovatieve Bedrijfsnetwerken (VLAIO), Speerpuntclusters (VLAIO) en de STEM-academies (VLAIO);

¹²⁴ Naar het voorbeeld van de pilootgroep opgezet in Baskenland (zie benchlearning case).

¹²⁵ <https://creativeindustriesclusters.com/>

¹²⁶ Het programma bestaat uit negen onderzoeks- en ontwikkelingspartnerschappen rond thematische clusters en een onafhankelijk kenniscentrum (het Creative Industries Policy and Evidence Centre onder leiding van Nesta en partners).

¹²⁷ De voorbeelden van institutionele initiatieven en organisaties die in de landschapsverkenning worden aangehaald, kunnen alvast een basis hiervoor vormen

¹²⁸ <https://www.vlaio.be/nl/nieuws/welkom-het-vlaio-netwerk>

	<ul style="list-style-type: none"> ▶ onderzoek welke lacunes aan knooppunten/matchmakers er zijn en stimuleer het ontwikkelen van nieuwe netwerkinitiatieven hierrond.
Preferentiële trekker(s):	DCJM
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Beschikbaarheid van online overzicht van bestaande matchmakers en knooppunten; ▶ mate van vernetwerking, betrokkenheid en kennisdeling onder bestaande matchmakers en knooppunten; ▶ mate waarin er (nieuwe) samenwerkingsverbanden worden opgezet; ▶ mate waarin nieuwe knooppunten/matchmakers ontstaan; ▶ mate waarin actoren hun weg vinden en gebruik maken van het aanbod.

Operationeel doel 4.2	Vernetwerking en samenwerking op Europees niveau wordt gestimuleerd.
Timing	Korte termijn
Eerste stappen	<p>Hiervoor verwijzen we terug naar de aanbevelingen die werden geformuleerd in de onderzoeksopdracht met aanbevelingen om betere informatie over en toeleiding naar EU-programma's voor de brede Vlaamse culturele sector te realiseren (2022)¹²⁹, in het bijzonder:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Deel binnen de bredere groep van culturele bovenbouwactoren kennis over wie rond welke thema's een Europees netwerk heeft opgebouwd; ▶ identificeer en communiceer vanuit de EU-werkgroep aan de cultuursector – inclusief culturele bovenbouwactoren - interessante netwerkkansen in Europese conferenties of Europese netwerken waar cross-sectoraal samenwerken aan bod komt; ▶ ondersteun vanuit de EU-werkgroep de nationale contactpunten buiten Creative Europe Desk om een Europees netwerk uit te bouwen dat ook relevant is voor de cultuursector; ▶ verzamel stakeholders uit de cultuursector rond inhoudelijke thema's waar cross-sectoraal samenwerken een meerwaarde biedt en die ook op EU-niveau belangrijk zijn (zoals bv. de digitale en groene transitie), zodat gelijkgestemden elkaar makkelijker vinden. Wanneer budgetten het toelaten, kan overwogen worden om samen met de nationale contactpunten in het buitenland rond dergelijke thema's studiebezoeken te organiseren voor actoren uit de cultuursector. Tijdens zo een studiebezoek kan er enerzijds kennis gedeeld worden over een programma en kunnen anderzijds matchmaking activiteiten worden opgezet tussen potentiële partners.

¹²⁹ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/onderzoeksopdracht-met-aanbevelingen-om-betere-informatie-over-en-toeleiding-naar-eu-programmas-voor-de-brede-vlaamse-culturele-sector-te-realiseren>

Preferentiële trekker(s):	DCJM als initiator en coördinator van de EU-werkgroep met medewerking van Creative Europe Desk Vlaanderen, NCP Flanders, JINT, EPOS, VLEVA en Cultuurloket
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Mate van betrokkenheid van Vlaamse stakeholders uit de cultuursector in Europese netwerken/initiatieven rond cross-sectoraal samenwerken; ▶ resultaten en impact van Europese betrokkenheid op het ontstaan van nieuwe samenwerkingen.

Operationeel doel 4.3	Deelname in Europese cross-sectoralee initiatieven en subsidieprogramma's wordt gestimuleerd door consortia-vorming te ondersteunen en projectsubsidies ter beschikking te stellen voor internationale projecten die cofinanciering vereisen (als actoren niet in staat zijn dit binnen hun werkingsmiddelen te voorzien). ¹³⁰
Timing	Middellange termijn
Preferentiële trekker(s):	DCJM
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Aantal EU-projectvoorstellen die samenwerking tussen cultuur en wetenschap/innovatie stimuleren, waarin Vlaamse actoren participeren; ▶ aantal EU-programma's waarin Vlaamse actoren participeren in cross-overs; ▶ hoeveelheid projectsubsidies die de Vlaamse overheid toekent voor cofinanciering.

8.8. Strategisch doel 5: de kennis en vaardigheden rond cross-sectoraal samenwerken worden verhoogd

Operationeel doel 5.1	Er wordt gericht geïnformeerd over het bestaande kennis- en opleidingsaanbod rond cross-sectoraal samenwerken
Timing	Korte termijn
Eerste stappen	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Stimuleer de ontwikkeling van een online kennisluik/leerzone rond (de zakelijke aspecten van) cross-sectoraal samenwerken in de kennisbank van Cultuurloket ▶ Maak een overzicht van en promoot i.s.m. culturele bovenbouwactoren universitaire en hogeschoolopleidingen waarin cross-sectoraal samenwerken

¹³⁰ Naar het voorbeeld van de subsidielijst die hiervoor bestaat binnen cultureel erfgoed: <https://www.vlaanderen.be/cjm/nl/cultuur/cultureel-erfgoed/subsidies/projectsubsidies/internationale-projecten-die-cofinanciering-vereisen>.

	mogelijk is en/of waar vaardigheden om cross-sectoraal samenwerken met cultuur worden aangeleerd ¹³¹
Preferentiële trekker(s):	Cultuurloket i.s.m. sectorale steunpunten binnen cultuur
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ (Online) beschikbaarheid van een overzicht van bestaande kennis- en ondersteuningsaanbod; ▶ Mate waarin het overzicht wordt geraadpleegd; ▶ Mate waarin actoren hun weg vinden en gebruik maken van het bestaande aanbod.

Operationeel doel 5.2	Er wordt coaching en begeleiding voorzien in cross-sectorale samenwerkingen door de krachten te bundelen met relevante stakeholders (bv. Cultuurloket, Flanders DC, Designregio Kortrijk, Timelab, Arteconomy, iDrops, Sociale Innovatiefabriek, Gluon,...) om samen een gedeelde pool van experts en begeleiders te bouwen.
Timing	Middellange termijn
Preferentiële trekker(s):	DCJM i.s.m. relevante stakeholders
Indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Aantal deelnemers aan coachings- en begeleidingsactiviteiten ▶ Mate van tevredenheid van deelname ▶ Mate waarin de activiteiten nieuwe kennis en vaardigheden rond cross-sectoraal samenwerken hebben opgeleverd

Operationeel doel 5.3	Via pilootprojecten wordt de meerwaarde van een STEAM-aanpak in het middelbaar en hoger onderwijs verder verkend.
Timing	Middellange termijn
Preferentiële trekker(s):	Departement onderwijs en vorming i.s.m. onderwijsnetten en -koepels en DCJM
Monitoring-indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Aantal gerealiseerde pilootprojecten gefinancierd vanuit onderwijs en cultuur ▶ Aantal deelnemers vanuit cultuur aan pilootprojecten ▶ Aantal bereikte studenten

¹³¹ Zoals bv. De Design for Impact-opleiding van Luca School of Arts (<https://www.luca-arts.be/nl/design-impact-campus-gent-sint-lucas-getuigschrift>), de STEAM-academy van VUB (<https://www.vub.be/nl/nieuws/vub-lanceert-plannen-voor-steam-academie>) of projecten van hogescholen (zie bv. <https://www.vub.be/nl/nieuws/vub-lanceert-plannen-voor-steam-academie> of <https://www.arteveldhogeschool.be/nl/onderzoek/projecten/stem-arts-steam>).

Operationeel doel 5.4	De STEAM-aanpak wordt geïntegreerd in het middelbaar en hoger onderwijs. Er wordt een permanent opleidingsaanbod ontwikkeld op basis van onderzoek naar vaardigheidstekorten in cross-sectorale samenwerkingen
Timing	Lange termijn
Preferentiële trekker(s):	Departement onderwijs en vorming i.s.m. onderwijsnetten en -koepels
Indicator(en):	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Mate waarin een STEAM-aanpak is geadopteerd in het onderwijs ▶ Aantal opleidingen met een cross-sectoraal curriculum ▶ Aantal deelnemers aan een STEAM-opleiding

8.9. Slotbeschouwingen bij de evaluatie-aanpak

Een heikel punt dat aan bod kwam doorheen het onderzoekstraject en ook als een bedreiging in de SWOT-analyse wordt vermeld, is dat er tot op heden geen adequaat evaluatiekader bestaat om de impact van cross-sectorale samenwerkingen in kaart te brengen. De op Europees niveau georganiseerde innovatie-metingen (zoals bv. het Europees Innovatie Scoreboard) zijn enerzijds niet fijnmazig genoeg en anderzijds niet toereikend qua indicatoren om hierover uitspraken te doen. De manier waarop het begrip “innovatie” in deze metingen wordt gedefinieerd (gebaseerd op de OSLO-handleiding van de OESO) biedt ook weinig ruimte voor sociale innovatie.

Naast de economische en maatschappelijke meerwaarde zorgt de cultuursector ook voor een intrinsieke culturele meerwaarde. In het onderzoek “De waarde van cultuur” uit 2014¹³² boog een multidisciplinaire groep van sociologen, economen en psychologen zich over de begrippen “waarde” en “cultuur”. Cultuur wordt er in een breed basisbegrip gezien als het “vormgeven van en betekenisgeven aan manieren van samenleven.”¹³³ De meerwaarde hiervan is echter moeilijk om te zetten in tastbare indicatoren:

- ▶ De sociaal-culturele sector bijvoorbeeld ontwikkelt strategieën en methodieken om mensen samen te brengen en hen op eigen kracht een alternatieve en unieke positie in de samenleving te laten kunnen innemen.
- ▶ In de erfgoedsector beantwoorden vele musea en andere erfgoedinitiatieven existentiële vragen zoals wie ben ik of wat doe ik hier? Ze bieden informatie aan over de culturele orde waarin we ons bevinden of waarin nieuwkomers zich begeven. Door inzicht te verschaffen in geschiedenis, culturele gebruiken, krijgen mensen een beter begrip over de sociale orde waarin ze tegenwoordig vertoeven.
- ▶ Kunst kan bij regelmaat de culturele gewoonten en gebruiken bevragen of uitdagen.

Het ontwikkelen van een aangepast evaluatiekader (dat buiten de scope van deze studie valt) vergt verder onderzoek. In de roadmap bevelen we aan om vinger aan de pols te houden van (binnen- en buitenlandse) initiatieven waarin nieuwe benaderingen¹³⁴ worden geëxploreerd van het evalueren van de resultaten en impact van cross-sectoraal samenwerken en te onderzoeken welke transfereerbaar zijn naar de Vlaamse context.

¹³² <https://www.vlaanderen.be/publicaties/de-waarde-van-cultuur>

¹³³ <https://www.vlaanderen.be/publicaties/de-waarde-van-cultuur>, p. 27.

¹³⁴ Een recent voorbeeld (2023) is het evaluatiekader dat werd ontwikkeld in een Britse studie om na te gaan in welke mate de creatieve sector bijdraagt aan bedrijven in andere sectoren: <https://pec.ac.uk/blog/creative-spillovers-do-the-creative-industries-benefit-firms-in-the-wider-economy>. Dit

In afwachting van een adequaat evaluatiekader geven we in de roadmap aan dat er wel al evaluatieve stappen kunnen worden gezet door op basis van meer systematische monitoring en bevraging van stakeholders in cross-sectorale samenwerkingen op een kwalitatieve manier resultaten en impact in kaart te brengen. Daarnaast kunnen ook de voorgestelde indicatoren in de roadmap gemonitord worden en kunnen beide gecombineerd worden met een lerende aanpak (bv. binnen de schoot van de interdepartementale taskforce die we voorstellen in de roadmap).

Innovatietrajecten en transitieopgaven kenmerken zich door onverwachte obstakels en kansen. Ook voor deze roadmap zal dit gelden: vaak wordt pas tijdens het proces duidelijk wat goed werkt en waar bijstellingen nodig zijn. We stellen daarom voor om naast de klassieke ex-post evaluatie en het monitoren van kritische prestatie-indicatoren ook een adaptieve methode te gebruiken, met name die van “Reflexieve Monitoring”¹³⁵. Deze methode wordt toegepast bij systeemverandering. Bij Reflexieve Monitoring staat het collectieve leerproces centraal door het monitoren van en reflecteren over de veranderende context en op kansen en barrières die zich aandienen bij het implementeren van de roadmap.

Reflexieve monitoring is een participatieve vorm van evalueren en monitoren die vertrekt van open vragen (de zogenaamde “leeragenda”) en waarbij actoren een gelijkwaardige inbreng hebben met als doel om gezamenlijk te leren. Het stelt in staat om:

- ▶ gedurende de uitvoering van de roadmap samen, over de verschillende sporen, te leren en het proces en strategie bij te sturen;
- ▶ te reflecteren op de rol en positie van verschillende partijen;
- ▶ het systeem te analyseren en ook te beïnvloeden;
- ▶ de richting van de transitie te bepalen en te versterken;
- ▶ relevante lessen te documenteren.

Reflexieve monitoring biedt hiervoor een set aan instrumenten aan, zoals bv. het ontwikkelen van een dynamische leeragenda, en formats als de tijdlijn- en de eye-openerworkshop, maar veeleer gaat het om de uitgangspunten, principes en houdingen erachter. We geven beknopt de belangrijkste handvatten mee:

- ▶ **Stel een “monitor” aan:** dit is een persoon die het monitoringsproces ter hand neemt. Deze persoon doet niet zelf de monitoring, maar is verantwoordelijk voor het organiseren, faciliteren en opvolgen van het proces van reflexief monitoren.¹³⁶
- ▶ **hanteer een monitoringscyclus:** bij reflexieve monitoring staat een iteratieve cyclus van waarneming, analyse, rapportage en reflectie voorop. Elke activiteit is zowel gericht op het project (in dit geval de uitvoering van de roadmap) als op het systeem;
- ▶ **maak een dynamische leeragenda op:** dit is een document met een set aan leervragen. Bij reflexieve monitoring stel je ‘meta-vragen’ die focussen op leren in functie van het gewenste toekomstbeeld: hoe beslissen we of we de juiste dingen aan het doen zijn? Hoe weten we of we ‘in de juiste richting’ evolueren? Hoe weten we of we impact (zullen) realiseren? Door dit soort vragen overstijgt je het niveau van leren over

evaluatiekader dekt echter geenszins de totaliteit van cross-sectoraal werken, maar dergelijke studies kunnen wel inspirerend zijn om deelaspecten van cross-sectoraal werken te evalueren;

¹³⁵ <https://research.wur.nl/en/publications/reflexieve-monitoring-in-actie-handvatten-voor-de-monitoring-van->

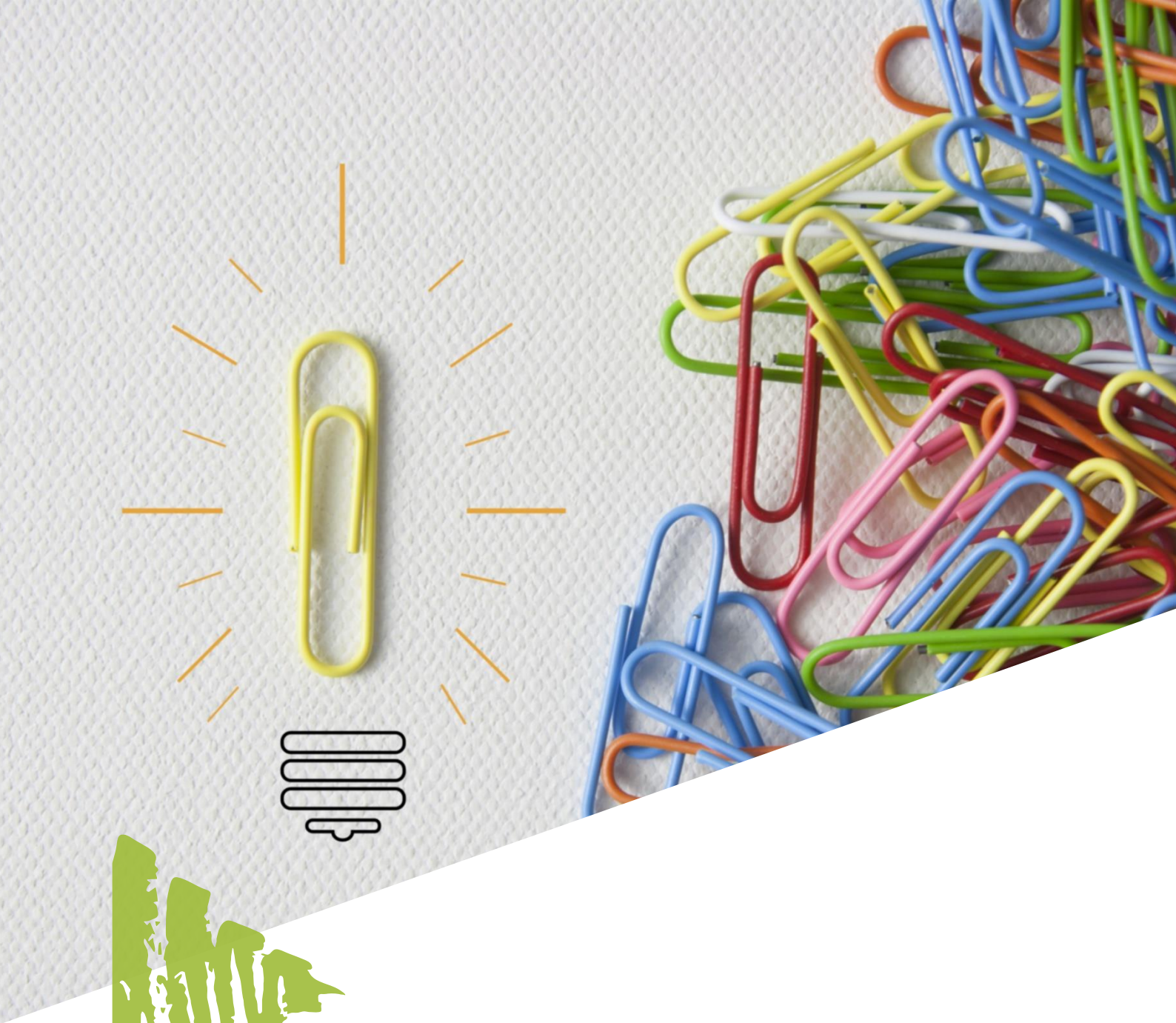
¹³⁶ Mogelijks kan het Innovatie Netwerk van de Vlaamse overheid (dat ervaring heeft met reflexieve monitoring) hierin een begeleidende rol in spelen. Zie: <https://www.vlaanderen.be/innovatienetwerk-overheid>.

operationele zaken, en leer je waar mogelijkheden liggen die bijdragen tot systeeminnovatie. De agenda is dynamisch omdat hij gedurende de uitvoering van de roadmap wordt aangepast;

- ▶ **plan tussentijdse reflectiemomenten in:** dit zijn bijeenkomsten waarin de kernspelers inzichten delen en leren. Binnen de methodiek van reflexieve monitoring zijn hiervoor verschillende formats ontwikkeld (we verwijzen hiervoor naar het handboek "[Reflexieve monitoring in actie](#)").

BIJLAGEN

B.1 Overzicht interviews en focusgroepen

B.1.1 Deelnemers interviews landschapsverkenning

- ▶ Elisabeth Monard (KVAB)
- ▶ Danielle Raspoet (VARIO)
- ▶ Koen Van Balen (KU Leuven)
- ▶ Nikol Wellens (Kunstenpunt)
- ▶ Nathalie Goethals (iDrops)
- ▶ Pascal Cools (Flanders DC)
- ▶ Gonda De Smedt (Vlaio)
- ▶ Fred Dhondt (Socius)
- ▶ Nathalie Goethals (iDrops)

B.1.2 Deelnemers focusgroepen

Focusgroep 1 – actoren uit cultuur

- ▶ Christophe De Boeck (Overtoon)
- ▶ Frederik De Wilde (Studio De Wilde)
- ▶ Bart Marius (Museum Dr Guislain)
- ▶ Debbie Esmans (Meemoo)
- ▶ Christophe De Jaeger (Gluon)
- ▶ Jan Pauly (Vi.Be)
- ▶ Jochem Daelman (Studio Onkruid)
- ▶ Nick Ervinck (Kunstenaar)
- ▶ Ben Verhoeven (ERLNMYR)
- ▶ Jonathan Absil (Kunstenaar)

Focusgroep 2: actoren uit wetenschap/innovatie

- ▶ Nele Ameloot (UGent / ProteInn club)
- ▶ Marjan Doom (GUM)
- ▶ Marc Nuytemans (Blauwe cluster)
- ▶ Sofie Bekaert (VIB)
- ▶ Brecht De Man (PXL Hasselt)
- ▶ Annelies Duerinckx (Scivil)

- ▶ Alexander Deweppe (Howest)
- ▶ Dries Deryckere (Howest)

Focusgroep 3: bruggenbouwers

- ▶ Julie Vandenbroucke (Arteconomy)
- ▶ Franky Devos (404)
- ▶ Stan Dewaele (Designregio Kortrijk)
- ▶ Joachim Declerck (Architecture Workroom Brussels)
- ▶ Tom Van Nieuwenhove (HOI)
- ▶ Thijs De Ceuster (Antwerp Powered by Creatives)
- ▶ Dirk Verbist (De Federatie)
- ▶ Koen Snoeckx (Baltan Laboratories/Arteconomy)

B.1.3 Interviews benchlearning cases

- ▶ Michal Hladký (director CIKE)
- ▶ Veronika Liebl (Director of EU cooperation Ars Electronica)
- ▶ Josean Urdangarin (departement cultuur Baskische overheid)
- ▶ Katja Armbruckner, Christoph Backes en Stanislav Matiychn (u-instituut)
- ▶ Catterina Seia (founder & president CCW)
- ▶ Sergio Caló en Gian Angelo Bellati (directeur en voorzitter van de Venetian Cluster)

B.1.4 Deelnemers co-creatiesessies

- ▶ **Co-creatiesessie 1:** Edwin Korver (DCJM), Frederike Van Lindt (DCJM), Emma Van de Velde (DCJM), Pascal Cools (Flanders DC), Gonda De Smedt (VLAIO), Hilde Vermeulen (EWI), Koen Snoeckx (Arteconomy), Daniëlle Raspoet (VARIO), Johan Wagemans (KVAB). Begeleiding: Prof. Bart Van Looy, Isabelle De Voldere, Carlo Vuijlsteke, Joris Janssens)
- ▶ **Co-creatiesessie 2:** Edwin Korver (DCJM), Pascal Cools (Flanders DC), Gonda De Smedt (VLAIO), Koen Snoeckx (Arteconomy), Begeleiding: Prof. Bart Van Looy, Isabelle De Voldere, Carlo Vuijlsteke

B.2 Bronnenlijst

- ▶ Julie Vandenbroucke (2021). Innoveren met kunstenaars
- ▶ Elisabeth Monard red. (2021): Kunst, wetenschap en technologie in symbiose
- ▶ Kunstenpunt (2019). Landschapstekening kunsten
- ▶ Socius (2014). Peilen naar de impact van sociaal-culturele praktijken
- ▶ Socius (2014). Maatschappelijk innoveren vanuit sociaal-cultureel perspectief
- ▶ European Commission (2018). Innovation in Cultural Heritage - For an integrated European Research Policy
- ▶ IDEA Consult (2022). Fostering knowledge valorisation through the arts and cultural institutions. Studie in opdracht van de Europese Commissie – DG RTD.
- ▶ IDEA Consult (2022). Onderzoeksopdracht met aanbevelingen om betere informatie over en toeleiding naar EU-programma's voor de brede Vlaamse culturele sector te realiseren. Studie in opdracht van DCJM
- ▶ Open Method of Coordination Group (2018). The role of public policies in developing entrepreneurial and innovation potential of the cultural and creative sectors
- ▶ Johanna Kouzmine-Karavaïeff, Khawar Hameed (2022). Artists, Designers & Business in Cross-Sector Collaboration: A Report on the Untapped Potential for Systemic Change
- ▶ Boekman Stichting (2022). Over de culturele en creatieve sector in de nieuwe economie
- ▶ Landschapsnota Transdisciplinaire en Cross-sectorale kunsten
- ▶ European Parliamentary Research Service (2022). The Green Deal ambition: Technology, creativity and the arts for environmental sustainability
- ▶ European Commission (2021). Horizon Europe strategic plan
- ▶ OECD (2021). Achieving Cross-Border Government Innovation
- ▶ OECD (2015), Measuring Design and its Role in Innovation
- ▶ Design Council (2020). Using design as a force for change
- ▶ KPMG (2021), Impactstudie Designsector
- ▶ Aziliz Vandesande (2019). Report on heritage-led innovation and diplomacy
- ▶ Gobierno Vasco (2020), CCI's in the Basque Country: a journey through the development of the Basque cultural and creative sector
- ▶ BMWK - Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz (2021), Evaluation des Kompetenzzentrums Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes (Laufzeit: 2016 bis 2019).
- ▶ Kompetenzzentrum Kultur- und Kreativwirtschaft des Bundes (2022), Transformation mit der Kultur- und Kreativwirtschaft.

